KORÉH ENDRE:

ERDÉLYÉRT

A SZÉKELY HADOSZTÁLY
ÉS DANDÁR TÖRTÉNETE

1918—1919.

„ERDÉLYÉRT“

A SZÉKELY HADOSZTÁLY ÉS DANDÁR TÖRTÉNETE 1918–1919.

IRTA:
KÓRÉH ENDRE.

KIADJA:
MAKKAY ZOLTÁN KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA
BUDAPEST.

Nyomta Fráter és Társa könyvnyomdája, VII., Akácfa-u. 13

Vörös mozaik

ülönös érdekességük van azoknak a jelentéseknek, amelyeket a székelyek helyzetéről és küzdelmeiről a politikai megbizottak tettek, amelyek tehát azt mutatják, milyennek látták a helyzeteket ők — vörös szemüvegen át.

Íme az 1919 husvétheti offenziva napjaiból néhány jelentés:

Szatmár 1919 április 17. este. Azonnali sürgős intézkedést kérek, hogy Szatmárnémeti, Debrecen, Nagykároly, Nagyvárad összes szervezett munkásai álljanak fegyverbe, különben ezen helységek és a környék sorsa meg van pecsételve. A helyzet állandóan rosszabbodik. A vörös csapatokat kérem a székely parancsnokságoknak alárendelni. Tapasztalataim szerint ugy a nagyváradi 39. sz. vörös dandár, valamint a többi vörös csapatok sem tartják fenn a székelyekkel az összeköttetést és igy az egységes vezetés majdnem lehetetlen. Egyetlen megoldás tehát, ha az összes csapatok felett a székely különítmény parancsnoksága veszi át a vezetést. (Papp B.)

Szatmár, 1919. április 17. este 10 óra. A vörös katonák állásaikat elhagyják, csapatostól menekülnek a veszélyeztetett zónából. A székelyek a direktórium tagjait letartóztatták.

A vörösek és székelyek közt állandó az

összeütközés. Tasnád ellenséges megszállása minden pillanatban várható. A tasnádi munkástanács vezetői utban vannak Debrecen felé. Kérek sürgősen küldeni katonaságot, lőszert, felszerelést. Róbert Oszkár, szatmári kormányzótanács elnöke.

1919 április 19. reggel. Ha azonnal intézkedés nem történik, az általános oláh offenziva katasztrófális lesz. A helyzet a legkritikusabb. Szatmárnémeti, Nagykároly, Érmihályfalva és Nagyvárad kétszer huszonnégy órán belül megszállás előtt áll.

A székely csapatok a legnagyobb erőfeszítéseket teszik meg a többszörös túlerővel szemben, hogy megakadályozzák a további előnyomulást. Kérünk sürgősen felderítő szolgálatra minden csoporthoz legalább egy repülőgépet. Azonnali választ kérünk az intézkedésről a 24-es székely csoporthoz Nagykárolyba. Kolin H., Papp B., Tell J.

E jelentések folytán a hadügyi népbiztosság Nagykárolyba rendelte a győri 19-es csoport négy zászlóalját, az ugyanoda menő 21. székely gyalogezred két zászlóalja támogatására, azonkivül elrendelte a következő csapatok utbainditását: Budapestről a II. nemzetközi ezred I. II. zászlóalja, az I. számu nemzetközi ezred IV. zászlóalja, Sopronból egy 18-as zászlóalj egy üteggel, három 19-es zászlóalj két üteggel, Váczról az I. számu ezred I. és III. zászlóalja, Hatvanból és Salgótarjánból a 29./II. és 32./III. zászlóalja egy üteggel. E zászlóaljakból egyetlenegy sem érkezett meg rendeltetési helyére!

Április 19-én Debrecenben és Nyiregyházán a szétzüllött vörös csapatok a kisebb csapatokban levő székely katonákat megtámadták, lefegyverezték, sőt sokat le is tartóztattak. Erre a székely hadosztály parancsnoksága a hadügyi népbiztossággal minden további összeköttetést megszakított.

1919 április 22. A győri 4. számu hadosztályparancsnokság jelenti, hogy a 12-es zászlóalj és az 5. sz. huszárok, mint a többi, kötelékébe tartozó csapatok is kijelentették, hogy mivel ők felvidékiek, nem hajlandók az oláh frontra menni. A dunántuli csapatok nagyrésze ugyanezt jelentette ki. Ugyanekkor minden vidékről ellenforradalmi hirek érkeztek.

Április 22-én Miskolcon a direktórium az egyik páncélvonat tisztjeit ellenforradalmárság gyanuja miatt letartóztatta.

Április 23-án Vaja községben a 32. számu ezred egy nagyobb csapata egy század székely huszárt megtámadott, parancsnokait szidalmazta, sőt bántalmazta. Erre a székelyek a vöröseket szétverték, egy részüket elfogták s a tőlük elvett géppuskákat visszavették.

A székelyek hátamögött a vörös csapatok visszavonulása állandóan folyt.

A visszavonuló vörösek békés polgárokat bántalmaztak s velük erőszakoskodtak, az utjokba kerülő csendőrséget pedig, ahol csak lehetett, megtámadták és lefegyverezték.

Nagyobb összeütközés támadt Berettyóujfalu és Püspökladány állomásokon, ahol a vörös csőcselék a kötelességét híven teljesítő csendőrséget inzultálta. Lázongásuk akkor

szünt meg, amikor a IV. a) páncélvonat megjelent és erélyesen beavatkozott.

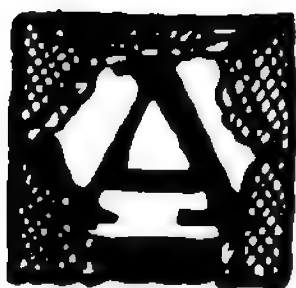
A husvét utáni napokban sürűen előfordult, hogy a pesti munkás vörös csapatok az összpontositási parancsok folytán összegyültek, de amint a zsoldot megkapták, azonnal elutaztak Budapest felé.

Április 24-én a budapesti 32. sz. gyalogezred I. zászlóalja Hajduhadházán és környékén a lakósságtól erőszakkal vett el szekereket és azokon menekült, utközben mindenütt fosztogatva.

Tiszaföldváron a vörös csapatok fosztogattak, raboltak, még a direktórium is tehetetlen volt velük szemben és segítséget kért ellenük Budapestől.

A husvéti harcok

franciák biztosítékot adtak arra, hogy amíg a székely hadosztály Budapest ellen vonul a vörös rémuralom megdöntésére, nem fogják hátbatámadni. Ez azonban cselfogás volt, mert megkezdődött az oláhok általános támadása.

A támadásnál az oláhok a következő csoportokat vitték harcvonalba:

a 2. sz. vadász-, 6. sz. és 7. sz. gyaloghadosztályokat és egy lovashadosztályt. Ezek mögött a tartalékot alkotta: három gyaloghadosztály (16. sz., 18. sz. és 1. sz. vadászhadosztály.)

a 8. sz. gyaloghadosztály ekkor Erdélyben még gyülekezőben volt és csak a későbbi harcokban vett részt. A hadműveletek alkalmával számba vehető terület (Tisza-Maros közötti alföld) mintegy 250 kilométer. Északi hosszusága Taracköztől Vásárosnaményig és egyenes vonalban Tokajig mérve 170 kilométer; Marosilyétől Szeged felé mintegy 180 kilométer.

A szilágymegyei Hadad környékét érte az első lökés, de ezzel kapcsolatban az egész arcvonalon megindultak a csatározások.

Az oláh sereg előre megfontolt terv szerint cselekedte ezt. Mig egyfelöl folytak április elejétől kezdve a tárgyalások, másfelől az oláh sereg már felvonult a kiszemelt frontvonalra s a végleges megállapodás percében már támadott is.

Egyébként *sem Gondrecourt, sem az antant nem tolhatja a hitszegésért a felelősséget az oláhokra, mert hiszen a támadó oláh sereg lovassága, tüzérsége részben francia volt,* amint ezt konstatáltuk már az április 19—20-iki csenger—mátészalkai ütközetekben. Az a mentegetődzés, hogy az antant nem adott felhatalmazást a Vix-vonal átlépésére, lényegtelen, mert a *tény az, hogy a francia katonaság de facto együtt támadott az oláhokkal.*

A Hadad körüli székely haderő mindössze két századból, pár ágyuból és géppuskából állott. Az oláhok két zászólaljjal támadtak.

A Bükk-hegység alsó szélén Szilágycseh—Hadad—Bogdánd—Alsószopor vonalán tört elő az egyik erős zászlóaljuk. Azt azonban nem sejtették, hogy a 343-as magaslaton egy székely osztag áll.

Mikor az oláhok ideérkeztek, a székelyek husz gépfegyverből inditották meg a tüzet. A zászlóalj a szó teljes értelmében megsemmisült, parancsnoka, egy őrnagy is fogságba került.

Sajnos, a székelyek municiója elfogyott és tovább nem állhattak őrt a fontos poszton.

A helyi sikerek dacára, a hadosztályparancsnokság, belátva azt, hogy komoly ellenállást és végső eredményt maroknyi erejével kifejteni nem tud, — elrendelte, hogy a csapatok gyenge ellenállás mellett, — anélkül, hogy komoly harcokba bocsátkoznának, lassan Tasnád—Nagykároly irányában vonuljanak vissza.

A székelység pókháló frontja — a demar-

kációs vonal — ekkor Csucsától felfelé Zilah előtt, a Szilágy-völgyön át húzódott és a szinyérváralja—nagybányai vonalat Illobánál átszelve, fordult az Avason át Máramarosmegye felé. A támadási pont az oláhok eredeti terve szerint a Bükk-hegység és az Avas között lett volna, de bizonyos körülmények figyelembevételével a hadosztály jobbszárnyára tolódott el.

Mik voltak ezek a bizonyos körülmények? Semmi egyebek, mint, hogy Nagykároly és Nagyvárad két notórius vörös fészek volt, ahol a katonaság és a rend felbomlott. Nagykárolyban már akkor választották a parancsnok elvtársat, Nagyváradon pedig olyan terror tombolt, amely ellenforradalmat váltott ki.

E két város felé s azontul Debrecen felé sandított az oláh, amelyben szintén hihetetlen vörös tobzódás folyt.

A támadás sikere is valószinünek látszott. A székely frontnak épen a jobbszárnya nem volt elég erős, a hires csucsai fronton pedig nagyváradi vörös csapatok váltották le, illetve tolták félre a székelyeket, s ez a hely, amelyet a *székelyek hónapokig* bevehetetlenül tartottak, *pár óra alatt elveszett.* Ez volt a vörösek első futása. Erre göngyölődni kezdett a déli szárny és április 16-án már bevonulhatott az oláh Szilágysomlyóra.

Másnap már megindult az oláh támadás a Bükk-hegység keleti szélénél, Barlafalunál, Illobánál és Sikárlónál is. A kisebb csapatok a túlerővel és erős tüzérséggel szemben sokáig nem tarthatták magukat, visszavonultak Szi-

nyérváraljára. Itt azonban olyan csoda esett, amely még a székelység históriájában sem mindennapi. Ugyanis *nyolcvan székely két oláh ezredet szétvert és üldözött másnapig!* Akkor vissza kellett vonulnia, mert — *nem volt több lőszere!* Az elesett székelyeket Váralján már oláh ágyutüzben temették el.

Április 17-én a megnyilt Szamosvölgyön, a Bükk-hegység északi széléig (Erdőd—Szatmárhegyig), a nyugat-délnyugati vonalon pedig Mezőtelegd—Tasnádig jutott az oláh. Künn volt az Alföldön. A támadás gyors tempóban folytatódott s április 19-én, husvét előtti napon elesett Nagykároly és Szatmár.

Április 18-án a hadosztályparancsnokság jelentése szerint a 21. sz. székely csoport Érmihályfalva felé visszavonult, amiközben az oláhok tűzzel üldözték.

A 24-es csoport balszárnyát egy nagyobb oláh lovasoszlop áttörte és megkerülte. Ez az oláh lovasság Nagykároly és Szatmárnémeti között a vasutvonal felé közeledett.

A 24-es székelyek Nagykárolytól északra Börvély, Vállaj, Mérk és Szomböl csárda területére vonultak. Ugyanezen napon éjjel az 1. sz. székely csoport felállítása a Szamosdob—Szatmárzsadány, — Armac — Petény — Udvari — Egei vonalon történt.

A huszti székely csoport Királydarócra vonult vissza, ahol az utánuk nyomuló oláhokkal heves harcba keveredett. A 21./II. zászlóalj sulyos veszteségei folytán csaknem teljesen megsemmisült. A harc már ekkor három napon

át éjjel-nappal tartott, s a csapatok teljesen ki voltak merülve.

A székely csapatok hősiességének, fegyelmezettségének elismerése elől Böhm vörös hadseregfőparancsnok sem térhetett ki. A hadügyi népbiztosság április 18-iki összefoglaló jelentése, midőn megállapítja a vörös hadsereg fegyelmezetlenségét, a Székely különitmény szakaszáról szószerint az alábbiakat jelenti:

„A csapatokat a 3 nap óta tartó folytonos éjjel-nappali harcok és megerőltető menetelések teljesen kimeritették. A csapatok erkölcsi ereje messze felülmulja fizikai erejét, fegyelme a veszteségek és fáradalmak dacára kifogástalan."

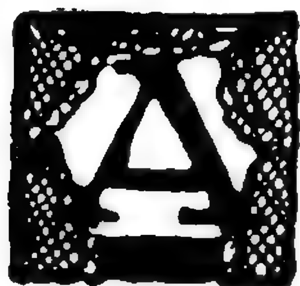
Ezekben a napokban közölte Presán oláh tábornok Kratochwill ezredessel, hogy hajlandó olyan értelmü szerződést kötni, hogyha a székelyek megszüntetik a harcot, teljes szabadságot és hazatérést biztosít nekik.

Az ajánlat megtárgyalására Füleky Dezső százados, Grosz Márton százados és Molnár Béla főhadnagy nyert megbizást.

Az oláhok részéről Giuliano főhadnagy, mint megbizott vett részt a tárgyaláson.

Szatmár nagyhete

harctéri események mellett lássuk, mi történt husvét nagyhetében Szatmáron? Amint a kedvezőtlen harctéri hirek elterjedtek s az első menekült szekerek végigdöcögtek az utcákon, a vörös uralom megingott. A direktórium csomagolt és odább akart állni, a vörös őrség pedig egy óra alatt leszerelt. A polgárság hamarosan neszét vette, hogy a *direktorok a város pénzét és aranynemüit is el akarják emelni.* Röviden tanácsot tartott s felkérte a székely hadosztályt, segítsen rajta. Ez április 17-én történt. Délután és este már a székely tisztek és katonák tartották fenn a rendet, erős őrjáratokkal cirkáltak s éjfélre a direktóriumot *lefülelték, a lopott vagyont — mintegy negyvenmilliót — megmentették.* A vörösek a német-i gazdáktól sok pompás lovat is elrekviráltak, de az árával adósak maradtak. Erre nagypénteken reggel Berde őrnagy kihirdette, hogy egy óra mulva a hadosztálynál minden károsult megkapja a lovai árát.

Nagypénteken székely-uralom volt Szatmáron. A hadosztályparancsnokság visszaültette székébe a város főispánját s lefogatta a vörös-uralom főkolomposait.

Másnap, április 19-én, nagyszombaton reggel hadosztályunk, hogy a város lövetését elkerülje, kivonult Szatmárról. Jellemző, hogy

a lakosságnak csupán csekély része menekült, de az is jellemző, hogy még az utolsó percben sem gondolt arra, hogy fegyvert fogjon és a székelyekhez csatlakozzék! Mikor kivonultunk, bámészkodva nézték távozásunkat s talán nem is gondolták, hogy milyen sors vár reájuk. Néhányan éljeneztek, mire az egyik székely odaszólt:

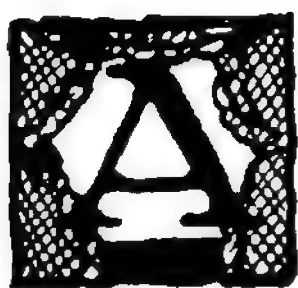
— Jobb lesz, ha hallgatnak, — mi jobban megsiratjuk ezt a várost, mint kietek! Ha beálltak volna közénk, most nem jutnának prédára!

Délben már a polgármester átadta a várost a bevonuló oláhoknak, akik a piacon és a kocsmákban mámoros örömmel ünnepelték a vértelen győzelmet.

— Szörnyű kényszerüségből elvonuló fegyveres székelység, keserves jövendőjét felfogni sem tudó lakosság, — zsukázó, ittas oláhság, „minden a miénk“ elvtársak, — ez az ország szomoru és jellemző képe 1919 tavaszán...

A székely hadosztály visszavonulása

mint az oláh sereg kijutott a nagy magyar alföldre, a kiterjedt, félköralaku fronton tervszerü, nagyszabásu *mozgó* csatát kezdett. Minden előnye megvolt ehhez: bőséges gyalogsága, erős, részben *franciákkal megerősitett tüzérsége* és könnyü lovassága, az egyes frontszakaszokon egyenletesen elosztva. Ezzel szemben a székely hadosztály aránylag kevés gyalogsága egyenlőtlenül osztódott el, tüzérségének jórésze a Nagyvárad előtti terepen állott, a lovasság pedig Székelyhidon.

A küzdelem végeredménye már nagyszombaton kétségtelenül világos volt. Ezen a napon folytak le a nagymajtényi, szamosdobi, krassó-aranyosmedgyesi, fehérgyarmati és csengeri ütközetek, amelyek után a székely sereg a nyirbátor—mátészalkai vonalra szorult vissza s elvágódott a Nagyvárad körül levő seregrésztől.

A legfontosabb volt a nagymajtényi csata. A szomoru nevezetességü mezőn csapataink minden hősiessége dacára sem állhattak meg a túlerővel szemben s a legtöbb eredmény, amit elérhettek, az volt, hogy nem tudták elfogni őket. Ezzel a csatával esett el április 19-ikén délelőtt Nagykároly városa. Az ottlevő vörös csapatok a későbbi vörös hadsereg

prototipusát mutatták be. Amikor ki kellett volna menni a frontra, a vitéz vörösök lecsapták a parancsnokot s helyébe olyant választottak, aki — visszavonulást vezényelt...

A nagymajtényi harccal egyidejüleg folyt le a szamosdobi ütközet. Itt egy maroknyi székely verekedett ágyu nélkül a románokkal s mégis csak a titokban előre felfegyverzett román lakosság hátbatámadása kényszerithette őket a visszavonulásra. Vitézeink egy mocsáron át vonultak vissza, mellig érő vizben, de azért gépfegyvereiket elhozták, nem ugy, mint a vörösök, akik a csata előtt két nappal már vizbe dobták a géppuskákat (Tiszalucnál, április 24-ikén.)

Az aranyosmedgyes—krassói harcot a Szinérváralja felől visszavonuló csapatok, javarészben müszaki katonák vivták.

Ezek részben a már délben elfoglalt Szatmár szélén, részben a fehérgyarmati járáson át, Gyarmaton keresztül vonultak vissza, ahol kisebb összecsapás is volt.

A Szaplonca—Técső—huszti vonalon álló zászlóalj, vagyis Máramaros megye szélén levő kis seregünk is visszavonulóban volt Csap felé, balszárnyunk vége tehát már feladta a front felső szélét. A jobbszárny széle Nagyváradnál megszünt. Csucsai futásuk után a vörösek nem Nagyvárad védelmével törődtek, hanem a vörös terror kifejtésével és a városi vagyon elkommunizálásával s igy a közelben levő székely csapatok hiába áldozták volna föl magukat a teljesen reménytelen és egyenlőtlen harcban. Tüzérségünk is visszavonult,

mert különben vagy csapdába, vagy a vörösek kezébe kerül.

— Sokfelé ekkor nyiltak ki a szemek és ekkor látták, hogy milyen jövendő vár reájuk. A veszedelem tudatára ébredt alföldi nép sirva kérte, hogy védjük meg, de már késő volt. Amint több tüzértiszt beszélte nekem, azt mondták a kérlelő lakosságnak:

— Ugy-e, hónapokon át kérve-kértünk benneteket, hogy jöjjetek hozzánk az oláh ellen. de nem hittétek, hogy baj van. Most már nincs más hátra, igyátok meg a levét annak, amit főztetek. Nekünk atyafiak, tovább kell mennünk, mert az ágyuinkat nem hagyhatjuk sem a vörösek, sem az oláhok kezére. Mindig azt a nótát fujtátok, hogyha egyszer eljön az oláh majd a malom alatt véditek meg a a falut. Nos, hát csak rajta!

Talán mondanom sem kell, hogy bizony a fájó keserüség beszélt a tüzértisztekből. Azonban tényleg volt község, amely szembeszállott az oláhokkal, de természetesen hiába s az eredmény csak a község elpusztitása és a lakosság leöletése volt.

*

— A fentebb elsorolt ütközetek után az oláhok előtt megnyilt az út a Debrecen—Nyirbátor—Mátészalka felé.

Világos volt, hogy a sik terepen, mozgó csatában, az utolsó ember feláldozásával sem tudná tartóztatni a székely hadosztály az oláhokat, akik kétségtelenül a Tisza vonaláig akartak előre nyomulni.

A meginditott offenziváról 1919 április

18-án az oláh főhadiszállás a következő jelentést adta ki:

Csapataink elkeseredett harcok után Szilágysomlyó, Sarmaság, Haraklán, Hadad, Alsószopor, Kisderzsida, Kraszna, Feketető, Bucsa, Tótvárad helyiségeket megszállották. Három ágyu, gépfegyverek, puskák és nagymennyiségü lőszer a zsákmány. Paulián ezredes, a 3. sz. dandár parancsnoka a harcban elesett.

Az oláh vezérkar hamis hirei elárasztották a külföldi sajtót, hirdetve, hogy a vörös hadsereget, bárha az keményen támadt, mindenütt megverte az oláh sereg, — holott köztudomásu, hogy a vörös csapatok legtöbbször harc nélkül megfutottak s egyedül a székely csapatok szálltak a betörőkkel szembe és a kitartó ellenállást ép a vörösek magatartása hiusitotta meg.

Az entente hatalmakkal elhitették, hogy a vörösek a támadók és ők csak védekeznek, holott április végén sehol sem volt többé ellenállás, annál kevésbé támadás.

Mikor a vörös hadvezetőség, látva seregei megbizhatatlanságát, fegyverszüneti ajánlatot tett, az oláhok olyan képtelen követeléseket támasztottak, hogy azok alapján még tárgyalni sem lehetett.

Ezzel nyilvánvaló lett, hogy az oláh nem a vörös uralom leverésére törekedett, hanem a magyarság tönkretételére és kirablására.

A fekete ördögök husvétja

1919 véres, szörnyű tavaszán Erdély nyugati szélén, Csucsától Belényesig, a Fekete-Kőrös völgyében rongyos ruhában, szakadatlan küzdelemben harcolt a „fekete ördögök" csapata a Verbőczy-zászlóalj.

Zászlójuk mindent megmondott: „Istenért, Erdélyért és a magyar szabadságért!"

Mindenfelől a halál leselkedett reájuk. Az oláh babonás félelemmel emlegette a „csort nyegrukat", a „fekete ördögöket" s csellel, pénzzel, kémkedéssel próbálgatta, hogyan tudná őket elfogni s oláh módra halálra kinozni? Keservesen tapasztalta, hogy azok, akiknek jelszavuk „csak azért is Erdélyért"! — rettentő ellenfelek.

A husvét előtti harcokban mialatt a legvadabb elszántsággal harcoltak az oláhokkal, a bolsevisták leskelődtek, ármánykodtak, hogyan fegyverezhetnék le a fehér magyarokat?

A Kőrös völgy védői április 16-án verekedtek először az általánosan előnyomuló és ekkor már túlnyomó ereju oláh csapatokkal.

Éjjel-nappal folyt a harc s a csiki, hunyadmegyei, kolozsvári századok, a kolozsvári tengerész géppuskások, az erdélyi csendőrosztag a legnagyobb hősiesség példáit adta.

Április 18-án késő délután a tulnyomó erő elől Nagyvárad felé vonult az egész csoport. Mikor 19-én odaérkezett, akkor készült kirob-

banásra az ellenforradalom. A csendőrök mámoros lelkesedéssel fogadták és kitört a harc a patkányuralommal szemben. Verbőczi, hogy ezt fedezze, Püspökladány felé nyomult elő, ahol már egyes csapatai gyülekeztek, de csak Berettyóujfaluig juthatott, ahol vörös kezek lekapcsolták a mozdonyát.

A teljesen kimerült legénységét lepihentették s egész éjjel a tisztek állottak őrségen. Április 20-án, husvét napján küldött Landler elvtárs gőzöst, de nem azért, hogy a csapatok Püspökladányba juthassanak, hanem azért, hogy Verbőczit tőrbecsalja. Verbőczi a hozzácsatlakozott Pongrácz Aladár csendőrszázadossal s csendőreivel, valamint Sz... hadnagygyal indult el.

A ladányi pályaudvar zsufolva volt vonatokkal, katonákkal s Verbőczi ott találkozott előző napon érkezett katonáival, akik lelkesen rajongták körül. Ekkor hozzálépett egy Nagy nevü terrorista.

— Ön a Verbőczi százados ur?

— Én vagyok!

— Akkor kérem, sziveskedjék az irodába jönni, mert sürgősen hivatják.

Verbőczi gyanutlanul bement. Ott ült a vésztörvényszék, amelynek testőrsége a Gerlei Géza-féle terrorcsapat volt. Az elnöki szerepet *Gábor* Mózes dr. vitte, mellette volt a politikai megbizott, *Bartmann, Kohn* Árpád és *Stern* Mózes elvtársakkal.

Az elnök rárivallt:

— D..... g..... tiszt, a veres uralom vérbeli ellensége! Most leszámolunk!

A tárgyalás rövid volt. Miután Stern Mózes, mint főtanu, beigazolta, hogy Verbőczi csapatai körében a kommunizmust megbuktatta és az agitátorokat elkergette, — halálra itélték. Ez lett volna a mártiromság glóriája annak a hősnek, aki legendás harcokban őrölte fel magát „Istenért, Erdélyért és a magyar szabadságért!"

Az itélkezés alatt Pongrácz Aladár századost, Tóth, Jakabos és Ferencz csendőröket a terroristák elvitték s a püspökladányi temetőnél minden itélkezés nélkül agyonlőtték.

A gyanus mozgolódás és tárgyalás alatt azonban Verbőczi katonái megsejtették a bajt és gyülekezni kezdtek vonatuk előtt. A másik percben Verbőczi egy terrorista kiséretében a vasuti kocsijához ment, hogy hivatalos iratokat vegyen magához, amelyeket látni akartak a vészbirák. Ekkor odasugta katonáinak:

— Halálra itéltek ... Elő a géppuskákkal! Az iroda előtti géppuskákat kézigránátozzátok meg!

A székelyek már tudták, mi a teendőjük. Pár pillanat alatt felkészültek a parancsnokuk megmentésére.

Mire Verbőczi visszament az irodába, harminc gépfegyver meredezett az állomásépületre s a transzport-vonat nyitott kocsijaiban az ágyuk is meg voltak töltve...

Odabenn öszesugtak a hóhérok s kiadták a parancsot:

— A székelyek vonata azonnal elindul! A parancsnok elvtárs itt marad, mig ügyét az iratokból továbbvizsgáljuk.

— Hát én pedig nem maradok! — szólt Verbőczi. — Megyek a katonáimmal!

Rövid tétovázás, motyogás, mialatt Verbőczi már a székelyek előtt állott.

A vörösök, élükön az elnökkel szétszaladtak. Szétkergette őket a proletár-lelkesedés.

*

A „fekete ördögök“ vonata Debrecen felé indult. Menekültek és vörösektől megmentettek, a belényesi küzdelmekben megsebesültek, hozzáhúzódott nagyváradi ellenforradalmárok tarkitották a katonák csapatát s valamennyien áhitattal zengték, mint husvéti éneket, a magyar Himnuszt...

A vörös tengeren mozgó fehér vár hősei, menekültjei s a Verbőcziben uj parancsnokot talált derék, gazdátlan csendőrök igy ünnepeltek és imádkoztak husvét első napján...

*

Debrecen előtt megállt a vonat. Ott kigyózott a bécsi vörös Rothziegel-dandár rajvonala. Mikor azonban ujra felhangzott a Himnusz és „Erdély honvédei“ áhitatosan nekiszegezték a gépfegyvereket, elpárolgott a vörös harci kedv. Rögtön elfeledkeztek a „székelyek árulásáról“, nagyon udvariasak lettek, sőt még a kezeiken levő és halálnakszánt székely hadosztálybeli tiszteket és katonákat is átadták.

Másnap már le is szerepelt a bécsi dandár, mert az első oláh ágyulövésre szétfutott.

*

Ezek után álljon itt néhány sor a „fekete ördögök“ parancsnokának kegyeletes naplójából:

„A székely hadosztály és a csucsai csoport küzdelmeiben, mártiromságában Erdély örök eszméje diadalmoskodott. Erős akarattal mind szembenéztünk az oláh és vörös halállal. Székely csendőreink hősiessége megtermette a rendíthetetlen magyar csendőrséget. A kakastollas kalap hervadhatatlan babérokat szerzett e nemzeti hősökben.

A jeltelen székely sirok felkutatásra várnak, hogy azokból az „erdélyi honvédek“ örök dicsősége fakadjon. Mi történt a Fekete-Kőrös völgyében és Nagyváradon megsebesültekkel? Egy részük az oláh, más részük a vörös golyó áldozata. A nagy keveredés elnyelte őket. Nekik még annyi sem jutott, hogy sirjaikon hősi nevük diszeleghetne... E névtelen katonák a magyar szabadság legnagyobb hősei“.

A hadosztály utolsó napjai

agyszombaton, április 19-én délben háborús izü, hirtelen összecsapott ebéd mellett a csengeri kaszinóban ült a dandártörzs, amikor fáradt, poros s részben sebesült katonáink jelentették a szamosdobi csata végét s az oláhok előnyomulását. Erre a dandárparancsnokság Csenger védelmére a Szamos-vonal és Óvári irányában védővonalat állitott föl.

Délután, amikor a nekünk adott parancs szerint Mátészalka felé szekereztünk, útközben konstatálhattuk, hogy a községekben már mindenütt elpárologtak a munkás- és parasztanácsok s a régi polgári közigazgatás helyreállott. Győrteleken a Tisza-kastélyba ugyancsak hordták vissza az elkommunizált butorokat s a fogadóban a kommunizmus megszünése után nyomban megindult — a borivás.

Mátészalkán az első székely csapat bevonulása vetett végett a vörös rendszernek. Első dolga volt, hogy leszedte a vörös jelvényeket és kitüzette a háromszinü lobogót, a direktóriumot pedig elcsapta. Igy volt ez a székelyek bevonulásakor mindenfelé.

Mátészalkán virradt reánk a husvét. Meglehetős bizonytalanságban voltunk és bár semerről sem hallatszott csatazaj, a levegőben éreztük a puskaporszagot. Vezérkarunk még

Csengerben vagy arrafelé volt s a parancsnokságból csupán Nagy Pál ezredes daliás alakját láttuk. Megkérdeztük tőle, hogy mi lesz? Kitérő választ adott, ami feltünt nekünk. Ekkor ugyanis már ellentétes, képtelen hirek szállongtak.

— Csengernél alkudoznak az oláhokkal, — suttogta az egyik.

— De hiszen ott szól a fegyver, hát egyszerre mind a kettő nem lehet igaz, — mondotta a másik.

— Pedig valami van a dologban, — erősitette egy százados, aki este jött meg a majtényi csatából. — Meglátjátok, két hét mulva otthon leszünk, nem lesz semmi bajunk és a székelyek autonómiát kapnak.

— Ki mondta?

— Az oláh őrnagy, akit még Erdőd előtt fogtunk el és aki most itt sétál Szalkán.

— Nem hisszük, — mondottuk. — Oláhnak ne higyj, csak ha hideg és már nem mozog.

Tény, hogy ekkor már katonáink legnagyobb része megegyezésről suttogott, amely csak napok kérdése.

Délben megérkezett egy csapatunk, amely reggel a Szamosparton, Matolcsnál verekedett az oláhokkal. Meglepték őket, de mielőtt sturmra került volna a dolog, meg is futottak, ugyhogy székelyeink háboritás nélkül jöhettek Szalkára.

Délben megjött a vezérkar is. Megkérdeztem, milyen a helyzet?

— Bizony nem jó, — felelt a vezérkari főnök.

— Itt maradunk?

— Majd meglátjuk.

— Mit csináljak?

Menj Nyiregyházára, mert az a következő székhelyünk.

Most már tudtam, hányadán állunk. Délután vonatra ültem s elindultam Nyirbátor felé. Az első állomáson, Nyirmedgyesnél csatatüzbe jutottunk. Ott már keritett az oláh. Ugyanakkor Mátészalka előtt heves harc keletkezett. Vihar is volt, zengett az ég, dörgött az ágyu, közvetlenül mellettünk pattogott a gépfegyver. Századunk, amely vonaton jött, fel sem tudott fejlődni, már a falu szélén oláhokra bukkant. Otthagytuk a vonatot és gyalog vágtunk át egy mocsaras réten. Mindegyre balfelé ügyeltünk, nem kerít-e be oláh lovasság. Igy jutottunk alkonyatkor egy faluba. Ott tudtuk meg pár katonánktól, hogy Szalkára betört egy lovascsapat, de egy perc alatt összemorzsolták. Vén Zoltán a csapatja élén több lövést kapott, egyet a tüdejébe.

— Meghalt?

— Nem a, — szól a góbé, — cigarettázik. Majd elviszik Nyiregyházára.

Éjjel vonatra kaptunk s Nyirbátorba mentünk. Ott már szintén folyt a harc az oláhokkal, akik Nagykároly felől átkarolási célzattal nyomultak előre. Hirszerzés nélkül is tudtuk, hogy az oláh már közelünkben van, mert vonatunkat utközben már lőtte.

Husvét másodnapján, április 21-én reggel tudtuk meg, hogy Mátészalkánál előző este heves harcban az oláhok erősen kikaptak. Szé-

kely alig esett el, oláhokkal pedig vastagon volt borítva a vizes, süppedékes mező.

Akkor a lakosság mintegy hatszáz elesett oláhról beszélt. Nem lehetett benne nagy túlzás, mert a székely gépfegyverek kegyetlenül arattak s tüzérségünk is derekasan dolgozott.

Másnap Nyirbátor előtt vették fel a székelyek a harcot egy oláh csoporttal. Itt ujabb változatot ismerhettünk meg:

A legelső vörös csapatok, amelyek a harctérre érkeztek, *csata közben hátba támadták a székelyeket.* Ennek indokául azt adták, hogy a székelyek az — oláhokkal tartanak!

— Milyen otromba valótlanság! Hiszen az oláhokkal való elkeseredett harcok épen az ellenkezőt bizonyították, amelyet még az elvakult bolsiknak is látni kellett volna. Amelyik székely tisztet elfoghatták, azt megverték, sőt kevésen mult, hogy fel nem akasztották. Már akkor sejtettük, hogy a konkolyhintés a fővárosból történt, mert amint utóbb megtudtam, mindenfelé igy bántak a székely tisztekkel.

Ma már tisztában vagyunk azzal, hogy a diktatura vezérei, akik amugy is ellenségüknek tekintették a székely csapatokat s a mi becsületes, nemzeti törekvéseinket, azért gyulladtak haragra s azért rendelték el a székelyek hátbatámadását és lefegyverzését, mert az aradi egyesség szerint a fővárosba akartak vonulni, a rablóuralom megdöntésére.

Ekkora gazságot talán a kommün egész szereplése sem tud felmutatni. Az ellenséggel élet-halálharcot vivó csapat hátbatámadása a

legklasszikusabb tükre a kommunista morálnak.

*

A nyirbátor—nagykállói vonalon husvét napjaiban nagy volt a zürzavar. Ott vesztegeltek a vonatok egymás hegyén-hátán s a transzportvonatok a kellő időben nem mozdulhattak. A székely tisztek követelték, hogy élelmezési vagy felszerelési vonatainkat azonnal indítsák el, de a vasutasok nem reagáltak se kérésre, se parancsra. Ezért az erélyesebb fellépésre került a sor.

— Négy ember, bajonet auf, menjen a mozdonyra! A többit megmondja a reglama.

Ez aztán megtette a hatást. Tudok rá eseteket, hogy egyes állomásfőnököket kézigránáttal kényszerítettek arra, hogy a féltett transzportot elindítsák. Tisztjeink sokat beszéltek arról, hogy a nagyvárad—szolnoki, a székelyhidi, debreceni, tiszafüredi vonalakon mennyi civakodással, fenyegetéssel, sőt fegyverhasználattal lehetett csak készleteinket megmenteni. Csak később láttuk a mentési akció igazi hasznát, amikor a hadosztály fegyvert le nem tett részeiből alakult székely dandár részére tudatosan semmit sem akart a kormány adni s a hónapokig tartó sürgetések, panaszolkodások hosszu ideje alatt a székelyek igazán saját maguk tartották fenn magukat. A székely kötelességtudásnak meg volt a maga értéke, hiszen csak egy zászlóalj megmentett készlete megért tizenöt milliót.

— Ugyanazon a napon, április 21-én egy transzport sebesült és beteg székely katonával

tovább indultam Nyiregyháza felé. Nagykálló állomásánál a vörösek rajvonalban támadták meg vonatunkat. Mindenkitől elvették a fegyvert, katonai felszerelést, mert „a székelyek a románokkal tartanak.“

— A hirhedt Tolnai-különítmény hősködött Nagykállón. A gyanusításra felháborodva tiltakoztunk.

— Ugyan megőrültek? — Hiszen a vonat tele van sebesültekkel, akik az oláhokkal való harcokban kaptak sebet. Akkor követelni kezdték, hogy vegyék le az aranyrózsát, aranyzsinórt a tisztek. Valamelyik tiszt odavágta:

— Inkább menjenek az oláhokkal verekedni s azoknak az aranyzsinórját szedjék le!

Erre az illetőt lefogták s mi is csak sok bajjal menekültünk meg a letartóztatástól.

Ez nem volt elszigetelt jelenség. Sok nyirségi községben fogdosták a vörösök a székely tiszteket és katonákat és a mieink nem egyszer furfanggal, máskor meg idejében „alkalmazott“ gépfegyverrel szabadították ki foglyainkat és törtek maguknak utat.

*

A mi vonatunk délben Szamuelly városába, Nyiregyházára ért.

Ott már javában dolgozott a vörös terror s az átkos hóhér polgártársai kegyetlenkedésükkel bizonyára érdemeket akartak szerezni. Székely katona vagy tiszt ott már egyenruhában nem járhatott, mert nyomban lefogták. Rónai százados is sokáig a legkalandosabb mó-

don bujdosott előlük. Hol a fürdőben ült naphosszat, hol szanitécnek adta ki magát, sőt utóbb katonakuktának s mint ilyen zónázott tovább a megszállás előtt kevés idővel. Magam is civilben lappangtam a városban, mig tovább mehettem.

Nyiregyháza husvéttól a megszállásig, április 26-ig sokat szenvedett a vörösektől, akik folyton ellenforradalmat szimatoltak. Minden utkereszteződésnél és a házak erkélyein gépfegyverek álltak és senkinek az élete sem volt biztos egy percig sem. Ottlétem alatt lőtték főbe Kovács főhadnagyot, mert azt merte mondani (mint a nemzetőrség parancsnoka), hogy embereivel szivesen harcol a hazájáért. *Hazáról* beszél, tehát *ellenforradalmár!* Azon éjjel kivégezték.

Tény az, hogy a lakósság — kivált az intelligencia csaknem kivétel nélkül — nemzeti érzésü volt s csak Szamuelly pajtásai között voltak vad, vérengző kommunisták. Ezek persze durva terrorral ültek a város nyakán s lakásrekvirálással, vagyonelkobzásokkal tették sulyossá a helyzetet.

Megjelent a városban Pogány József is; ekkor történtek kivégzések s ugyanakkor a tisztviselőktől az előre kifizetett három havi fizetést visszakövetelték. Persze, hogy annál több kékpénzt vihessenek el a vörösek, ha futni kell.

Ekkor már meleg volt a helyzet. Debrecen, amelyet csak a bécsi vörösek védtek, elesett, Nyirbátor, Nagykálló szintén s Nyiregyházára már behallatszott az ágyuzás. A nyiregyházi

utcákon ugyan végigsétáltattak négy viseltes ágyut, de sereg nem volt s igy a város elestére már biztosan lehetett számítani. A direktórium s az egész notórius társaság Pogány intézkedései szerint pakkolt s a város április 25-én katonailag kiürült, illetve ezzel a terroruralom megszünt. Másnap érkeztek vasasok, akik ideig-óráig védték Nyiregyházát, amely azonban aznap mégis oláh kézre került.

Pogány és társai Tokajra futottak s a dob-utcai Napoleon tájékozottságára, zavarára vall, hogy onnan mindenképen vissza akarta kergetni a Tiszántúlra azokat a székely csapatokat, amelyek Tokajon átvonultak, mert nem akartak fegyverszüneti szerződésre lépni az oláhokkal. Ugy látszik, Pogány hamarosan tisztába jött a vörösek harci értékével s kapkodó ijedtségében már azt sem bánta volna, ha az ellenforradalmár székelyek tovább harcolnak, mert akkor legalább lesz igazi katona is a fronton.

Április 26-án a székely csapatok, a két heti folytonos mozgó harc folytán teljesen kimerülve és megfogyva a Nyirbogdány—Kótaji vonalra vonultak vissza.

Fizess meg Istenünk!
Ne hagyd ezt annyiba

ehéz, véres harcok dúltak április 16-tól 18-án estig Belényes környékén. Az volt az oláhok terve, hogy a Fekete-Kőrös völgyét megszálló székely csapatokat s ezek között épen a legfélelmesebb Verbőczy zászlóaljat mint egy egérfogóban foglyul ejtse. Ezért központosított támadást indítottak nemcsak a Fekete-Kőrös mentén, hanem csapataik előre törtek Borossebes, Borosjenő és a Jád völgye felől is. Minden csapattal együtt „szabadcsapatok" is vonultak, telve vérre és rablásra áhitozó vad mócokkal . . .

A harcot a nagyváradi honvéd hadapródiskola 17—18 éves tiszti növendékei, III.—IV. évfolyambeli derék fiuk vették fel, T. százados parancsnoksága alatt.

A hadapródok halálmegvetéssel, elszánt kitartással harcoltak az oláh túlerő ellen, mig a Verbőczy zászlóaljból H. . . százados, H. . . . főhadnagy és Ba. . . . főhadnagy százada segítségükre nem sietett. A nemzetőri zászlóalj gépfegyverei borzalmas aratást végeztek, támogatva N. . . és L. . . főhadnagyok ütegeitől.

A magyar erő a túlnyomó oláh elől lassan vonult vissza Kőröstárkányig, ahol ujra felvette a harcot. Bá. . ., Bo. . . és K. . főhadnagyok századai is akcióba léptek, a végső tartalékot pedig a derék erdélyi csendőrök és határrendőrök alkották.

Április 18-án, nagypénteken elkeseredett harc folyt. A székelyek géppuskái oldalba kapták az oláhokat s tüzérségük is kitartott a végsőkig. A mérági-hegy északkeleti lejtője volt a magyar tüzérségi állás.

Ekkor tudták meg a székelyek, hogy a nagyváradi vörös csapatok, amelyek a székely hadosztály csapatait a csucsai frontról eltolva, átvették azt, egy lövés nélkül elfutottak. Emiatt minden siker dacára is tarthatatlan csapdává vált a köröstárkányi hadállás.

E küzdelemben Köröstárkány népe példátlan hősiességgel vett részt. Férfiak, *asszonyok* vállvetve harcoltak a székely rajvonalban a magyar szabadságért.

De meg is szenvedtek érette ugy, mint 1848—49-ben az erdélyi magyarok. Mikor a székelyek visszavonultak, a gyáva oláh elkerülte Kőröstárkányt, de másnap békés szándékot szinlelve, közeledett a hős tárkányi néphez. Közérdekü hirdetés meghallgatására gyűjtötték össze a falu népét a községháza elé. Ezalatt Szakota, volt kristyóri jegyző géppuskákat rejtett el a szomszéd telkeken.

Mikor már a lakosság együtt volt, megszólaltak a gépfegyverek. Percek alatt halomra lőtték a fegyvertelen lakosságot.

Ez a „cine mintye!"

— De még ezzel nem volt vége a tárkányi rémségeknek. Ujból kihirdetés következett, hogy a falu népe temesse el a halottakat. Még a szomszédos négerfalviakat is kirendelték.

Mikor a szerencsétlen lakosság ujra együtt volt, ujra végig gépfegyverezték!

E rémes tömegmészárlásnak 81 köröstárkányi és 17 négerfalvi lakós lett az áldozata.

Ismerjük az oláhot, hogy mindent letagad, épen ezért ideiktatjuk az áldozatok nevét és életkorát:

Miklós István 75, Mikló Mihály 72, Benedek János 82, Antal László 72, Szatmári Mihály 74, Szatmári János 78, Oláh Zsuzsánna 65, Nagy Zsuzsánna, 68, Halász Sámuel 65, Oláh Ferenc 70, Balla Ferenc *vak ember* 80, P. Antal László 80, Szatmári János 75, Lőrincz János 78, Karacs Mihály 75, Gyulai Gábor 66, Benedek Mihály 75, Halász Julianna 65, Szatmári Péter 77, felesége 70, Antal Ferenc 75, Gyulai László 76, Zsupán János 77, Illés Péter 78, Miklós Katalin 60, Nagy Mihály 65, Mikló Ferenc 60, Lőrincz Mihály 70, Mikló László 60, Gábor Ferenc 60, Gábor Péter 45, Mikló Mihály *süketnéma* 34, Antal Ferenc 42, felesége 25, Mikló József 42, Szatmári Ferenc 60, Erdei Ferenc 55, felesége 53, fia Ferenc 20, Szatmári Ferenc 50, felesége 44, Erdei Ferenc 33, Kovács Péter 48, Erdei Mihály 50, Szatmári Sándor 54, Antal Péter 50, Benedek Mihály 55, Benedek János 45, Zsupán Gábor 46, Bunta János 40, Oláh Ferenc 42, Antal Kata *süketnéma* 40, Gyulai Ferenc 48, Mikló Ferenc 55, Mikló Julianna 52, Szatmári Erzsi 24, Balla Ferenc 50, Szatmári Ferenc 35, Erdei Ferenc 55, Antal István 60, felesége 52, Gyulai Ferenc 50, Gyulai Péter 49, Benedek Ferenc 46, Iszák Mihály 53, Strozinger Sándor 52, veje Papp Sándor 23, Erdei Mihály 50, Benedek Ferenc 52, Oláh Ferenc 54, Oláh József 50, Halász Péter

58, fia Péter 16, Gyulai István 42, Mikló Sándor 48, Halász Katalin 42, Pap Mihály 48, Birta Teréz 24 évesek, Antal János 15 éves, Fencsi Péter 50, Benedek Péter 52 éves.

Tehát 67 férfi és 14 nő, köztük leányok, fiatal fiuk, vakok, süketnémák...

Négy sebesült volt még, akik felépültek.

A négerfalviak között még 17 halott volt, köztük öt idősebb férfi és egy 16 éves fiu.

Az erdő szélén levő tárkányi temető bejáratánál három fehér sirkő áll: apa, anya és fia sirköve.

„E sirhalom fedi ifj. Erdei Ferenc kihült porrészeit

— Ez egy ifju virág,
Gyilkos kézre talált,
Reggel még virágzott,
Délben már elhervadt.
Csendesen nyugszik
Jó szülei mellett.
Hátramaradottak
Keseregnek érted.
Élt 20 évet, meghalt 1919 április 19-én."

*

„Itt nyugszik Gyulai Katalin
megpihent tagjai.
Nehéz gyilkos kezek
döntötték e sírba!
Fizess meg Istenünk,
Ne hagyd ezt annyiba!
Jobbnál jobb volt, mégis
legyilkolták,
Igaz keresményit el is

fosztogatták!
A husvét szombatja
nagy bút hozott mi ránk
Mert legyilkolták drága
édes anyánk!
Vidd be jó Istenünk a magas
egekbe,
Hátramaradtaknak légy
gondviselője!
Élt 53 évet, meghalt 1919 április 19-én.
Béke poraira."

*

„Itt nyugszik Erdei Ferenc
kihült porrészei.
Gyilkos kezek döntötték a sírba,
Jó Istenünk kérünk, ne hagyd ezt
annyiba!
Ha a Te rendelésed,
enyhítsd a szivünket,
Te tudod Istenünk, hogy mi van
javunkra!
Benned bizunk, ezért ne hagyj el
magunkra!
Élt 55 évet, meghalt 1919 április 19-én.
Béke poraira."

— Az öregbiró, Gyulai, szintén a vérfürdő áldozata lett. A többi 97 vértanu is, Kőröstárkány és Négerfalva öregjei, asszonyai, fiai, leányai ártatlan vérükkel öntözték a szent magyar földet. Életük áldozat lett a haza oltárán és magvetése a diadalmas jövendőnek.

A kőröstárkányi rémségeket betetőzte, hogy Izsák Mihálynak (55 éves) élve kezét, lábát, nyakát levágták, Szatmári Sándornak

(50 éves) szintén a nyakát vágták át. E nemes munka végeztével az oláhok felgyujtották és teljesen kirabolták a jómódu magyar községet.

Az oláh öldöklés hiteles adat szerint 204 magyar gyermeket juttatott árvaságra!

Azóta amerikai és angol missziók fordultak meg Kőröstárkányban s megrendülve hallgatták az oláhok vadállati kegyetlenségének történetét.

A Fekete-Kőrös völgyében elesett kis hősök, — a nagyváradi hadapródok — és a hősi halált halt székely katonák tetemeit már nem volt, aki elhantolja... Az oláhok kirabolták a halottakat s a tetemek a kutyák martalékai lettek!

— Itt közbevetve jegyezzük fel, hogy a Verbőczy zászlóalj julius 24-én, a Tisza mellett, Nagyfalunál harcolt az oláhokkal, jó részben bihari, erdélyszéli oláh csapatokkal. Akkor már emlékeztetőül a kőröstárkányi vérfürdőre, a székelyek zászlaján voltak ezek a sorok: „Fizess meg Istenünk, — ne hagyd ezt annyiba!"

Alkalma lett tehát a székelyeknek, hogy megfizessenek nagyszombat rémségeiért. Meg is fizettek és gépfegyvereik két oláh ezredet lőttek halomra ezekben a harcokban...

*

A köröstárkányi harcok közben néhány székely oláh fogságba került. Csodálatos módon, embertelenül összetört tagokkal is visszakerültek a zászlóaljhoz. P... hadapródörmester, E... tizedes és még egy páran. Olyan elkeseredett volt a harc, hogy a bekötözött sebesültek

visszasiettek a rajvonalba és — tovább harcoltak.

Az erdélyi csendőrség kolozsvári, belényesi és sepsiszentgyörgyi szárnyai az erdélyi határcsendőrökkel és vasutbiztosító osztagokkal együtt szintén derekasan kivették részüket a leonidászi küzdelemből.

A tüzérség csodákat művelt, — minden lövése talált és N., M., L. tüzérfőhadnagyok a végsőkig fanatizálták tüzéreiket. Ez volt az I. székely tüzérezred 3-ik ütege.

Ugyanakkor az oláhokkal szemben harcolt az egyik szárnyon a 101. ezred 2-ik százada H... százados vezetésével. Ez volt az egyetlen nem erdélyi katonai csapat ebben a harcban.

— Elszigetelve, száz kilométernyire Nagyváradtól délkeletre, hátuk mögött a felbomlott csucsai fronttal, minden hősiesség dacára is csak teljes pusztulás elé nézhetett a kis magyar honvédő sereg. Igy is csak a legutolsó percben, üldözés nélkül, rendben vonult vissza Nagyvárad felé.

*

A tárkányi borzalmas eset nem áll egyedül az oláhok szörnyű bűnkrónikájában, ami arra mutat, hogy a történelemben is ritka vadállatias kegyetlenség az oláh természetből következik.

Tárkány rémnapjai után a csanádmegyei Apátfalva megszállása idején a szerencsétlen községnek mindenét elrabolták az utolsó háziállatig és kapáig. Amikor emiatt küldöttség ment át Magyarcsanádra az oláh kapitányhoz, a fegyvertelen és békés szándéku magyarokat

az oláhok meglövöldözték. Érthető, ha erre a lakosság puszta kézzel lefegyverezte és kikergette az oláhokat a községből.

Erre az oláhok összpontosított katonasággal megrohamozták Apátfalvát és huszonnyolc embert öltek le, köztük házukban levő tehetetlen öregeket és gyermekeket. Nem egy embert békés munkája közben lőttek agyon, sőt lelőtték azt a községi előfogatost is, aki az elesetteket a temetőbe vitte kocsijával.

A vérfürdő és szabad rablás tetejébe az oláh parancsnokság *szabad nőhasználatot* engedélyezett! Joggal mutatunk rá: ez a művelt nyugat, az entente emberiessége és kulturája...

A szerencsétlen apátfalviak közül csaknem száz embert hurcoltak rabságba, akiknek fele évek mulva került haza a börtönök poklából, a másik fele minden közbelépés dacára is nyomorultul pusztult el azokban.

Az oláh kormánytól elkezdve, egyetlen ember sem akadt, aki a vérfürdő és emberkínzás miatt egy szót ejtett, vagy egy lépést tett volna.

Az apátfalvi teljes rablás, — amely a legféktelenebb kommunizmus jelében folyt, ennek az egyetlen községenek akkori érték és becslés szerint nyolcvan millió anyagi kárt okozott.

A községnek e borzalmakra vonatkozó hivatalos jelentése 1792—1921. szám alatt adatott ki.

Az összes esetek fölemlitése tulhaladná e könyv célját.

*

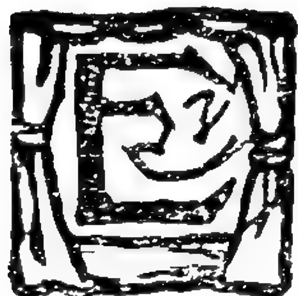
Az oláhok nemcsak harácsolásaikban, fosztogatásaikban tettek túl minden kommunistán, hanem a budapesti megszállás alatt az elfogott notórius kommunistákat elengedték, sőt zsoldjukba fogadták.

Megállapitott tény az is, hogy dunántúli rablóhadjáratuk alkalmával, felszólitották az osztrák vörösöket, támadják meg Nyugat-Magyarországot és együttesen fosszák ki Dunántúl gazdag vidékét...

Az entente misszióknak pedig egy szavuk sem volt az oláh kommunizmus tobzódásához!

Elvégeztetett . . .

 titokzatos erő hogy támad a székely lelkekben? Mi az mi a nép egyszerü gyermekének megmutatja az egyetlen igaz utat, melyet becsületes magyarnak követni kell, — akkor mikor legjobbjaink is megtántorodtak? Honnan ez az örök, nagy, megingathatatlan hazaszeretet?

Erdély, a Székelyföld, az Anyatej.

Az anyaföld mindent legyőző ereje, az anyarög balzsama, a szülőföld ölelése, Erdély halálig tartó csókja, a Székelyföld bóditó szerelme... a nemzeti Géniussá vált székely anyatej.

Az élet, a vagyon, a család elhalványul a lelkekben s ott ragyog mindent elsöprő izzásával a: Haza!

Nincsen áldozat, mely sok volna ezért; a gyenge test Herkulessé válik s a lelkierő félisteneket teremt: utolsó szivdobbanásig kisér a székely anyatej.

Nem kell buzditás, nem kell beszéd, nem kell felvilágositás, minden székely baka. a legkisebb is, tudja mit kell tenni, tudja mivel tartozik az édes anyjának.

A székely hadosztályt ez hozta össze.

...Milyen pokoli kín volt a küzdelem hiábavalóságának felismerése! Elül az oláh, hátul a vörös. És a vörös még nagyobb ellenség!

A végzetet feltartóztatni még a székely erő sem birta...

Presan tábornok felhivására megkezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások. A csapatok körében elterjedt a hir: Székelyföld autonómiát kap!

Megdobbantak a székely szivek. Hazamegyünk! Szükség van ránk otthon.

Egyrészük nem hitt ebben. Az oláhval már többé nem tárgyalunk!

Ki tudná eldönteni, hogy az adott helyzetben mi volt helyesebb?

A hadosztály parancsnokság a csapatokhoz az alábbi parancsot intézte:

Székely különitmény parancsnokság.
749. szám./hdm. 1919.

Demecser, 1919. április hó 25-én.

A román királyi csapatok parancsnoksága a székely hadosztálynak a következő ajánlatot tette:

„A román királyi hadsereg nem tekinti a székely hadosztály csapatait se bolseviki, sem vörös, sem kommunista csapatoknak. Tudja azt, hogy a vörös csapatok ellenséges érzülettel vannak a székely hadosztály csapatai iránt. Ennélfogva a román királyi hadsereg megszünteti az ellenségeskedést akkor, ha készek vagyunk mi is a fegyverszünetre. Jelzi egyuttal, hogy az entente csapatok, tehát a román királyi csapatok is azért támadnak, mert a kommunizmus letörésére egész Magyarországot meg akarják szállani és erre a célra minden oldalon nagy erőket összpontositottak. Debrecen már két nap óta román és fran-

cia csapatok által van megszállva és entente csapatok már Nyiregyháza közelében állanak."

Ti székelyek és erdélyi magyarok hónapok óta hősiesen és becsülettel harcoltatok a legnehezebb viszonyok között Erdélyért, a szép Székely földért.

Most 10 nap óta egyedül ti védtétek Magyarországot az entente csapatokkal szemben. Nagyhangu igéretekkel biztatott benneteket a jelenlegi kormány a harcra, segitséget erős vörös csapatokban is igérve Erdély fölszabaditására. A kormány azonban semmiféle igéretet be nem tartott. Ti sem ruhát, sem fölszerelést nem kaptatok. Azok az u. n. segitő vörös csapatok a helyett, hogy hálásan elismerték volna hónapok óta tartó nehéz küzdelmeiteket és segitségre siettek volna, ellenséges érzülettel viseltetnek irántatok.

Hogy hogyan dolgoztatok és viselkedtetek ti, ezt ti magatok tudjátok a legjobban.

A székely hadosztály részére biztositott élelmiszer-vonatokat a vörös katonák kirabolták, épp ugy a 21. székely csoport gazdasági hivatalát, pénzzel és élelmezési cikkekkel együtt. Azon pénzt és élelmiszert rabolták el, amely a székely katonák részére volt szánva. A hős székely sebesülteket bántalmazták, titeket kigunyoltak, tisztjeiteket megalázták, vádakkal illettek benneteket, géppuskákkal támadtak meg székely katonákat. Rosszabbul viselkedtek veletek szemben, mint az eddig harcban volt ellenségeitek.

Ti haza akartok menni, mivel a kevés

számban beérkezett vörös csapatok az ellenség elől gyáván, rabló módra megfutamodtak, — ti egyedül harcoltok többszörös tulerővel szemben és idővel eredmény nélkül elvérezve, a derék, becsületes, tisztességes székely és erdélyi magyar kimerülten és fáradtan mindennemü segítség nélkül, ruha nélkül, fázva áll szemben a tulerővel. Az ellenség túlereje ajánlatot tesz nektek, hogy életetek biztonságban lesz, pénzetek, magánvagyonotok épségben marad és békésen visszatérhettek lakóhelyetekre, Erdélyországba vagy az entente csapatok által megszállott területre, de követelik, hogy a fegyvert tegyétek le.

Mérlegelve a reménytelen általános helyzetet, nem vállalhatok felelősséget azért, hogy tovább vért ontassak ilyen körülmények között. Válasszatok ti, melyik utat akarjátok és e szerint járjanak el a parancsnokok, akik közvetlen ellenséggel állnak szemben.

Én titeket, aki annak idején Kolozsvárt szerveztelek beneteket, cserben hagyni nem foglak; ha a harcot választjátok, a végső küzdelmet veletek harcolom, ha pedig az entente ajánlatát elfogadjátok, veletek maradok, hogy igéretüket betartsák.

Felhatalmazom a parancsnokokat arra, hogy a csapatokat minden felesleges vérontástól megkimélve, ha a csapat az entente ajánlatát elfogadja, — parlamentaire utján és az ajánlat szellemében tárgyalhassanak.

Erről a csapatok a hadosztályparancsnokságnak sürgős jelentést tegyenek.

Kiadatik csoport parancsnokságoknak, ezred- és önálló zászlóaljparancsnokságoknak és huszárszázadnak.

Kratochwil ezredes,
székely hadoszt. parancsnoka.

A hadosztály parancsnokság tudta, hogy a jelen körülmények között, midőn csapatai még intaktak, fegyelmezettek és a harci vágyuk is csorbitatlan, milyen felelősségteljes lépésre szánta el magát. Ezért a parancsot azzal a rendelettel küldte a csapatokhoz, hogy az felolvasandó, mindenkinek megmagyarázandó és csak akkor teljesitendő az entente kivánsága, ha a csapatok azt elfogadják.

Ezután gyorsan következtek az események. Mikor a fegyverszüneti szerződés megkötése már végleg el volt határozva, Kratochwil hadosztályparancsnok a csapatokat Demecser környékére rendelte.

Sok csapat teljesitette ezt a parancsot, voltak azonban, akik meggondolták a dolgot és a minden lépésében csalárd és hitszegő oláhnak nem akarták megadni magukat.

Ezek kisebb-nagyobb csoportokban átvágtak hol Rakamaz, hol Vásárosnamény felé s átjutottak a Tisza jobbpartjára

Magam is ugy gondolkoztam, hogy amikor Erdélyben az oláh köröz és az ellenem való elfogatási parancs mindenfelé ki van függesztve, bármi történjék is, de oláh fogságba nem kerülök. Ezért Nyiregyházáról az utolsó percben eljöttem s Rakamazon, Tokajon át kimondhatatlan nélkülözések között Miskolcig, majd onnan Kaálkápolnáig bújdostam.

Adataim szerint a fegyverletételnél nem egészen 5000 fegyveresünk lehetett jelen. A Szolnok, Debrecen, Tiszafüred felé visszavonult csapatok, a Verbőczy-féle kolozsvári nemzetőri zászlóalj (a fekete ördögök) az I. zászlóaljból 1150 ember, (ebbe a számba beleértendők a Varga-féle különítmény és több más zászlóalj még be nem osztott katonái) a II. zászlóaljból 500 ember a lovasság és a tüzérség legnagyobb része nem tette le a fegyvert s elkerülte az oláh fogságot.

Ezekből alakult ki a Székely Dandár.

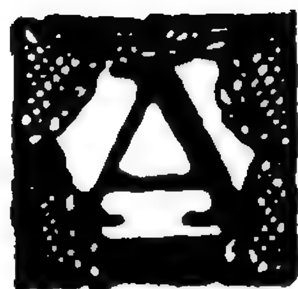
*

Károlyi gyöngesége, a kommunisták hitványsága és az Alföld tespedt közönye megtermették a keserü gyümölcsöt: a székely hadosztállyal az 1918. októberi forradalom után alakult első sőt egyetlen honvédő, nemzeti sereg bomlott fel s az oláh könnyü diadallal hatalma alá hajthatta a büszke, ezeréves alföldi magyarságot.

Székely dicsőség

Irta: szentkereszthegyi Kratochwill Károly
ny. altábornagy, az 1918/19. székely hadosztály
parancsnoka.

világégés, a földrengés, amely országokat, nemzeteket, trónokat roppantott össze, vége felé közeledett. Ellenségeinknek bombák, gránátok és gáznál pusztitóbb és mérgezőbb hazug hirei, a tekintélyt, tiszteletet, erkölcsöket aláásó és lelkeket megmételyező propagandája elérte célját.

A központi hatalmak hadseregei éveken át bámulatos hősiességgel és kitartással harcolva és fényes győzelmeket aratva, egy kiapadhatatlan erőforrások fölött rendelkező ellenséges világ ellen, végre is a sok nélkülözés, éhség és szenvedésektől kimerülve, áldozatul estek a kiméletet nem ismerő propagandának. Összeomlott itthon minden s ez az összeomlás magával rántotta a hadsereget is.

Károly király, — látva a veszélyt, — egy bizottságot küldött az olaszokhoz, mely bizottságnak az volt a nehéz feladata, hogy elfogadható fegyverszünetet kössön. Ekkor jött létre az entente-al az ugynevezett Diaz-féle fegyverszüneti szerződés, mely sulyos feltételeket tartalmazott ugyan, de reánk nézve előnyös volt, mert egyedül Magyarország integritását biztositotta.

A fegyverszünet azonban nem akadályozhatta meg a felfordulást, a forradalmat, az ment a maga romboló utján s mi tudjuk a

legjobban, hogy a hatalom uj, forradalmi birtokosai mily sulyos csapást mértek hazánkra.

A forradalmi hatalmasok első teendője az volt, hogy a hadsereget, mely az állam egyedüli ereje volt, mely éveken át dicsőségesen védte a hazát, szétzüllesztették. Ügynökeik a harctérről visszatérő csapatok legénységét fellázitották a tisztek és minden tekintély ellen, a fegyelmet, mely minden hatalom és erő forrása, aláásták s ilyenformán megakadályozták a hadsereget abban, hogy hazája határait megvédje. Elveiket főképen abban az őrült gondolatban juttatták kifejezésre,: „nem akarok többé katonát látni." E hangzatos őrültség hamarosan megtermette gyümölcsét, a szenvedő haza védtelenül az ellenség prédája lett.

A forradalmi kormány érthetetlenül, semmibe se véve a Diaz—Wéber-féle fegyverszüneti szerződést, külön önállóan akart tárgyalni az ellenséggel s Belgrádban egy nagynevü ellenséges hadvezérrel — megalázó külső formák mellett — egy parancsoló, katasztrófális fegyverszüneti szerződést kötött, mely szerint az ellenségnek joga volt az ezeréves Magyarország területének legnagyobb részét megszállani.

E szörnyü fegyverszüneti szerződés Erdélyben a Marost jelölte meg, mint demarkációs vonalat s azonkivül fentartotta az ellenségnek azt a jogot, hogy fontos stratégiai pontokat a demarkácionális vonalon tul is megszállhasson s igy egész Magyarországot kiszolgáltatta a prédára éhes hódítóknak, akik az

egyszer megszállt területet végleges birtokuknak tekintették.

A nyáron kötött bukaresti béke értelmében a háboru Magyarország és Románia között megszünt, a román hadsereg azonban ennek dacára az entente felhatalmazásával átlépte Erdély határait.

1918. végén Kolozsvárott volt egy magyar, egy székely, egy oláh és egy szász nemzeti tanács.

Erdélyt a forradalmi viszonyok védtelenné tették. Az éveken át hősiesen harcoló és Erdélyt védő csapatok a frontot megbomlasztva, fegyverzetet, ágyukat, lőszert és milliárdokat érő felszerelést otthagyva, elszéledtek és szabad utat engedtek az ellenségnek A csapatok egy másik része a puskákat, lőszert hazavitte falujába. Igy azután az őrizetlen raktárak s az eldobott felszerelés prédája lett mindenkinek.

Mindenki s elsősorban az ellenség vett magának amit akart. Őrség, amely a drága anyagot megőrizte volna, nem volt sehol. Erre senki sem vállalkozott.

Oly furcsaságok is történtek Erdélyben, hogy egyes községek régi, vagy uj pereiket puskával, kézigránátokkal és drótakadályokkal intézték el egymás között.

A vagyonbiztonság érdekében az egyes községek nemzetőrségeket állitottak fel, voltak magyar és oláh nemzetőrségek. A rendfentartáshoz azonban tulgyengék voltak ezek s igy bizony a birtokosok, a vagyonosok kifosztása, a rablás stb. sok helyütt napirenden volt. A

csekély számu magyar csendőrség tehetetlenül állt e forradalmi jelenségekkel szemben. Az oláh agitátoroknak szabad kezük volt és erősen dolgoztak a különben csendes oláh parasztság körében, forradalmasitották, felfegyverezték, szervezték, felbujtották a magyarok ellen.

Kolozsvárott az oláh nemzeti tanács szervezett az oláh nemzetiségü, volt közös és honvéd katonákból egy teljesen felszerelt, mindennel ellátott zászlóaljat, mely körülbelül 6—800 főből állott és géppuskákkal is rendelkezett. Egy másik ilyen oláh zászlóaljat Désen szerveztek.

Ezzel szemben a magyar katonai államhatalmat egész Erdély területén csak az erdélyi kerületi parancsnokság és a pótzászlóaljparancsnokságok, illetve keretek képviselték, csapatok és tüzérség nélkül. Mindössze négy tábori löveg volt Kolozsvárott, ezekből is hiányoztak egyes alkatrészek. Rendelkezésre állott ezenkivül 2 teherautó.

A forradalmi kormány óhaja, hogy nem akarok többé katonát látni, Erdély területén végre volt hajtva, hiszen az egész kolozsvári védőrség 176 főből állott. Volt ugyanis 80 nemzetőr, a csendőrlaktanyában 36 csendőr, 30 katonai rendőr és 30 tiszti önkéntes, mig az oláh nemzeti tanács rendelkezésére egy 800 főből álló, teljesen felszerelt katonai zászlóalj állott. A magyar katonai parancsnokságokat ezek bármikor lefoghatták volna s a magyar lakosság védtelenül ki volt nekik szolgáltatva.

November végén a magyar hadügyminisz-

ter a harcterekről hazatért és leszerelt hadsereg helyett egy uj hadsereg felállítását rendelte el a demarkációs vonalon belül. Eszerint az uj hadsereg 6 gyalogos és 2 lovas hadosztályból állott volna. Erdély területén a marosi demarkácionális vonalon innen a 38. hadosztályt kellett volna felállítani. A 38. hadosztályhoz tartoztak volna a Kolozsvárott, Zilahon, Désen és Szatmárnémetiben felállítandó csapatok. Csak a szatmárnémeti-i csapatnak volt régi legénysége. Jellemző, hogy ez is uj parancsnokot választott magának és a többi csapatokat teljesen ujjá kellett szervezni.

Az uj hadseregben rendszeresítették a katonatanácsot és a bizalmiférfi-rendszert.

A miniszteri rendelet szerint az öt legfiatalabb korosztályt hívták be. A legénység csak gyéren engedelmeskedett a behívó parancsnak. Kolozsvárra körülbelül 300 ember vonult be, a Bánffyhunyadon felállítandó csapattesthez december közepéig lassanként bevonult 80 fő.

A miniszteri parancsra bevonult legénység közt uralkodó szellemre világot vet a következő jellemzés és jelentés:

„1. A legénység csak a zsoldfizetés és étkezés idején tartózkodik a laktanyában, különben gyűlésezik, sétál és korcsmázik a városban. Foglalkoztatásról szó sem lehet.

2. Ellenség ellen semmi szin alatt sem hajlandók szolgálni. Nem gyakorolnak, mert erre állításuk szerint semmi szükségük nincs. Munkára nem mennek.

3. 100 főnyi őrséget, amennyi a városban katonai raktárak, épületek őrzésére kell, nem

lehet mindennap kiállítani. Az őrségek embereinek egy része a felvonulás alatt beosztásából kilép s a városban elszéled. Már az őrség elosztása alatt egyes emberek beosztásukban éles tölténnyel tüzelnek a levegőbe az összes szolgálatban levő tisztek jelenlétében. Az éles töltényekkel való lövöldözés egész nap, egész éjjel tart, naponta többszáz lövést adnak le. Egyébként az emberek az őrség elosztása alatt is dohányoznak, egymás közt fecsegnek s a legszomorúbb képet nyujtják.

4. Az emberek a szivart szájukban tartva, kezüket zsebredugva beszélnek a tisztekkel. A legdurvább módon viselkednek a tisztekkel szemben oly módon, hogy e helyen szavakkal nem is ecsetelhető. A katonák elvtársnak szólítják egymást.

5. Lopás, betörés, a laktanya berendezési tárgyainak elhurcolása és eladása napirenden van.

6. Egy a vidékre, hadügyminiszteri parancsra kirendelt 40 főnyi karhatalmi osztag tisztjeit cserbenhagyva, fegyverét a polgároknak átadta és elszéledt az országban. A kolozsvári laktanyában a legénységi szobák menyezetét szitává lőtték s kézigránátokkal dobálóztak mindenhol.

Ez a fegyelmezetlen és zabolátlan tömeg sem külső ellenség ellen, sem a belső rend fentartására nem használható. E tömeg további tartása nemcsak hiába elpazarolt költséget jelent, hanem állandó fenyegető veszélyt a közrend és közcsend ellen s katasztrófát fog maga után vonni. Hogy nagyobb baj eddig nem tör-

tént, csakis a tisztek türelmének és tapintatának tulajdonítható."

— Ezt a szomorú képet fel kellett eleveníteni, hogy megértsük a többit, az eseményeket és azt a bódultságot, amire az államhatalom kárhoztatva volt, ami csak előnyt jelentett az ellenségnek és megkönnyítette, hogy a védtelen prédából azt vehesse el, amit akar.

Hagyjuk e szomorú képet s nézzük tovább az eseményeket.

Amikor nyilvánvaló lett a román sereg betörése Erdélybe, néhányan a Székelyföldre siettek és felszólították a székelyeket, magyarokat és szászokat, hogy jőjjenek Kolozsvárra, álljanak be a magyar seregbe.

És ime, voltak még hazafias gondolkozásu férfiak, akik eljöttek. Jöttek székelyek, erdélyi magyarok. A székelyeknek csak egy kérésük volt, hogy külön székely osztagokba alakulhassanak, amit az erdélyi katonai kerületi parancsnokság nagy örömmel teljesített. A székelyeket a kolozsvári fellegvárba helyezte s megkezdte szervezésüket és felfegyverzésüket, ami azonban a puska, lőszer és felszerelés hiánya miatt nehezen és lassan ment.

Más megbizható csapatok hiányában alig, hogy egy-egy székely osztagot megalakítottak és felszereltek, ki kellett küldeni karhatalomnak oly vidékekre, ahol rablások és fosztogatások történtek, hogy a veszélyeztetett és védtelen lakosságot a rablók ellen megvédjék.

A magyar lakosság az egész Erdély területén védtelenül állott az oláh papok, tanítók, ügyvédek s egyéb agitátorok által felbujtott

oláh parasztokkal szemben, akiket fegyverrel, lőszerrel, kézigránátokkal, sőt géppuskákkal is ellátták. Minden pillanatban megindulhatott volna, bármily csekély okból kifolyólag a mészárlás, amelynek védtelen magyar férfiak, asszonyok és gyermekek estek volna áldozatul.

E kétségbeejtő helyzetben csak a kolozsvári fellegvárban gyülekező székelyek jelentették a javulást, akiket mint megbizható erőt itt-ott, ahol sürgősen kellett, fel lehetett használni a veszélyben forgó magyar lakosság és vagyon védelmezésére. Ez azonban csak kis erő volt. 1918 december elejéig 1703 székely gyűlt össze Kolozsvárott, de csak 604 volt puskával ellátva.

Ez volt jóformán egyedül Erdély védőrségének katonailag megbizható és fegyelmezett magva, mig azok, akik a Kolozsvárott felállítandó csapathoz bevonultak, a már említett fegyelmezetlen módon viselkedtek. E fegyelmezetlenség olymérvü volt, hogy mikor ezen csapat egy osztagát Nagyenyedre, másik osztagát Székelykocsárdra és Tordára helyezték, a kolozsvári állomáson, Kocsárdon és máshol is olyan lövöldözést és kézigránátozást rendeztek, hogy az állomás és a gépház megrongálódott. A tisztek is tehetetlenek voltak e terrorral szemben. Természetes, hogy a lőszerpazarlást nem is tekintve, ilyen fegyelmezetlen osztagot semmire sem lehetett használni.

Köztudomásu, hogy az oláh lakosság, az agitátorok, az ágensek és provokatörök szoros összeköttetésben álltak a román katonai parancsnokságokkal s minden eseményt sietve

tudtokra adtak, főképen a még meg nem szállott területekről. A megszálló román sereg pedig mindent rekvirált s előnyomulási utján bőségesen talált felszerelést, ruhát, puskát s egyéb értékes anyagot, melyet a forradalmasított katonák annak idején elhagytak vagy hazavittek. Sajnos, az idő rövidsége és főképen a munkaerő hiánya miatt a magyar parancsnokság nem birta ezt a rengeteg anyagot megmenteni.

— Az oláh megszálló csapatok a demarkácionális vonalon nem álltak meg, hanem az entente tudtával és beleegyezésével tovább vonultak, hogy a fontos stratégiai pontokat, köztük Kolozsvárt is megszállják.

A Károlyi-kormány a következőket rendelte el:

„Vix alezredes értesítette a kormányt, hogy az oláh csapatok fontos pontokat, köztük Székelykocsárdot, valamint több más erdélyi várost ideiglenesen, mig francia csapatok érkeznek be, jogosultak megszállni. Stratégiailag fontos pontokon a fegyverszünet értelmében jogunk van fegyveres erőt tartani. Ezért a fegyveres erő egy része feltétlenül a megszállott pontokon tartandó, esetleges lefegyverzésük ellen óvást kell emelni. Ha a lefegyverzés mégis megtörténnék, ugy a vérontás kerülendő és a lefegyverzésről, a lefegyverzés időpontjának pontos megjelölése mellett, tiltakozás kifejezésével jegyzőkönyv veendő fel."

Hogy a kevés számu felfegyverzett magyar osztagok le ne fegyvereztessenek, egy részük a Kolozsvár—nagyváradi vasut biztosi-

tására használtatott fel, — a székely osztagok pedig szervezés s felfegyverzés céljából Nagyváradra irányíttattak.

A Kolozsvár—nagyváradi vonal biztositása azért vált szükségessé, mert az oláhok a sztánai vasuti alagutat fel akarták robbantani, ami által a legfontosabb vasuti összeköttetés Magyarországgal megszakadt volna.

A polgári és katonai hatóságoknak a kormány rendelete folytán helyükön kellett maradniok a románok bevonulása után is, dokumentálva ezzel, hogy a magyar állam fennhatósága még fennáll.

— A Désen levő, körülbelül 300 főnyi osztag Zsibóra rendeltetett.

— December végén Kolozsvárra érkezett Berthelot francia tábornok, aki rokonszenvezett az oláhokkal s akit nagy ünnepélyességgel fogadtak. Apáthy főkormánybiztosnak csak nehezen sikerült hozzáférnie, hogy vele tárgyalhasson. Ekkor egy ujabb demarkációs vonalat állapítottak meg, mely Nagybánya, Kolozsvár és Déván át húzódik. E demarkációnális vonalat egy 15 km. széles sáv jelzi, ettől keletre az oláhok, nyugatra a magyarok tartják fenn a rendet és megakadályozzák a bolsevizmus kitörését. A magyar katonai hatóságoknak azonban el kellett hagyniok Kolozsvárt. A parancsnokság Bánffyhunyadra ment, csak hogy Erdély területén maradhasson.

Az oláhok azonban nem tartották be ezt a Berthelot-féle szerződést és Berthelot távozása után folytatták előnyomulásukat Zsibó, Zilah, Szatmárnémeti, Máramaros irányában minden

összeszedhető katonai erővel megszerveztetett a védővonal. Tisztek vezetése alatt különítmények mentek a vasuti gócpontokra, hogy fegyverzetben, felszerelésben, ruhában szedjenek össze mindent, a mit találnak s irányitsák Debrecenbe, ahonnan a csapatok szervezése és felfegyverzése kiindult. A székelyek, akik Nagyváradon voltak, Szatmárnémetibe irányíttattak.

Szatmárnémetitől keletre a székelyek szállták meg a védővonalat, ettől délre a szatmáriak, Zilah mellett nemzetőrök és a körülbelül 200 főből álló 24. ezred csapata, Csucsánál, a Királyhágón a kolozsvári ezred osztagai.

Debrecenben nehezen ugyan, de mégis sikerült a volt 3. honvéd- és a cs. és kir. 39. ezredből egy-egy gyenge zászlóaljat felállítani és Csucsára küldeni. A székelyekből négy zászlóalj alakult Szatmáron és egy székely lovasszázad szerveztetett.

Óriási fáradsággal sikerült a tüzérséget is megszervezni, ami annál is inkább elismerésreméltó, hiszen minden ágyút külön ki kellett egésziteni, mert bizonyos alkatrészek hiányoztak, illetve kaphatók nem is voltak.

A legnagyobb gondot azonban a ruházat és lőszerpótlás okozta. Ebben igen nagy hiány volt s a köztársasági kormány ismételt kérés után vagy egyáltalában nem, vagy csak kis mértékben küldött pótlást.

Igy harcoltak a székelyek és erdélyi magyar csapatok ruha- és lőszer-hiányban szenvedve, fázva, éhezve 1918/19. telén Csucsától Máramarosszigetig .... Megakadályozták az

oláhok további előnyomulását, visszaverték támadásaikat, megvédve a magyar Alföldet és várva a kedvező pillanatot, hogy Erdélyt visszafoglalhassák.

A milyen harcot vivtak a most már „székely hadosztály“ gyüjtőnév alatt elnevezett csapatok az oláhokkal, ugyanolyan elkeseredett harcot vivott a parancsnokság hátrafelé a köztársasággal, mely gyanakvással kisérte a székely hadosztály megszervezését s ezért akadályokat görditett szervezkedése és felfegyverzése elé. Megtagadta a lőszer- és emberpótlást s amikor végre engedélyezte is a toborzást, azt nem támogatta s annak eredménye igy a leggyengébb volt.

Ilyen volt a helyzet március idusa táján. Március 21-én megalakult Budapesten az ugynevezett tanácsköztársaság, mely eleinte mindent megigért a székely hadosztálynak. Megigérte, hogy rendelkezésére bocsátja az eszközöket Erdély visszaszerzésére. Ez a hajlandóság azonban csak papiron mutatkozott, azon is csak rövid ideig. Kun Béla nemsokára kijelentette, hogy ők nem állanak a területi integritás elve alapján.

A proletárdiktatura megszervezte a maga vörös hadseregét és vörös gárdáját. A vörös hadsereg és gárda felállitása, illetve felfegyverzése gyorsan ment. Mindenki kapott puskát és lőszert, amennyit akart, mig a Szatmáron levő ötödik székely félzászlóaljnak még nem volt puskája...

Politikai megbizottakat osztottak be az összes csapatokhoz és parancsnokságokhoz.

Feladatuk volt az ellenőrzés és a proletárdiktatura elveinek hirdetése és oktatása. A katonai rangjelzéseket megszüntették s a vörös szin lett a nemzeti trikolor helyett a hivatalos szin.

A székelyek azonban nem engedtek. Megtartották tollas Bocskai-sapkájukat, hajtókájukra piros-fehér-zöld szalagot varrtak és parancsnokaikat rangjuk szerint szólitották meg.

A székelyeknek, akik hazájuk, Erdély visszaszerzésére sereglettek össze, — legjobban fájt az, hogy Budapestről hangos szóval hirdették, hogy nem állanak a területi integritás alapján s nem támogatták őket Erdély visszaszerzésére irányuló törekvéseikben. Gyanusan nézték, hogy hátuk mögött mint szervezik meg és szerelik fel a vörös gárdákat. A székelyek véleménye szerint a vörös gárdák csak arra szolgáltak, hogy alkalom adtán, a kellő pillanatban a székelyeket lefegyverezzék.

A helyzet mindig kétségbeejtőbb lett. A székely hadosztály csapatai nem voltak bolsevista érzelmüek, de anyagi létük a bolsevista kormánytól függött. A székelyek Erdélyt akarták visszaszerezni, de erre a célra a bolsevistáktól sem lőszert, sem egyéb támogatást nem kaptak. A bolsevizmus megismerése után most már egyébként sem kisérelhette meg a székely hadosztály Erdély visszafoglalását, mert ha betör Erdélybe, maga után viszi a bolsevizmust. Hiszen a vörös gárdáknak és vezetőiknek az volt a feladatuk, hogy kövessék az előnyomuló székelyeket s igy Erdély bolsevi-

zálásával megerősödött volna Kun Béla hatalma. Ugyanakkor voltak Olaszországban a nagy sztrájkok, Németországban pedig a spartakuszok harcai folytak. A székely hadosztály előnyomulásával Románia ugyan öszeomlott volna, mert az orosz bolsevista csapatok a Dnyeszternél állottak, de akkor egész közép-Európa bolsevizálódott volna s talán még ma is az lenne.

Mindezeket megfontolva, a székely hadosztályban az a meggyőződés erősödött meg, hogy leghelyesebb lesz, ha először a bolsevizmus ellen fordul. Mindenekelőtt tudnia kellett azonban, hogy a bolsevizmus ellen forduló hadosztály nyomában nem fognak-e az oláh csapatok tovább előnyomulni? Parlamentair ment Erdélybe a consiliu dirigentihez és Aradra a franciákhoz, kijelentvén, hogy a székely hadosztály nem bolsevista érzelmü s kérdezi, vajjon az oláhok megállnak-e, ha a székelyek a bolsevisták ellen fordulnak?

1919. április első felében a románoktól az a válasz érkezett, hogy a román hadsereg csak azon esetben támadja meg a székely hadosztályt, ha ezt az entente elrendeli. A franciáktól egyelőre nem jött semmi pozitiv hir.

1919. április 16-án az oláh csapatok nagy erőkkel megtámadták a székely hadosztály egész vonalát, de különösen nagy erőkkel támadtak Hadadnál, Csucsánál és Belényesnél.

A székely hadosztály nagy dilemma előtt állott most. Az entente-nak kijelentette, hogy nem bolsevista, sőt a bolsevizmus ellen akar fodulni. Ha most teljes erővel harcol az oláh

hadsereg ellen, akkor megvédi Kun Bélát és a bolsevizmust. Kár minden csepp vérért, amely a bolsevizmus érdekében és védelmében hullik. A csapatok tehát parancsot kaptak, hogy a felesleges ellentámadásokat kerüljék s ott, ahol a nyomás nagy, lassan engedjenek, annál is inkább, mert Csucsánál az odairányitott vörös segédcsapatok megfutottak és cserbenhagyták a csekély főből álló székely csapatokat.

Az események most már gyors ütemben peregtek.

Szatmáron arra a hirre, hogy az oláh csapatok előnyomulnak, az ottani direktórium a város pénzével és az összeharácsolt ékszerekkel meg akart szökni. A polgárság felkérte az ottlevő székely tiszteket, hogy akadályozzák meg a szökést. Ez meg is történt. A direktóriumot elzárták, a pénz és a sok ékszer viszszakerült a jogos tulajdonosokhoz. Másnap azonban a direktórium tagjai kiszabadultak és elmenekültek.

Ezen esemény után a bolsevisták dühe teljes erővel a székelyek, illetve a székely hadosztály ellen fordult. Kiadták a parancsot a székelyek lefegyverzésére és lefogatására, a mi helyenként meg is történt. Harcok keletkeztek a székely hadosztály hátában, az élelmiszervonatokat a vörösek kirabolták s mindent, ami a székely hadosztályhoz tartozott, feltartóztattak.

A székely hadosztály, amely a csucsai résztől Máramarosszigetig 150 kilométeres fronton védte a magyar hazát, hogy szétszórt

erejét egyesitse, Mátészalkánál gyülekezett. Az itt keletkezett harcban az oláhok sulyos vereséget szenvedtek. Még egyszer megkisérelte a székely hadosztály parlamentair utján, hogy az oláhokat megállásra birja, amig a bolsevistákat letöri, a válasz azonban elutasitó volt. A tragédia befejezéséhez közeledett...

A hadügyminiszteriumtól az a parancs érkezett, hogy a székely hadosztály Rakamazon át csatlakozzék a Tisza mentén álló vörös hadsereghez.

Ha ezt megteszi, kiszolgáltatja magát teljesen a bolsevizmusnak, mely kezdettől fogva nem jó szemmel nézte a székelyeket, az utolsó időben pedig ellenséges érzülettel viseltetett a székely hadosztállyal szemben, sőt harcokat folytatott a románokkal harcoló hadosztály hátában.

Ekkor történt, hogy az oláh vezérkar 1919. április 24-én, utasitást küldött az oláh csapatoknak arra az esetre, ha a székely hadosztály fegyverszünetet akar kötni. Ez az intézkedés a következőképen szólt:

1) A volt magyar államnak reguláris csapatai által küldött parlamentairek elvből elfogadandók és a törvény értelmében velük tárgyalni kell. Nincs ellenben megengedve a bandák által küldött parlamentairekkel beszédbe elegyedni és velük tárgyalni.

2) Ha a székely hadosztály fegyverszünetet kér, megadható neki a következő feltételek mellett:

a) Azonnali fegyverletétel.

b) A tisztek és csapat internálása azon

időpontig, mig a jelenlegi — magyarok elleni — akció be nincs fejezve.

c) Biztositva van életük, vagyonuk és teljes szabadságuk, ha rendeleteinket és törvényeinket tiszteletben tartják.

d) Azonnal, amint az e pillanatban folyamatban levő harcok befejeződnek, szabadon lesznek bocsátva és tüzhelyeikhez mehetnek.

Sulyos, nehéz, felelősségteljes órák nehezedtek a székely hadosztályra. A székely csapatok és egyéb alakulatok azért álltak össze, hogy Erdélyt visszaszerezzék. Ebben a törekvésükben támogatásra, segítségre nem találtak, inkább ellenszenvvel nézték őket mindenütt. Kezdetben túl-gyengék voltak ahhoz, hogy valami döntést elérhessenek, épen csak a magyarok leméhszárlását és a polgárháborut akadályozhatták meg Erdélyben, — később pedig a bolsevizmus volt az a suly, amely rájuk nehezedett, amely fojtogatta és minden akciójukat meghiusitotta. Sem Erdélyen, sem a magyar hazán segiteni nem tudván, nem maradt más hátra, mint, hogy a fenti elvek alapján fegyverszünetet kössön, mert nem akart sem bolsevista lenni, sem az oláhokkal együtt menni a magyar bolsevizmus ellen.

1919. április 26-án, déli 1 órakor letette a kardot, melyet lángoló hazaszeretettel és lelkesedéssel markolt meg Erdélyért és Magyarországért akkor, amikor „nem akarok katonát látni“ volt a jelszó.

De mégse küzdött hiába a székely és erdélyi magyar a székely hadosztályban:

Erdélyben és Kolozsváron ők mentették

meg a védtelen magyar lakosságot a lemészárolástól és megakadályozták a polgárháborut.

Az ő vérükön tudta meg a világ, hogy Erdélyben székelyek és magyarok laknak és pedig nagy, zárt tömegekben. Müvelt, tudományban, művészetben és hazaszeretetben kimagasló nép, mely ezer évnél hosszabb idő óta lakja őshazáját, mely hegyes, változatos alakulatánál fogva, mint egy kulturbástya védte Európát a keleti barbárság ellen.

A székely hazafiasan gondolkodó, demokratikus nép, de nem bolsevista. Európát mentette meg attól, hogy az uj világeszmék továbbterjedjenek és próbálkozó vállalkozásokkal tönkretegyék Európa és az emberiség ősi kulturáját és jólétét. Hogy Franciaország 1920-ban tervbevette egy antibolsevista államszövetség létrehozását Magyarországgal, az csak a székely hadosztálynak köszönhető. Ezért Európa csak hálás lehetne, ha ugyan a jelenkor erre egyáltalában képes.

Nem a székelyeken mult, hogy harci készségük és hazafiságuk nem érte el a célt, Erdély felszabaditását. Egyedül maradtak, cserben hagyva, támogatás nélkül álltak az ellenséggel szemben, sőt még a testvér is hátbatámadta őket.

Az akkori szomoru, megtévelyedett, megtébolyodott időkben a székely hadosztály csapatai alkották az egyedül józan, megbizható, hazafias alakulatot, melyre jövőt lehetett épiteni s a *székely hadosztály osztagaiból alakultak a Magyar Nemzeti Hadsereg első alakulatai.*

A székelység és az erdélyi magyarság viselkedésének, lelkesedésének és hazafiasságának, — melyet az összeomlás idején tanusitott,— csak az ókori történelemben van párja. E tény nagysága előtt eltörpül minden s örökké ragyogó példa marad az a szép, nemes lángoló hazaszeretetből fakadó készség, a mellyel harcolt, szenvedett a hazáért.

Az ókor hőskölteményei mellé méltán sorakozik a huszadik századnak ez a nemes, hős székely éposza!

1929. március 9-én, a székely hadosztály tizéves emlékünnepén.

Székelyek kálváriája

ikor a Nyirségen elhangzott az utolsó székely puskalövés és a hadosztály ottlévő csapatai letették a fegyvert, abban a pillanatban kitünt, hogy selmákkal volt dolguk.

A becsülettel dicsekvő franciáknak sem kedvük, sem egy szemernyi lovagiasságuk nem volt, hogy a megegyezést betartassák. Az oláh pedig, elvetve hazug álarcát, állati mohósággal esett neki a székelyeknek.

A francia és az oláh jól megértették egymást. Az a francia, aki annyira lezüllött, hogy szines vadakkal fertőzte meg a németeket, természetesnek találta, hogy az oláh tőle vesz példát a hitszegésre, a jóhiszemü egyezség be nem tartására. Náluk a becsület csak kendőzés volt, amelyet bármikor át lehetett festeni . . .

Szitkozódás, lármás lökdösés közben csürökbe terelték a székelyeket s nagyobb biztonság kedvéért gépfegyverekkel vették körül. Szó sem volt már többé arról, hogy a székelyek nem kényszerhelyzetben, nem a katonai főlény és nem valamely győzelmes csata miatt tárgyaltak és irtak alá egyezményt, hanem becsületes és humánus indokokból.

A Nyirmada és környékén elhelyezett csapatokat április utolsó napjaiban (április 27-30) vaggonirozták be Nyirbakta állomáson.

Egyezség ellenére az oláhok már itt elszedték a székely katonák összes felesleges ruháját s egyelőre csak azt hagyták meg, ami rajtuk volt.

A Debrecenen át Brassóig való ut csaknem egy hétig tartott. Ugyszólván óráról órára durvább, embertelenebb lett az őrizet. Alig, hogy Erdély bércei közé értek a székelyek vonatai, amikor az oláhok már érezték, hogy semmiféle csoda nem történhet s a foglyok nem kaphatnak segítséget, — nyilt pályán meg-megállították a vonatokat s a szó teljes értelmében kirabolták. Nagyon sok katonának a rajta levő ruháját *sem* hagyták meg.

A rablás nem mindig ment könnyen és simán. Nem egy vaggonban összefogtak a székelyek s az oláhokat puszta kézzel kiverték. Azontúl már tiz-tizenöt fegyveres oláh mert a kocsikba lépni és rabolni.

Az élelmezés utközben oláh szokás szerint semmilyen sem volt. A kisérő oláh katonáknak adtak pénzt, hogy hozzanak ennivalót. Akadt olyan is, aki hozott valami élelmiszert, de a legtöbb letagadta, hogy pénzt kapott volna . . .

A tisztekkel való bánásmód a kálváriás uton tűrhetőbb volt, de amint közeledtek Brassóhoz, durva és kegyetlen lett az őrizet, s már láthatóvá vált, hogy az oláh az egyezségnek egyetlen pontját sem tartja be.

— Mikor a fogoly hősöket Brassó állomásán kilökdösték a vaggonokból, erős fegyveres csapatokkal vették őket körül s nagy diadallal vonultatták végig az utcákon.

Még a szászok is szégyenkeztek és megil-

letődve néztek a hősökre. Hiányos ruhájuk, kifosztott állapotuk mutatta, hogy az oláh nemzeti erényeket gyakorolták rajtuk. A magyarok pedig — ki számlálhatná meg, mennyi könny pergett utánuk a Királyhágótól a Czenkig, — keservesen siratták Erdély hőseit, a magyar integritás utolsó vitézeit...

Szó sem volt a foglyok egyezmény szerinti szabadonbocsátásáról, sőt még hozzátartozóikat sem engedték hozzájuk. Hivatalosan „internáltattak“. A tiszteket a brassói Fellegvár öreg épületeiben, a hadapródjelölteket, altiszteket a régi tüzérkaszárnyában, részben a Hosszu-utcai polgári iskolában zsúfolták össze. Mintegy 1500 katonánkat Fogarasra vitték, a másik részét ujra vonatra tuszkolták és a hadosztály-parancsnokság minden tiltakozása dacára Craiovába szállították.

Kratochwill ezredes mindent elkövetett, hogy a hadosztály tagjainak szabadon bocsátását lehetővé tegye. Brassóban, a megérkezés utáni első napokban, — bár oláh katonák kiséretében, — bemehetett a városba s tiltakozó szavát a szerződésszegés és jogtalanság ellen felemelte. Felment a Consiliu dirigentihez, ahol Maniuék hősködtek.

A magyar kenyéren és kulturán felcseperedett Maniu (az egykori Mán Gyula) igért, mentegetődzött, de a kisujját se mozdította meg. Kratochwill ezredes Bukaresthez is fordult, épen ugy hiába. Az oláh királytól az oláh „értelmiség“-en keresztül le az utolsó oláh ficsorig mindenki természetesnek találta, hogy

az egyezménynek egyetlen betüjét se tartsák be.

A foglyok elhelyezése és élelmezése, mint egyik volt fogoly főtiszt jellemzi, — minden kritikán aluli volt. Egyik nap a babot, másik nap a burgonyát, mint a moslékot, só nélkül, vizben főzték meg. A tisztek is málén, lóbabon, zsizsikes lencsén tengődtek. Akár a Fellegvárban, a tiszti szállásokon, akár a többi helyeken nem volt más fekvőhely, mint a priccs, amelyre még szalmát sem adtak, vagy pedig piszkos föld, telve oláh szeméttel és féreggel.

Mikor e brutális és hitvány bánásmód tűrhetetlenné vált, az egyik székely csoport — három napi koplaltatás után — fellázadt s az oláh őrséget puszta kézzel lefegyverezte...

Brassó és a közeli Székelyföld lakóssága, mikor megtudta, mit szenvednek és milyen körülmények között sínylődnek a székely foglyok, — megmozdult. A brassói nőegyletek felkarolták ügyüket, gyűjtéseket rendeztek s amennyire csak lehetett, rendszeresen élelmezték, a legszükségesebb ruhanemüekkel ellátták őket. A hozzátartozók is nap-nap után bejártak Brassóba és élelmezték övéiket.

De a fogarasi vár dohos falai között és a crajovai pokolban elhagyatottan sínylődő szegény székelyeknek nem jutott egy részvétkönny, egy falat kenyér sem...

Ezeknek szenvedését nem lehet leirni...

A durva őrség azt is megtiltotta, hogy a fogoly székelyek ablakot nyissanak. Ha valamelyik csoport énekelt, az őrség fellövöldözött

az emeletre, hogy az ablakok fala csak ugy porzott.

— A fogság keserves hetei alatt a foglyok száma egyre nőtt. Amint ugyanis az oláhok előnyomultak, minden városban összefogdosták a volt tiszteket s Brassóba internálták, holott ezek nem voltak részesei a székely hadosztály honvédő harcainak.

Mialatt a székelyek várták a szabadulást, a hadosztályparancsnokság a hadosztály tagjait ellátta igazolvánnyal, hogy majd később, a remélt jobb napokban bizonyitékuk legyen, hogy a hadosztály tagjai voltak.

Junius havában a foglyok nagy részére nézve ütött a szabadulás órája. Az oláh brutalitások hire valahogyan az entente tudomására jutott s a hirek szerint egy angol bizottság utazott le Brassóba s kiszabaditotta mártirainkat. A crajovai foglyok azonban még tovább szenvedtek és a felháborító nyomoruság, betegség sok áldozatot szedett közülök.

Azoknak, akik kiszabadultak, a következő kötelezvényt kellett aláirniok:

„Kijelentés: Alulirott székely hadosztálybeli hadifogoly szabadlábra helyezésem alkalmával becsületszavamra kötelezem magamat, hogy 1. állandóan ...... községben fogok lakni és onnan csakis a legközelebbi román katonai parancsnokság engedélyével fogok eltávozni. 2. A községbe érkezésem utáni első nap a legközelebbi román parancsnokságnál jelentkezni fogok ellenőrzés céljából, ahányszor az megkivántatik. 3. Nem fogom az osztrák-magyar egyenruhát viselni, csak egészen átalakit-

va, sapkát semmiként. 4. Nem fogok viselni, sem pedig elrejteni semmiféle fegyvernemet. 5. Nem fogok a román állam, nemzet vagy hadsereg ellen sem tettben, sem szóval véteni. 6. Ha nem fogom az 1. és 2. pontot betartani, ötévi börtönre legyek elitélve, ha a 3. pont ellen fogok véteni, egyévi börtönre, ha ezen kijelentésem 4. pontjától el fogok térni, 10 évi börtönre és 10.000 lei büntetésre legyek elitélve, ha pedig az 5. pont ellen fogok véteni, lövés általi halálbüntetésre legyek elitélve.“

Azokat, akik Erdélyben laktak és oda kértek tartózkodási engedélyt, mint internáltakat tekintették és hetenként való jelentkezésre utasitották.

A nem erdélyi származásu tisztek elhagyták Erdélyt és örültek, hogy az oláh brutalitásoktól megszabadulhattak.

Kratochwill ezredes a kiszabadulás után fáradtsággal, elutasítással, oláh impertinenciával nem törődve, folyton azon munkálkodott, hogy a még fogságban sínylődő hadosztálybeli székelyeket kiszabadítsa.

Sok székely család áldja atyai jóságáért és önzetlen, nemeslelkü fáradozásáért!

— Az egyik fiatal tisztjelölt igy emlékezik a siralmas rabságból való szabadulás idejére:

„Mikor hazaengedtek, akkorra már annyira megfosztottak ruhától, cipőtől, hogy például mi tizennégyen, mikor Gy.-ra megérkeztünk, közülünk öten a gabonatáblák közt mentek a szomszédos községbe, mert alig volt rajtuk — alsóruha.

A sok jelentkezést egy ideig megtettük,

falunkat elhagyni nem volt szabad, de egy év mulva már valamennyien künn voltunk Magyarországon."

*

— A hadosztály fogoly tagjai megszabadultak, de mikor szabadul fel az a székelység, amely becsületes szivére hallgatva, küzdött, vérzett a balkáni pokol ellen? Meddig sir még lelkünkben a költő fájdalma:

— *„Szegény székely nép, akármerre lép, akármerre jár, az itala könny, a kenyere sár"..*

A széthullott aranykéve
(A dandár megalakulása)

iskolcra április 26-án érkeztem. A borsodi centrumra ekkor már teljesen rányomta a vörös uralom a maga bélyegét. Megszünt az ipari élet, a kereskedelem pedig már haldoklott a „leltározás" neve alatt végbemenő viviszekció alatt. A főutca keskeny, kopott aszfaltján tétlenül ődöngött a város népe, talán hogy a nélkülözést feledje.

Ekkor már koplalt a város, mivel a vörösökkel ellenszenvező gazdag vidék szinte semmit sem hozott a piacra. A hivatalokban ostoba gőggel és abszolut tudatlansággal terpeszkedtek a „biztosok". Kicsinylően mérték végig a burzsoákat és mérges szemekkel vizsgálták a magamfajta katonát, hogy a sapkán nem maradt-e foszlánya a gyűlölt aranyzsinórnak?...

A katonakórházak termei telve voltak sebesült és beteg székely katonákkal, akik a tiszántúli harcokban a románokkal verekedtek. Ennek dacára fájó keserűséggel láttam, hogy a tudatlan közönség és a gyűlölködő vörösök ellenséges indulattal nézik őket, mintha a románok pártján lettek volna.

A városban a székelyek csoportosan jártak, hogy meg ne támadják őket s a Bocskaisapkáról le ne tépjék a tollat, vagy a drága, féltett kék-arany jelvényt. Egyszer próbálták meg, de a székely kéz erősebbnek bizonyult.

Pár nap mulva megtudtam, hogy a hadosztály azon csapatai, amelyek nem voltak ott a fegyverletételnél, a tiszántúli vasutakon hol egyenes, hol kerülő utakon, átjöttek a Tisza jobbpartjára és Kaálkápolna körül gyülekeznek.

Nyomban odautaztam. Már Füzesabony állomása tele volt székelyekkel, Kaálkápolna hasonlóképen.

Szabó őrnagy küzdött a nehéz feladattal, hogy a szétszórt zászlóaljak, ezredek töredékeit csoportosítsa s a környező községekben elhelyezze. Voltak századok, amelyek szinte teljes egészükben összekerültek, de voltak zászlóaljak, amelyekből senki sem került elő. A tisztikar is vékonyan mutatkozott. Egy pár százados, néhány fiatal hadnagy, főhadnagy, kivált a megmentett élelmezési vonatokon, ennyi volt az egész.

Előkerült Kratochwill ezredes legénye is, aki a gazdáját kereste. Visszaküldtük Budapestre, hiszen akkor már tudtuk a demecseri esetet, de nem mondtuk el neki.

Mintha valami központi irányítással történt volna, — a székely csapatok érezték, hol kell gyülekezniök. A helyzet nem változott: elül az oláh, hátul a vörös s segítséget csak maguktól várhattak. Tudta mindenki, hogy egyeseket vagy gyengébb csapatokat — a vörös támad meg; viszont az oláh a minél gyorsabb előnyomulásra törekszik. Ezért mindenkinek az volt a törekvése, hogy a szétszórt csapatrészek mielőbb egyesüljenek.

A jövő-menő bajtársaktól lassanként meg-

tudtuk, hogy hol és merre vannak csapataink.

Mivel a csehek Miskolc felé közeledtek, megkezdődött a város kiüritése. Április 30-án este és éjjel egymást érte a szerelvény a kaálkápolnai állomáson.

Ekkor a székely csapatok utra keltek s Jászárokszállásra és környékére húzódtak, várván a fejleményeket.

A székely tüzérség Balsán, az 1. sz. és 12. sz. székely ezredek részei Füzesabonyban, a székelyudvarhelyi ezredből alakult 32-es vadászzászlóalj, a 21. sz. és 24. sz. gyalogezredek csapatai és tüzérsége pedig Kaálkápolnán gyülekezett.

Pár nap mulva a folyton gyűlő székelység Kaálkápolna, Detk, Karácsond, Bessenyő, Füzesabony, Dormánd községekben helyezkedett el.

Május elsején az oláhok Tiszaszőllős, Tiszacsege, Egyek, Tiszafüred vonalában teljes erejükkel támadtak. Az ott lévő székely csapatok már harcra készen várták őket állásaikban. Kitartóan védték a tiszafüredi hidfőt, de mivel a vonalon levő vörös csapatok minden ellenállás nélkül visszavonultak, sőt elmenekültek, a székelyek egy napi hősies védelem után, harcolva hagyták el az ily csekély erővel meg nem tartható hidfőt.

A hadosztály fogságba jutásával megszünt az egységes irányitás. Ilyen esetekben a legfegyelmezettebb csapatrészek is szétzüllenek, demoralizálódnak, amint azt a világháboruban oly gyakran tapasztalhattuk. A szétzüllés előfeltétele itt a legnagyobb mértékben meg volt

a helyzet zavaros volta és a vörös hadsereg, a vörös hadvezetőség, a vörös hadtápterület szervezetlensége miatt. De egyetlen székelynek sem jutott eszébe, hogy a saját bőrét mentse; ellenben mindenki arra törekedett, hogy a szétszórt csapatrészek mielőbb egyesüljenek. S ha eközben akár az oláh, akár a vörös állt utjában ennek, nem várt irányitást, parancsot senki, hanem ellentállt, küzdött, harcolt, védekezett és támadott ugy, amint azt becsületes székely hazaszeretete kivánta.

Jászárokszálláson a kommunisták amint megtudták, hogy a székelyek ott vannak, reájuk támadtak.

Az első összetűzésnél a székelyek maradtak fölül, de a vörös direktórium segitséget kért, hogy lefegyvereztesse őket s a tiszteket elfoghassa. Ez Rónai százados éberségén meghiusult. Ujból felpakkoltak a székelyek s a Hatvanból ügyesen megkeritett mozdonyokkal levitték vonatjaikat Aszódra.

A székely lovasság, amely már a husvét utáni napokbon átjött a Tiszán, előbb Tiszafüreden, majd Füzesabony körzetében helyezkedett el.

A hires kolozsvári nemzetőri zászlóalj Verbőczy százados parancsnoksága alatt kalandos, veszedelmes utat tett meg, amig a Tisza jobbpartjára eljutott.

Egyik tisztje igy emlékezik meg utjokról:

„Április 20-án érkeztünk meg Debrecenbe, ahol erélyes fellépésünkre az elfogott fehér tiszteket és katonákat szabadon engedték. Parancsnokunk végigjáratta a katonai fogdákat

és igy a székelyeket megmentettük, sőt a kommunisták többi ellenforradalmi érzésü foglyát is kiszabaditottuk.

Bevaggonirozással napokat töltöttünk el. Egy este holmi szétvert vörös csapatok jöttek meg, az osztrák — *női zászlóalj (!)* sebesültjeivel együtt, akik éktelen jajveszékelést csaptak.

Másnap este a vörösek riadót fujtak. Közeledtek az oláhok Debrecen felé. A gyárak szirénái is éktelenül szóltak.

Azon éjjel az összes proletároknak fegyvert kellett volna fogni, de a riadónál senki sem jelent meg!

Mi meg nekivágtunk a világnak, — a derék vasutasok segitségével, — és koromsötétben haladtunk a Tisza felé. De biztonságban voltunk, mert F. őrmester, mozdonyvezetőnk hajtott elől.

Az elhagyott Debrecen épen nem készült az oláhok harci fogadására. A riadó és gyári szirénabúgás után a csendet csak a mi ütegeink és kocsijaink dübörgése verte fel.

A vörösek igy köszöntöttek minket:

— Árulók, árulók!

Meg voltunk elégedve, hogy ilyen helyesen értékelnek bennünket.

Mivel Füzesabony az észak, északnyugat és nyugat felé vonuló székelyeknek természetes gyülekező helyül kinálkozott, oda igyekeztünk. Jól számitottunk, mert a mi kötelékünkbe tartozó minden csapat és alakulat április 29-re mindenfelől Füzesabonyba érkezett.

A vasuti gócpontokat a budapesti és vidéki terrorcsapatok azzal a rendeltetéssel

szállták meg, hogy „minden visszavonulót" lőjjenek le. Ezt a székelyekre értették, akiket a Bocskay-sapkáról, székely jelvényéről messziről felismerhettek.

Sajnos, a Tiszántul és a Duna-Tisza közén sok székely fiut lőttek igy le...

A mi kis seregünk alig, hogy összekerült, elvonult Tiszafüred, Poroszló és Besnyőtelekre, ahol az oláhok ellen a tiszai átjárót tartotta.

Május 1-én három terrorszázad érkezett a mi körzetünkbe. Egyrészük Püspökladányba, a másik Debrecenbe való volt, de voltak fővárosi terroristák is.

Egész éjjel készültségben álltunk, géppuskáink be voltak igazitva a terroristák tanyáira, az ő gépfegyvereik pedig nekünk voltak szegezve. Pár napig néztek velünk farkasszemet, de azután a Tisza mentén mutatkozó ellenforradalmárok ellen vonultak el.

Akkor már jó erőkkel gyarapodtunk. Hozzánk csatlakoztak a brassói és kolozsvári csendőrök, az elszánt Cseh székely üteg és egy lelkes, hófehér felvidéki üteg. Velünk volt a székely lovasság is és a budapesti I. rendőrezred derék legénysége. Ezért az állandóan reánk leselkedő debreceni és budapesti terrorcsapatok lőtávolon kivül maradva — nyugton hagytak bennünket.

Május első napjaiban az általános helyzet ez volt:

Miskolcon csehek voltak, Egertől északra vagy 25 kiléméternyire állottak a vörös

csapatok. Az összeverődött székely csapatok *másik* része Aszód körletében volt.

A szétszórt elhelyezkedés sem ellenforradalmi, sem harctéri szempontból nem tetszett nekünk. Ezért Verbőczy százados Sz. hadnagyot elküldte Stromfeldhez, hogy egyesitse a székely csapatokat, amelyek vörös csapatokkal együtt nem akarnak harcolni. Stromfeld bizalmasan igéretet is tett, hogy a székelyeket egy nagyobb egységben összevonja.

Ez hamarosan meg is történt és *igy alakult meg a székely dandár, amely a tiszántúli husvéti harcokban tönkrement székely hadosztály helyébe lépett ugyanazzal a hazafias, honvédő és ellenforradalmi lélekkel.*"

A székely dandár önálló egység volt és szintiszta nemzeti haderő maradt a vörös áradatban...

A vörösek azonban nem sokkal a dandár kialakulása után kisérleteket tettek, hogy azt valahogyan szétosszák. A jelvényekkel is állandóan baj volt.

Május második felében uj kisérletet tettek a vörös hadseregbe való beosztással. A székelyek keserüsége forrponton volt. Mikor Stromfeld és Böhm parédás hadiszemlét tartottak Aszódon, a katonaság kijelentette, hogy ha vörös ezredekbe szétosztják őket, akkor nem maradnak katonák. A tüzértisztek pedig arról suttogtak, nem lenne-e jó Böhmöt elfogni, vagy alkalmas pillanatban — lelőni?...

Végeredményben azonban semmi sem lett a tervezett szétosztásból. Balassagyarmatnál nagyon szólt az ágyu. Salgótarján veszély-

ben volt, küszöbön álltak a vörös offenzivák és igy nem lehetett halálosan elkeseriteni a harcban pótolhatatlan székelyeket, — hátha nekik forditják veszedelmes fegyvereiket...

*

Közbevetek egy pár jellemző adalékot.. Amig a vörösektől Aszód és a körülötte levő néhány község valósággal reszketett, mert erősen gyakorolták a „kommünizálást", addig tótok, magyarok egyformán szerették a székelyeket, akik effélére nem vetemedtek, tisztességel viselkedtek és — a nép nagy örömére — nem titkolták bolsiellenes érzelmeiket és izzó hazafiságukat. Alakitottak mükedvelő zenekarokat s bizony a vörös világban, Gödöllő közelében ugyancsak zengett a Rákóczi-induló, a Kossuth-nóta és a Himnusz; — az internácionálé indulója pedig sohasem.

A retablirozás ideje alatt tapasztaltam, hogy az élelmiszerek árainak hihetetlen felhajtásában a népbiztosok, — főképpen Kun Béla — jártak elől. Megbizottaik köteggel hozták a fehérpénzt s minden árat tulfizettek, csakhogy összeharácsolhassák az éhező pesti nép elől a sok jó falatot.

*

Május végére a székely csapatok teljes retablirozása végbement. Verbőczy százados, a kolozsvári nemzetőri zászlóalj élén maradt s később már nemcsak az oláhok, hanem a csehek is kétségbeestek még a neve hallatára is. A 21. ezred parancsnoka Vigh őrnagy lett, egy kiváló, ízig-vérig magyar tiszt.

A dandár junius elején már az uj dandár-

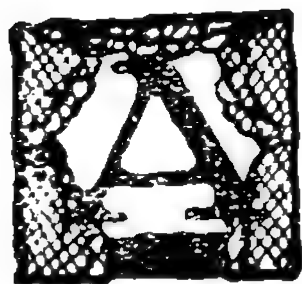
parancsnok Czikely alezredes vezetésével indult el Miskolc felé. A marosvásárhelyi 62-es ezred kipróbált parancsnoka, aki a francia fronton I. oszt. vaskeresztet is kapott, erélyével, higgadtságával a későbbi kritikus helyzetekben rátermett dandárparancsnoknak bizonyult. Kitünő munkatársai voltak Zipszer százados, a vezérkari főnök és Rónay százados, aki példátlan munkabirásával járt elől s romolhatatlan arany kedélyével vidított fel bennünket.

Az oldott aranykéve tehát ujra egybe volt fogva és a régi lelkesedéssel, elkeseredéstől fütött nemzeti érzéssel harcolt csehek, oláhok — és vörösek ellen!

A Miskolc alatti és Hernád vidéki harcokban már ott dörögtek a székely ágyuk és a székelyek mellén fehér virág, táborukban nemzeti zászló ékeskedett...

Tiszától–Branyiszkóig

 székely dandár csapatai lassanként elhelyezkedtek a Tisza jobbpartján Tiszalucztól, Tokajon át Bodrogkereszturig.

Néhány napig aránylag csend volt. Az oláh kipihente a Miskolc—Zsolca—tokaji kirándulás és futás ijedelmeit. Komolyabb csatározásra nem került sor.

A csendesebb napokban a székelyek a tisza-vidéki magyarok szeretetét élvezték és szőtték a jövendő terveit... Egymásra találtak, — nemzeti érzésben, vörös gyülöletben s várták az alkalmat, amikor együtt dönthetik meg az elvtársak véres uralmát.

A mi székelyeink a Tisza mellett sirták el régi fájdalmukat. Gondolatuk, vágyuk átszállott messze, túl a Tiszán, Királyhágón, Maroson. Nem volt nap, hogy széltében-hosszában fel ne csendült volna a gyönyörü Balázs-nóta, a székely hadosztály nótája:

— *Csak még egyszer tudnék hazamenni!*

Sok virág nyilt a székelyek nótafáján. Sok bujdosó sirta el a fájdalmát a busongó, egyszerü dalokban, amelyek mind Erdélyt, az elvesztett otthont, szülőföldet gyászolták. Milyen lelkükből énekelték:

Bujdosom e kerek földön,
Szomoruság jártom, költöm,
Meg se tudok hol pihenni,

Nem ismer itt, nem szeret itt
Engem senki!

Szólani nincs kihez nékem,
Senki sem ért a nyelvemen,
Ha nem értik a szavamat,
Hogy értenék bánatomat,
Sok keserü bánatomat!

Aztán felcsendült a másik, egyszerü és mégis könnyet ejtő dal:

Káposzta, káposzta,
Téli, nyári káposzta!
Az van a káposzta
Csipkés levelére ráirva:
Érted lettem Erdély —
Hat kis évig katona!

A Tisza partján kelt szárnyra a brassói fehér kaszárnyában raboskodó székely testvérek dalára a válasz:

Levelem, levelem, utolsó levelem,
Mondd meg egy asszonynak,
Hogy mi történt velem.
Mondd meg neki, mondd meg,
Messzire kell menni,
Nyugodtan irhat már,
Nem tudja meg senki,
Rajtam kivül senki....

Rongy lett a ruhám is, rongy lett a reményem,
Mielőtt meghalnék,
Irjon egy sort nékem.
Csak még egy sort nékem!
Koszorút ne küldjön,

Majd a ravatalra,
Koldus halottnak, —
Székely halottnak
Nincsen joga arra,
Nincs szükségük arra...!

*

A többi nótát csak elhallgatta a túlsó parton az oláh, — de amikor ez az utolsó elhangzott, mindig lőtt egyet-egyet...

Tudta, hová szól az izenet.

A székelyek nem maradtak adósok, viszacsaptak a tövisi, vagy a branyicskai géppuskákkal.

Tudták, kik haragszanak ezért a nótáért.

*

Néha a székelyek átkiabáltak a túlsó partra:

— Kik vagytok?

Jött a ravasz oláh válasz.

— Magyarok, fehérek! Debreceniek! Gyertek át, itt is vannak székelyek, — itt van Nagy Pál is Kratochwillal együtt!

Bár majdnem mindenki tudta, hogy ezek csak ravasz, csalogató szavak és hamis izenetek, mégis sok nyugtalanságot keltettek a katonák között.

Hátha mégis vannak odaát magyarok is?

Tisztek és katonák egyformán hangoztatták, hogy magyar testvérekre nem fognak lőni és egyáltalában nem harcolnak ellenük.

Egymásután kerültek szóba a legkalandosabb tervek arra nézve, hogyan lehetne a gyülölt vörösektől megszabadulni s a fehérekhez csatlakozni?

Néhány hajdusági fiu is akadt a székelyek közt, ezek éjjelenként rendre átszöktek a Tiszán.

Aztán megszünt minden tervezgetés, találgatás. Eljött junius közepe s a csapatok legnagyobb részét felvezényelték a cseh frontra, ahol Kassa fölött a vörös csapatok teljesen megakadtak s a Kassa—Abos—Eperjestől nyugatra eső vonalon nem tudtak előrejutni.

Ekkor már kitünt, hogy a dandárral, — bár faltörő kosnak szánták, — milyen mostohán bánnak, mert nem vörös érzelmü. Amig a vörös csapatok és parancsnokságok a legkényelmesebben utaztak, addig, a székely dandár a vasuton semmi kényelemben és figyelmességben nem részesült.

A dandár Szerencsen vagonirozott és a Legenye—alsómihályi—szalánc—kassai vonalon ment Abosra. Az alighogy felszabadult vidéken még erősen látszottak a háboru nyomai. Kidőlt táviróoszlopok, leszaggatott huzalok, gránáttölcsérek, itt-ott házromok jelezték a hadak utját. A lakosság örömmel fogadta a magyar csapatokat, amelyek megmentették a csehek lidércnyomásától s csak akkor ábrándult ki a „felszabadulásból", mikor Kassán először hangzott el a vörös parancs:

— Le a nemzetiszinü rongyokkal, ki a vörös lobogókkal!

Jellemző az az eset, amelynek a kassai vonalon szemtanuja voltam. Egy vörös vasasczred utazott a frontra s az egyik este találkoztak Landler hadtestparancsnok külön vonatával, amellyel a vörös hatalmasság naponta

Budapestre futott — aludni. A vasasok éktelen dühvel szidták Landlert, a legcifrább titulusokkal jellemezve vallási és faji mivoltát és burzsuj tempóit. A motoros különvonaton hamarosan észrevették a váratlan tüntetést s bucsuzatlanul kirobogtak az állomásról.

A dandár csapatai junius 18-án érkeztek Abosra. Itt már a kivagonirozás lármás munkája közben, az állomás mellett, a Hernád partján dolgozni kezdtek az ágyuk, — tüzérségünk belőtte magát a nagyladnai cseh fronton.

Amint rendbejött a trén, a parancsnokság nyomban indult Piller-Peklénybe, a csapattestek, ütegek pedig jobbra-balra a kijelölt álláshelyekre vonultak.

Junius 19-én már a kezdődő offenziva előkészületei folytak. A vezérkar lázasan dolgozott a Piller-kastélyban. Este folyt le az utolsó megbeszélés. Még egyszer revideálták a terveket, minden csapattól bevették a telefonjelentést, Sz. tüzérparancsnok sorban megkérdezte, rendben vannak-e a kürtös-kalácsok (az ágyuk) s éjjel 2 órakor pihenőre tértünk.

— Tehát reggel 5 óra 10 perckor kezdődik a muzsika, — jó éjszakát.

Junius 20-án reggel csakugyan megkezdődött. Mire az ágyuk megszólaltak, a dandárparancsnok és kisérete már elindult a luboc—szárazvölgyi magaslatok felé. Délelőtt jött a jelentés, Szedlicéig már tiszta a levegő, délben pedig megkaptuk a parancsot, hogy az egész parancsnokság azonnal induljon előre Szedlicére, a szükebb törzs után.

A község és a körülötte levő magaslatok közvetlenül a csata utáni állapotban voltak. A lankás oldalak zöldjéből élesen kivált a gyalogsági és tüzérségi állások földturása. Az 500-as magaslat tarka volt a hatalmas vakondturásoktól, a gránáttölcsérektől.

A hegyoldalakon, mint egy mély barázda vágott végig a menekülő cseh tüzérség gyeptörő utja. Lenn, a völgyekben a vetések le voltak taposva, ahogyan a futó ellenség átlábalta. A község szélén, mint háborús szimbólum, meredezett három leégett ház kéménye. A görbe utcákon vontatott menetben fahordó tót szekerek nyikorogtak, — vitték a sebesülteket, — a piacon pedig, egy rozoga hid mellett orvosok, szanitécek forgolódtak a segélyhelyen.

— Hát a dandárparancsnokság? — kérdem a doktortól.

— Csak menjetek tovább előre a szomszéd faluba, ott lesznek, mi is megyünk utánatok.

Nézem a térképet.

— Miklósvágás, hat kilométer. Hát mit csinálnak a mieink? Miért sietnek?

A doktor elneveti magát.

— Azt kérdezd meg Verbőczytől, az csak ugy eszi a cseheket.

Megindultunk előre. Az első kaptatónál kisebb facsoport között volt egy feszület. Ez a hely cseh gépfegyverfészek volt.

Sz. mester kiszagolta s forgáccsá lövette az egészet. Itt láttam szinről-szinre először, micsoda tüneményes tüzérségünk van s csak ennek a munkája tette érthetővé, hogyan le-

hetett a cseh tüzérséget oly gyorsan kiverni a legideálisabb állásokból.

Vadregényes erdei és hegyi utakon át Miklósvágásra értünk. Az egész község tele katonasággal, jövő-menő csapattal, trénnel. Mindenfelé lárma, kiabálás, a magaslatokról közelről, távolról veszettül szól az ágyu. Kérdem, hol vannak a mieink? Nagy nehezen megtudom, hogy már egy órája előre mentek. Hát csak gyerünk utánuk.

A nap már leáldozóban volt, mikor valahára megkaptuk a mieinket Kelenbéren, a Ghillány-kastély udvarán. Öreg, százesztendős kőasztalokon studérozta a vezérkar a térképet, körülöttük tisztek, parancsőrök, küldöncök jöttek-mentek. A kastélyba vezető fasorból akkor vitték az utolsó cseh halottat, a kastély utja tele volt fekete vértócsával, a község feletti magaslaton az alkonyban fekete vonal húzódott felfelé, a mi rajvonalunk. Szemben éles dörrenések, a tűzérség megkezdte a menázsiosztást. Mondom az egyik főhadnagynak:

— Na hallod, talán elég is volna mára?

A főhadnagy rámutat a dandárparancsnokra. Az öreg ur nagyon nekilelkesedett. Holnapután már Iglóra szeretne bevonulni. Pedig délben szinte szent Péterhez ment vizitbe.

— ? ?

— Szedlice fölött addig gukkerezett, mig a csehekhez kétszáz lépésre jutott, akkor alig tudott a gépfegyvertűzben odébb állani.

Késő este tudtuk meg az első nap teljes eredményét: a balszárnyon Kassa-Béla, Kassa-

Hámor a kezünkbe jutott, az abosi vasutvonal mentén a ladnai völgy megtisztult, feljebb a Crna-Hóra elé értünk, az első hadosztály pedig fölöttünk szintén előre hozta az arcvonalat vagy 15 kilométerrel, szóval a cseh front az egész vonalon át volt törve. Még egy pár ilyen nap és a csehek a branyiszkói szorosnál letehetik a fegyvert.

Másnap folytatódott az offenziva. A székely csapatok egyik bravurt a másik után vitték véghez, végül a csehek már alig állták a tüzet és a kisebb osztagokkal is végrehajtott, de vakmerő rohamokat, amelyek a Siroka—Kisvitéz—Nagyvitéz vonal elfoglalását eredményezték. A székelyek már a branyiszkói szoros előtt álltak.

Ekkor jött a hadvezetőségtől az a különöshangu dicsérő parancs, amely annyi szóbeszédre adott alkalmat. Ez ugyanis ugy szólt, hogy példának állítja minden csapattest elé a székelyek vitézségét, *magyar* lelkesedését, amellyel a *hazának* oly nagy szolgálatot tettek. Furcsa hang volt ez a bolsik részéről, igaz, hogy akkor állt küszöbön a juniusi pesti ellenforradalom s a vérbeli vörös ezredek Lévától Eperjesig hangosan követelték a nemzetiszinü kokárdát és a nemzeti lobogót...

Nota bene: *a lapokban hivatalosan* közreadott harctéri jelentés bölcsen hallgatott a „magyar“ lelkesedésről és a „hazának“ tett szolgálatról, sőt a székelyekről, akik valójában végrehajtották a frontáttörést, csak másodsorban emlékezett meg.

Késő este vendégünk volt: Verbőczy. A

homloka át volt kötve, valami kis sebesülés érte, de hát annak oda sem nézett.

A legvitézebb, legvakmerőbb zászlóaljparancsnok odakuporodott egy törpe lócára s egy szál gyertya világa mellett beszámolt a dandárparancsnoknak az eseményekről. Elszedett a csehektől 25 gépfegyvert, egynéhány ágyut, sok hadiszert, — *„az ördög számolja egyenként az efféle apróságot.“*

A jelentés után Rónai százados töltötte a Szent János áldását. Ez az egy szent volt az, akit a kommunisták meghagytak.

Koccintás után Verbőczy köszönt, lóra kapott s ment vissza tigriseihez.

Ez a fiatal százados, akiben egy uj kuruc Balogh Ádámot ismertem meg, nem sokat szerepelt a világháboruban. Orosz fogságba került s Ázsiából kalandos szökés után jutott haza. A kolozsvári honvédezred maradékaival került a székely csapatokhoz s elsőrangu katonai tehetségével a leghiresebb székely tiszt lett. A neve a székelyek közt már fogalom volt. Az igaz, hogy katonái, akik a régi „Erdélyért“ feliratu pántot viselték sapkájukon, méltók voltak ehhez a vezérhez. Mint diplomata is megállotta a helyét: az ő közbenjárásainak eredményeképen alakulhatott meg és maradhatott egységesnek a *hadosztály* helyébe lépő *dandár.*

Másnap megint hallottunk róla. Rónai beszélte az ebédnél.

— Halljátok csak, mit csinált megint Verbőczy! Voltak neki valami rozoga cseh ágyui, azokkal lőtte a cseheket a lövészárok mellől.

— Derék dolog, — mondta valaki.

— Igen, de tudjátok-e, mivel lőtt? Kavicscsal, hallottatok ilyent? 1919-ben kaviccsal lőtte a cselákot!

Gúnyosan tette hozzá:

— Lássátok, ez az igazi proletáröntudat. Kell ennek gránát, meg srapnell? Minek? Az öntudat megtanítja arra, hogy jó a cseláknak a kavics is.

— Ebéd után jött a parancs: pakolni és menni. Irány: Margitfalva, Kluknó.

Utközben, a Crna-Hóra oldalán közelről láthattuk a csehek ágyuállásait. No, azokat ellátta a székely tüzérség. Az állások mögött a zabvetést földhányások tarkították, az első lövések gránáttölcsérei. A második lövéssorozat már az ütegeket érte. Nem maradt épen egy mellvéd sem és a szilánkokat lapátolni lehetett. Ez volt a csehek legjobb poziciója, de Szabovitsék mesterlövései egy hoppra tarthatatlanná tették.

A további gyönyörü erdei uton is akadt látnivaló. A csehek erre futottak pokoli tűzben. Ut, hid, cserjés, tartalékállás, buvóhely össze-vissza volt lőve. Az erdőben alig győzték összeszedni a halott és elvérzett cseheket.

Épen akkor értünk Margitfalvára, mikor a vasutvonalon Abosról befutott az első mozdony. Nagy szó volt az, van már vasutunk, nem kell az irdatlan hegyek közt trénnel vesződni. A parancsnokság az állomáson tanyázott. Ott tudtuk meg, hogy egyelőre nem mehetünk tovább. Hm, valami baj van, Kluknón még benn vannak a csehek. Teltek az órák,

egyik jelentés a másikat érte, csak nem mehettünk előre.

Késő este jöttünk rá, hol a baj: a nyolcas vörösek egyszerűen otthagyták a frontot és magukkal sodortak más vörös ezredbelieket is. Meg kellett állani az offenzivának; még szerencse, hogy a 2—21. székely zászlóalj hirtelen elállta a rést és a Hrabkónál előnyomuló cseheket visszadobta.

Másnap Abosnál le akarták fegyverezni a nyolcasokat. Nehezen ment, mert az ezen célra küldött munkásezred is megtagadta az engedelmességet, sőt az ottlevő vörös tüzérség is a nyolcasokkal érzett.

Odajött maga Böhm, „bitang kommunisták“-nak szidta a vöröseket, de azok rá sem hederítettek s a tizedeléstől sem féltek, mert tudták, hogy erre munkás „elvtárs“ nem kapható.

Ugy tudom, ez az eset nem volt elszigetelt jelenség, mert ugyanakkor Léva vidékén is megtagadták a munkásezredek a további harcot. A vörös hadsereg nagy nehezen kierőszakolt fegyelme tehát már junius vége felé felbomlott az északi fronton.

Margitfalván még két napig volt a dandárparancsnokság és az esetleges cseh páncélvonat-támadás miatt künn tanyázott az erdőszélen, a gyepen.

Tőlünk néhány lépésre rozsvetésben állt a hires V. üteg, tizes tarackokkal, a községen tul pedig a hasonlóan kiváló Cz. üteg. Ezek szolgáltatták az állandó zenét, kivált az utolsó

napon, mikor Kluknó előtt lejött egy cseh páncélos.

Szakadt az eső. A lucskos, csuszós megfigyelőhelyen Cz. gukkezrezte a cseheket a hadbiztossal és még egy pár önkéntes megfigyelővel, mikor meglátták a páncélost. Ettől kaptak is egy sor gépfegyverlövést, meg ágyutüzet, de a kölcsönt hamar visszaadták. Cz. leadta az adatokat V.-nak Margitfalvára s egy perc mulva a második sorlövésre eltalált páncélvonat megsebzetten vonult vissza.

Másnap megjött a fegyverszüneti tárgyalások hire. Mikor létrejött az egyezség és ennek értelmében a Felvidék kiüritése következett, Kun Béláék ugy kürtölték a sajtóban, hogy ezt a nemes gesztust a tanácsköztársaság érdekében meg kellett tenni.

Ez egyszerüen humbug. A valóság az, hogy a vörös ezredek belefáradtak a harcba, otthagyták a frontot s a kiürités elkerülhetővé tett egy katasztrofális züllést, futást.

Sajnos, a vörösek bomlása nemcsak hiábavalóvá tett annyi áldozatot, hanem derekában kettétört egy bravuros offenzivát, elkerülhetővé tett egy cseh fegyverletételt. Ha a nyolcasok esete Kluknó mellett meg nem történik, másnap Korompa a miénk, a branyiszkói szorosnál foglyul esik a cseh sereg centruma és pár nap alatt a felvidék kulcsa, Igló magyar kézre jut. Valószinü, hogy sem a nyolcas ezred, sem Böhm nem is sejtette, hogy Kluknónál a Dunától a Kárpátokig az egész Felsőmagyarországot elvesztették.

*

A fegyverszünet és kiürités hire a székelyek közt nagy elkeseredést okozott, dacára, hogy ők eléggé hangoztatták, mennyire semmi köze sincs a székelységnek és Erdély felszabaditásának a sárosi tótokhoz, akik a cseheket nevezték „mieinknek". Dühösek voltak a vörösökre, akik félnapos eső után már nem állták a sarat és szidták a hadvezetőséget, amely belesodorta őket a felvidéki harcba.

Ennek tulajdonitható, hogy a 2—21. zászlóalj valósággal tüntetett fehér mivoltával, feltette a nemzetiszinü jelvényeket és naphosszat énekelte a Himnuszt. Általános örömet keltett, amikor erre a zászlóaljparancsnok, G. százados kihirdette, hogy meg nem tür még a zászlóalj közelében sem olyan embert, aki előtt nem szent a háromszinü lobogó..

Aki tehát a legkisebb mértékben is hajlik az „elvtársakhoz", az „azonnal takarodjék még a látóhatárról is."

Valami nem székely, hanem egyébféle ember is keveredhetett oda, aki erre morogni mert, sőt társa is akadt, — de a székely katonák oly fenyegető magatartást tanusitottak, hogy odábbálltak. Bejöttek panaszra a dandárparancsnokságra. Itt a vezérkari főnök fogadta őket s meghallgatásuk után a következő klasszikus választ adta:

— Ha maguk tisztességes magyar katonák, akkor ne panaszkodjanak a Hymnusz miatt. A százados ur helyesen járt el és *ha még egyszer azt hallom, hogy maguk előtt nem szent a háromszinü zászló, akkor magukat forradalmi törvényszék elé állitom.*

Ezt mondta junius végén Z. vezérkari főnök. Ilyen kommunisták voltak a székelyek!

A leszidott emberek elsompolyogtak. Amint hallottuk, elmentek Eperjesre az I. hadosztályhoz panaszra, de ennek parancsnoka, Lőcsei alezredes és vezérkara erősen fehér érzelmü lévén, elzavarták őket, menjenek, ahová tetszik.

— A junius végén uralkodó hangulat jellemzésére feljegyzem itt, hogy a kommunistáknak volt akkor Eperjesen egy nagyon exponált bizalmi emberük, egy volt honvédtiszt. Ez javaslatot adott be a hadseregfőparancsnoksághoz, hogy a vörös hadseregben rendszeresítsék a nemzeti jelvényeket és a nemzeti zászlót!...

*

Junius 28-án a székely dandár Eperjesen összpontosult, hogy az I. hadosztály elvonulása után a kiürítésig, illetve a csehek bevonulásáig tartsa fenn a rendet.

Amint első csapatunk bevonult, az eperjesi direktórium nyomban odább állt s egy óra mulva már helyreállt a régi polgári közigazgatás. Délben kidobolták, hogy az üzleteket nyissák ki s délután már folyt is az árusitás.

Csak egy bolt csukott be nyomban: a „szellemi termékek" otromba vörös plakátokkal cifrázott boltja...

Különös, mondhatnám meginditó volt e pár nap alatt Eperjes hangulata. Az arcokról le lehetett olvasni az egyik percben a lehangoltságot, a másikban a megkönnyebbülést.

Szegény Eperjes! Nemzeti zászlók erdejével, kitörő örömmel fogadta a kivert csehek után a felszabadító vörösöket, de bezzeg ki-

ábrándult belőlük. Mint mindenhol, ugy ott is gyors egymásutánban következett a házak, üzletek kommunizálása, a cseh áruk gazdagságából rakott készletek kifosztása, a „szellemi termékek“ erőszakos terjesztése és ennek az intelligens, kedves városnak a nyakára ült egy tudatlan direktórium...

Beszéltem uriemberekkel, urinőkkel. Azt mondtam nekik:

— Mi székelyek, akik szűkebb hazánk felszabadításáért bujdosók, harcosok vagyunk, szomoruan látjuk az itteni helyzetet és látjuk, hogy az eszeveszett vörös uralom miatt önök jobban kell, hogy örüljenek a magyarság kivonulásának, mint amennyire szomorkodnak a csehek visszajövetele felett. A keserűség azt mondatja önökkel, hogy inkább a csehek legyenek az urak, mint a vörösök.

A könnybelábadt szemekből kiolvashattam, hogy csakugyan ez a fájó igazság.

Nem tudom, az I. hadosztály parancsnokságának jóvoltából-e, de a vörös katonákat felszólították, hogy akik eperjesiek, vagy felvidékiek, ha akarnak, szereljenek le és maradjanak vissza. Sokan ott is maradtak.

Másnap a kivonulás ellenőrzésére egy amerikaiakból álló antant-bizottság jött Eperjesre. A zászlóalj épen akkor vonult végig a város főutcáján.

A bizottságnak szeme-szája elállott. Elől jött lóháton, egy század lovasságával, utána vége-hossza nélkül a gépfegyverosztag, no meg egy kis tüzérség, utána vig énekszóval a zászlóalj s végül pompás lovakkal a teljes

trén. Igy nézett ki egy gyalogos-zászlóalj, — beillett volna egy kis dandárnak. A népszerü vezért meg is éljenezték a székely testvérek ugy, hogy az egész Eperjes az utcára futott. Az eperjesi urak akkor magyarázták meg az amerikánusoknak, hogy az a zömök, barna fiatal tiszt az oláhok és a csehek réme.

*

Julius elsején a dandár vaggonirozása előtt lementem Kassára. A felvidék gyöngye annál szomorúbban várta a csehek bevonulását, mert a vörös uralom könyörtelenül beszedte a lakósságtól a kék pénzt és csak a csehek közt értéktelen fehér pénzt hagyta meg náluk. Siralmas látvány volt, amint a vasutnál tömegével állt a lakosság és könyörgött az átutazó katonáknak, cseréljék be a fehér pénzt, mert éhen vesznek.

Junius 30-ig Kassán be kellett szolgáltatni az arany- és ezüstpénzt és kékpénzt, julius elsején pedig meglepetésszerüen kihirdették, hogy ezt a várost is megszállják a csehek... Ilyen tudatos gazságot és pokoli lelketlenséget csak Kun Béláék tehettek.

Amint hallottam, kinos zavarából az amerikai misszió segítette ki a várost. Közbelépett és felhozott Pestre mintegy harmincmillió fehérpénzt és átcserélve kékre, pénzhez juttatta a lakosságot.

Julius elsején már sietve kotródtak a vörösök Kassáról. Az erkélyekről, kapualjakból felszedték a folyton fenyegető gépfegyvereket, mindenhonnan eltüntek a vörös jelvények, helyreállt a polgári közigazgatás, a rendfen-

tartást pedig egy nyugalmazott magyar tábornok vette át a régi nemzetőrséggel.

Bucsuzóra végigjártam Kassát. Ki tudja, mikor lesz ujra magyar város? A dóm mellett, mint egy elhagyott oltár, fehérlett a Kossuth-szobor talapzata. A szobrot megcsonkította a cseh gazság, erre a magyarság levette az egész szobrot.

Lementem a Rákóczi-kriptába. Keserűen gondoltam rá, — ezért hozták haza a drága hamvakat, hogy tizenhárom év mulva ujra idegen uralom alatt pihenjenek! De talán ezek a magyarságnak oly szent ereklyék fogják megihletni a magyar lelkeket, hogy amit az antant durva igazságtalansága és a martalóc szövetséges elvett tőlünk, azt erőhatalommal is visszavegyék.

*

Másnap megjött a dandártörzs vonata. A parancsnokság persze most is teherkocsikban utazott, mert az uriemberekhez illő személykocsik, szalonkocsik kellettek a kommunistáknak. Hjah, jó az alja is a székelyeknek. A vörösöknél egyiptomi cigaretta jutott a katonáknak, nálunk pedig magyarka a vezérkarnak és rongyos bakancs, viseltes ruha is alig került becsületes, hazafias, vitéz székely katonáknak...

Vonataink döcögős tempóban haladtak Legenye-Alsómihályi felé. Utközben egyre jobban éreztem azt a kiszámíthatatlan veszteséget, amely Magyarországot ennek a gazdag vidéknek a feladásával éri. Az Eperjes melletti Tótsóvárral elveszett az utolsó sóbánya, Kas-

sával a felvidék centruma, a dús erdőkkel a bőséges tüzelőanyag. A könnyelmü és felületes gondolkozásu Budapest, de sok nélkülözéssel és didergéssel fogja megemlegetni a Felvidék elvesztését!

Délután értünk Szerencsre, ahonnan szakadó esőben vonultunk Mezőzomborra. Másnap már ujra Szerencsre kellett mennünk, ahol alig tudtunk elhelyezkedni. A legjobb épületek kórházaknak voltak lefoglalva.

Beteg alig volt, de annál több facér ápolónő, akik a kommunizmus dicsőségére dús asztalok mellett cégéreskedtek, mikor a szerencsi gyerekek és betegek nem jutottak egy deci tejhez, egy falat hushoz. A szerencsi direktórium is gyönyörű kompánia volt. Mindenfelé lefoglalta az ennivalót, de abból Szerencs semmit sem látott, mert mindent átjátszottak a pesti üzérek kezére, akik a népbiztos uraknak szállítottak.

Förtelmes, Shylock rendszer volt az elvtársak „közélelmezése", a maga valóságában, közelről nézve.

Pár nap mulva bizonyos volt, hogy julius folyamán tiszai offenziva lesz. Ekkor ugy volt, hogy a székely dandár Szolnok környékén áll fel, de aztán mégis Szerencsen maradt, hogy az offenzivában a tokaji szakaszon vegyen részt.

Jellemzőek voltak azok a mendemondák, szállongó hirek, amelyeket akkor hallottunk — *hivatalos helyről.* Julius 12-én jelentették, hogy julius 20—24. között világsztrájk következik, amelynek eredménye világforradalom és kétháromuj szovjetköztársaság lesz. Ugyanakkor

indul meg a tiszai offenziva, amely a Tiszántúl felszabaditását eredményezi s a székelység lesz az első, amely Szatmárra bevonul.

Közölték azt is, nagyobb megnyugtatásunkra, hogyha sikerül az offenziva, a kommunista kormányzat visszalép és helyette csak szocialista kormány jön, amely a fehérekkel egyesül.

Ezután pár napra következett a legnagyobb maszlag: *minden székely tiszt száz hold földet kap ingyen, a felszabadításban való részvétele elismeréséül!* A birtokokat köztulajdonná tevő kommunizmus tehát földbirtokot ad, jelentős magántulajdont létesít! A parancsnokság azonban nem ült fel ennek a fogásnak s a föld-igéretet nem is közölte a dandár csapataival.

Julius harmadik hetében már komolyan folyt az offenziva előkészülete. A szerencs—tarcali vonalra feljött az I. hadosztály, elhozta a hidnak való pontonokat és a székely dandár tiszai átkelésére rendelkezésre adott *hét* (7) *csónakot!*

Telt az idő és a hét csolnakhoz *nem került még nyolcadik se.* Később tudtuk meg, hogy a hadvezetőség eképen gondolkozott: vagy átkel a székelység a maga emberségéből, vagy nem. Ha átmegy a Tiszán és gyengébb ellenállásra talál, ugy is győz. Ha túlerőre bukkan, legalább elpusztul és ez a fehér sereg nem szúrja tovább a szemét a vörösöknek. *Szóval a székelységet fel akarták áldozni, hogy megszabaduljanak tőle.*

— Még csak egy jellemző adat a vörös

banda becstelenségéhez: a tüzérségi előkészítés a székely tüzérség feladata volt s ennek dacára a mi ágyuink részére hozott municióból Tarcalon két vagon lövedéket erővel elvettek a vörösök s hagytak helyette kis kaliberüt, amit javarészben 10 centiméteres tarackokból álló ütegeink nem használhattak.

Igy bántak a székely dandárral, amely rettentő kényszerhelyzetéből nem tudott kiszabadulni, amely a kommunista világ idején az egyetlen komolyan fegyelmezett és harci értékkel biró katonaság volt s amely mint azelőtt, most is egyedül a hazáért és annak felszabaditásáért küzdött.

Székelyek a Tiszánál

jból a Tisza mentén állottak julius elején a székely dandár csapatai.

Az egyik szárny Tiszaluczon volt, itt tanyázott a kocsordosi tanyában, amely olyan volt, mint egy ostromlott vár, mert az oláhok igen gyakran gránáttűzben tartották. Hanem azért a hőslelkü házigazda feleségével együtt még sem mozdult, a székelyek mellett élték át a nehéz időket.

Egy hónappal azelőtt a szomszédságban már előttük zajlott le egy kegyetlen párviadal, akkor megszokták a válságos órákat.

Akkor is a székelyek verekedtek az oláhokkal, akiket Hernádnémeti felől kergettek. Az erdélyiek mellükön fehér virággal támadtak s azzal a dühvel, amivel csak egy hontalanná tett székely ronthat az oláhra, rettenetes rohammal szórták szét őket.

Tele volt az ut bocskorokkal, amit a fehérvirágos daloló székelyek gúnyból a szuronyukra tűztek s ugy kergették a balkáni hősöket.

A csatatér versenypálya lett, amelyet az oláhok rekordidő alatt futottak végig és, hogy könnyebb legyen a futás, mindent eldobáltak. Volt ott francia golyószóró bőségesen és a sok egyéb hadi holmi között még oláh póparuha is került . . .

Az oláhok, mikor tisztába jöttek a helyzettel, rémülten ordítozták:

— Vinye armata secul!

— Vinye garda nationale secul!

Bizony jöttek és — győztek ellenállhatatlanul!

És most, épen egy hónap mulva ujból ott voltak, ugyanazok a fehérvirágos, daloló vitézek, — a hires „fekete ördögök."

Első dolguk volt, hogy kitapasztalják, kik is állanak velük szemben a Tisza tulsó partján? Kitünt, hogy régi ismerősök: erdélyi oláhok és szászok.

— Valamelyik élesszemü góbé felismerte az egyiket, — hiszen ez Popp hadnagy, aki a 21. honvédgyalogezredben szolgált!

— Hát százados ur, — fogadkozott az egyik székely, — ezt most elrendezzük. Ő az, aki itt Luczon is hires volt a becstelen cselekedeteiről. Már csak a falu becsületéért is meg kell toroljuk az alacsonyságait.

Popp hadnagy nem sejtette, mire készülnek a magyarok. Hencegve előjött a Tisza partjára csaknem mindennap, de mindig leányokat, asszonyokat és gyerekeket tólt maga elé, élő paizsul.

Végre egyszer ütött az órája. Valami barátságos megbeszélésre kicsalogatták a Tisza partjára és akkor az egész előörs-vonal rajtaütött. Cseh főhadnagy pompásan eltakart ütege közvetlen közelről pörkölt az oláhok szeme közé s Popp nehányad magával elbukfencezett.

Azért maradt még odaát egy csomó ismerős, volt honvédezredbeli tiszt. Most Hóra, Closca és Jancu névvel ellátott ezredekben szolgáltak s a nemzetőri zászlóalj égett a vágytól, hogy ezekkel szemtől-szembe kerüljön.

Erre is került alkalom, amikor pár hét mulva, julius 20-án megkezdődött a székely dandár csapatainak a hires *tiszai átkelése.*

Az első átkelő csoport a nemzetőri zászlóalj volt. Az oláhok szeme láttára, erős géppuska tűzben B... hadnagy százada indult meg Sz... hadnagy géppuskás osztagával. Mire a Cs... század is vizre szállott, a géppuskások már a Tisza balpartján ontották a tüzet.

Julius 21-én Nagyfalu már kezükben volt, sőt a Kanizsay-tanya mellett az oláh-szász tüzérségen is rajtaütöttek.

Az átkelés, amelyet feljebb Tokajnál a 21. székely ezred is végrehajtott, vakmerő haditett volt, hiszen az oláh szeme láttára és aránylag kisebb erőkkel történt. Másfajta csapat, másféle ellenféllel szemben meg sem próbálhatta volna.

— Ott volt például a tiszadobi szakasz, ahol P... főhadnagy pár századdal kelt át. Igaz, hogy a hires Cseh üteg „támogatta", amely egykoru megállapitás szerint a „szó legszorosabb értelmében szemenlőtte az oláhokat".

Másnap már oláh röpiratok kerültek a székelyek kezébe. A „román északi kerületi parancsnokság" küldte. A tartalma az volt, hogy ők „mint barátok" a megállapitott demarkácionális vonalig a legkészségesebben át-

adják a magyarok hazáját. ha a harcot velük szemben beszüntetik.

Az együgyü irat igy végződött:

— „Várjuk választokat julius 23-án este 7 óráig, különben ellenségeskedésünket tovább folytatjuk.

Északi kerületi parancsnokság".

A székelyek csak mosolyogtak az efféle oláh igéreten. Igazuk is volt. A megjelölt dátum, julius 23-án este 7 óra előtt egy nappal már felvonultak a székelyekkel szemben a Kolozsvár környéki és Belényes-vidéki ezredek és éjjeli támadásra készültek.

Julius 23-ára virradólag éjjel 2 órakor sürü sorokban közeledtek a székely állások felé. A góbék türelmetlenül, de szép csendben vártak.

Mikor az oláhok már rohamtávolságra juthattak eléjük, a kijelölt vezérgéppuska, Sz.... hadnagy keze alatt megnyitotta a tüzet. Ennek jeladására megindult a pokoli koncert.

Huszonhat székely géppuska szórta a tüzet borzalmas eredménnyel. A kolozsvárvidéki és belényesi oláh ezredek, telve a kőröstárkányi magyar vérfürdő tetteseivel, szinte megsemmisültek.

A foglyok bemondása szerint, az oláh tisztek, élükön Stoica alezredessel, elmenekültek. A regátbeli tisztek lovagló ostorukkal köröket húztak a földre s azokba, — bocsánat, — beleköpve, kiabálták:

— Ennyit ér az erdélyi oláh katona! Mit féltek, hiszen csak egy maroknyi csapat van odaát!

Erre azt feleiték a katonák:

—Igen, de ez az a bitang székely banda, amelyik már a Marosvonaltól kezdve harcol!

Az oláh legénység nem akart előre menni. Erre előkerültek a korbácsok és a testvériség örömére ütötték, hajtották őket.

— Igy vallották a foglyok.

A maroknyi székely csapat, amelynek ébersége oly rettentő veszteségeket okozott az oláhoknak, 299 főből, 14 tisztből és 26 géppuskából állott.

Ebben az ütközetben fizettek a székely hősök a nagyszombaton legyilkolt kőrőstárkányi mártirokért és ekkor vizsgázott le a dévai volt honvéd géppuskás tanfolyam, amelynek volt hallgatói „nyomták a gombot“.

A székelyeknek is kivált a Ba.. századnak fájó veszteségük volt, — tizenkét hű katonájával az ellenséges ágyutüzben esett el a hősi emlékezetü Ráczkövy János hadnagy és Kovács Béla alhadnagy — Erdélyért...

A nagyfalui harcban elesett hősi halottak a tiszaeszlári tömegsirban pihennek.

— Vajjon nyilik-e virág a székelyek sirján, vagy betelt rajtok az erdélyiek dala:

„Koszorut se küldjön majd a ravatalra,
Koldus halottaknak, székely halottaknak
Nicsen joguk arra...“

❧

A tokaji offenziva

okaji szakaszon julius hó 20-ára virradólag kezdődött az offenziva. A tüzérségi előkészítés rövid ideig tartott s a csapatok délelőtt már át is keltek a Tiszán.

Dél felé jött a hir, hogy *Verbőczyék* a 21-esek egy része és a Szántó- különitmény a saját emberségéből kelt át a vizen. A falvakon, tanyákon összeszedtek minden teknőt, dézsát, hordót és sütőlapátok segitségével evickéltek át a tulsó partra és csaknem veszteség nélkül sikerült ez a példátlanul vakmerő átkelés.

A Tisza tulsó partján a felvonulási front Timár, Rakamaz és Nagyfalu volt, a pontonhid pedig Rakamaz és Tokaj között készült el. Az első három nap alatt nagyobb erők nem mérkőztek, mert amint egy átszökött katonától megtudtuk, az oláhok segitséget vártak Nyiregyházáról. Kilenc vonat hozta a friss, tüzbevetésre szánt csapatokat.

Az igazi harc julius 24-én kezdődött és tetőpontra jutott a 25-dikén este végrehajtott oláh ellentámadással.

Közben történt, hogy a Szántó-csapat vakmerő hadicsinyt követett el. Ugyanis épen olyan vakmerőséggel, mint meggondolatlansággal, ez a *gyalogos csapat megtámadott egy oláh páncélvonatot*. A siker abban nyilvánult hogy az oláh páncélos visszafordult Nyiregy-

háza felé. Szántó Ignác csapatának holt hire kelt, de másnap ujra összeverődött és harcolt tovább.

A 25-iki ellentámadás alkalmával a székely csapatoknak sulyos veszteségeik voltak. Tulerővel álltak szemben és kivált este *valóságos pergőtűz alá kerültek.* Másnap a mieink ellentámadást kezdtek és előrenyomultak Tiszaeszlár felé, ugyanakkor az északi szárny Vencsellő és Gáva elé jutott. Valószinü, hogy ha még csak egy olyan fajsulyu ezred van a fronton, amilyen a 39-es, vagy a 21-es, az oláhok vereséget szenvednek és akkor Nyiregyháza felé szabad az ut. De vörös ezredek voltak, melyeknek harci értékéről beszélni sem lehetett.

Egyébként az is baj volt, hogy a tüzérségnek kevés volt a municiója. A vörösek nem okultak a junius elején történtekből, mikor Tokajnál kergették az oláhokat s ha akkor lett volna municiójuk, azok nem a Tisza-vonalon, hanem valahol Debrecen alatt állottak volna meg. A juliusi offenzivánál meg volt szabva, hogy *egy ágyu egy nap alatt legfeljebb ötven lövést adhat le.*

Hát igy offenzivát csinálni nem lehet, igy legfeljebb a nagyidai cigányok háboruzhatnak. Egyébként a vörös vitézségre jellemző, hogy a tiszai offenziva alatt a Tokaj—Szerencs—Prugy—Tiszaladány közt levő terület hemzsegett a lógó vörösektől. Nagy részük Tokaj felől jött és kereste a csapattestét, amely Tokajon vagy Rakamazon volt! Meg-

számlálhatatlan Pestre vitt baromfi esett áldozatul ennek a — keresésnek.

Az egyik proletárcsapat már odaát volt a Tiszán, de otthagyta a frontot, ugyhogy a székelyeknek kellett a rést kitölteni.

Szerencsre 23-án megérkezett egy hadilétszámu menetzászlóalj. Leszállt a pesti vonatról, megrohamozott egy üres szerelvényt és nyomban visszautazott — Pestre. Huszonhatodikán két ezred ment át a Tiszán, hogy oldalvédje legyen a székelyeknek és az „esetleges" visszavonulást fedezze. Mikor ezt dandárparancsnokunk megtudta, azt mondta:

— Mit? Két vörös ezred? Akkor készen vagyunk, kiadom a parancsot a visszavonulásra, hiszen csak nem teszem ki a székelyeket végromlásnak.

Ismerve a helyzetet, mindenki előtt világos volt, hogy bármily bravurosan kezdődött is az offenziva, annak kellő sikere tüzérségi támogatás és elegendő számu, jóminőségü gyalogság nélkül nem lehet. Pár ezer székely és néhány üteg ágyu kevés ahhoz, hogy 10—15 kilométeres szakaszon elég mélyen átszakitsa az ellenséges frontot, ha a többi csapat több kárt okoz, mint hasznot. Igy és ezért nem volt julius 26-dikán más teendő, mint a visszavonulás.

Csapataink rendben, futás vagy zürzavar nélkül jöttek át a Tiszán és julius 27-dikén Bodrogkeresztur környékén helyezkedtek el. Az oláhok csak másnap jöttek előre és julius 28—29-én öszelőtték az egész Tokajt, amely-

ben talán egy ép ház sem maradt, hiszen sok épületbe 3—4 gránát is becsapott.

A tokaji offenziva a székelyeknek jelentős áldozatába került, kivált, mert sok volt a halálosan és sulyosan sebesült. A szerencsi kórházak megteltek s mindennap egész sor hősi halott volt. Egyik nap egyszerre három testvért temettek.

Megható volt a fogarasi Hampel-fiu temetése. Tompos Péter székely szintársulata akkor Szerencsen volt s több tagja fogarasi lévén, elrendezte a temetést. Fejfát faragtak, koszorukat kötöttek, minden költséget viseltek, csakhogy a szegény földi árván ne maradjon az utolsó utra....

Orvosi szempontból kritikán aluli volt a helyzet. Nem volt kötszer és egyéb orvosi szer. *A könnyebb sebesültek papirkötése alól csurgott a vér* s a szerencsi lakosság uton-utfélen kötötte őket ujra, zsebkendővel, összekapkodott vászondarabokkal. A hadikórházakban sem volt kötszer s a lepedőket hasogatták szét hogy kötözőanyagokhoz jussanak. Igy gondoskodott a tanácsköztársaság a sebesültekről.

*

A székely dandár parancsnoksága az offenziva kezdetén a Tiszaladány mögötti *Szirmay*-kastélyba ment s onnan, mondhatni a tűzvonalból intézte a harcokat. Bizony, kivált mikor a küzdelem kritikus volt, nehéz napok és izgalmas éjszakák teltek el.

A kastélyhoz tartozó uradalom szomoruan tükröztette vissza a kommunista gazdálkodást. Ezer és ezer hold föld a többtermelés

dicsőségére vetetlen maradt, a gyönyörü gabonatáblák pedig munkáskéz hiányában javarészben aratatlanul álltak julius utolsó napjaiban. Egy helyen csépeltek, de igazán öntudatos proletár módon: gőzgéppel egy nap alatt 150 kévét!

*

A füstbement tokaji offenziva nagy elkeseredettséget és döntő elhatározást váltott ki a székely csapatokból.

Tapasztalták a proletár-uralom szörnyüségeit, otromba hadviselését. Dacára kényszerhelyzetüknek, — a vörösekkel szemben érzett gyülöletük és megvetésük megelégelte a lehetetlen állapotokat. Hosszú időn át sokat nyeltek, csakhogy harcolhassanak a hazáért. De elég volt. A székely türelemnek is van határa.

Ezért, amikor Bokányi és Garbai előbb Erdőbényén, majd pár nap mulva Szikszón a 21-es ezredet keresték fel és harckészségeért könyörögtek, a székelyek egyenesen kijelentették, hogy többé nem fognak harcolni, legkevésbé pedig olyan proletárokkal párhuzamban, akik csak rekvirálni, libát lopni jönnek a frontra. Bokányi minden eredmény nélkül hagyta ott őket, sőt örülhetett, hogy meg nem verték.

Szikszón Garbai jelent meg a székelyek között. A tanácsköztársaság elnöke minden tehetségét összeszedte, hogy valamiképpen föllelkesitse a székelyeket. A különös gyülés valósággal botrányba fulladt. A katonák indulatosan szidták a kommunistákat, a „zsivány vörösöket“. Kórusban csufolódtak, hogy

„Jenőke lopja a libát“, (a pesti katonákat nevezték Jenőkének) „nem harcolunk többé hazátlan bitangokkal.“ Garbai próbálta őket csendesiteni, de hiába.

A tisztek ekkor *ajánlották Garbainak*, hagyja ott a gyülést, mert nem felelnek a továbbiakért. Mikor tovább dikciózott *a katonák hirtelen fegyvert forditottak reá.* Erre *Garbai* sietve eltávozott.

Lehorgasztott fővel ment az autójához. Ő már tudta, hogy a vörös hadsereg szétzüllött, egyetlen reménye volt a székely dandár. Mikor ebben tökéletesen csalódnia kellett, tisztában volt vele, hogy a tanácsköztársaság menthetetlenül megbukott.

Itt jegyzem fel, hogy *a székely dandár tisztikarában épp ugy, mint azelőtt a hadosztályban nyiltan, kifejezetten „fehér“ volt mindenki* s a hadügyi népbiztosságnál mint ellenforradalmárokat tartottak bennünket számon. Még a tokaji offenziva előtt történt, hogy Tarcalon és Bodrogkereszturon parancsnoki értekezletet tartottak.

Ezeken a tisztek a kommunista kiküldöttek előtt is nyiltan kijelentették, hogy sohasem voltak és sohasem lesznek vörösek, csak a végzetes kényszerhelyzet miatt vannak ezen az oldalon, csak a hazájukért harcolnak és nem az internacionáléért, amelynek a biztos bukását előre látják. A tisztikar fehér érzelmét a katonák tudták és helyeselték s igy természetes az a magatartás, amelyet *Bokányival* és *Garbaival* szemben tanusitottak.

*

Jellemző és megörökitésre érdemes, hogy éppen a dandárparancsnokság fehér volta miatt, politikai megbizott két-három napnál tovább nálunk ki nem tartotta. A legelső Kelen népbiztos lett volna, de mindig távol volt, alig fordult meg a dandárnál és inkább csak papiron szerepelt.

Julius elején jött egy másik, de a bemutatkozásnál valahogyan kiérzett a viselkedéséből, hogy nagyon vörös.

Müködését azzal kezdte, hogy feljelentette a parancsnokságot, mint ellenforradalmár társaságot és sürgős intézkedést kért.

A sürgős intézkedés meg is jött: *megbizott elvtárs pakoljon és azonnal hagyja el a székely dandárparancsnokságot...* Utána egy másik következett, akinek parancsnokunk nyomban kijelentette, hogy nem hozzánk való, ajánlja is, hagy ne menjen csapatainkhoz, mert baja történhet. Egyébként nem is titkolja, *hogy ő politikai megbizottnak egy székely főhadnagyot akar,* — punktum. Igy a friss elvtárs másnap már nem volt politikai megbizott.

Később, a tokaji támadás idején valami megszédült elvtárs került a székelyek közelébe. Két napig csak megvolt, de mikor kijelentette, hogy kommunista felfogás szerint *„becsület tulajdonképpen nincs,“* az egyik katonakukta intette, hogy vigyázzon, mert valami „eltévedt golyó eltalálhatja“. Jobb lesz, ha elmegy. — El is párolgott még aznap.

Az utolsó „ebtárs“, ahogyan a vitézek gúnyolták a proletárokat, nagy hangon kezdte

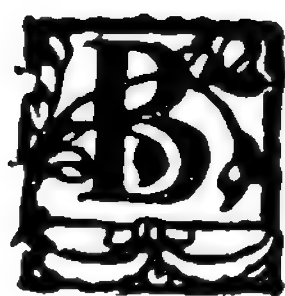
s követelte, hogy a fegyelem érdekében üljön össze a forradalmi törvényszék s éreztesse a hatalmát egy pár példaadó főbelövetéssel. Erre R... százados kijelentette, hogy nálunk a forradalmi törvényszék egyetlen egyszer sem ülésezett, de ezután sem fog összeülni, arról pedig hogy főbelövések legyenek, szó sem lehet.

— Mi becsületes székelyek vagyunk, — mondá — és nem hóhérok.

Még aznap este a megbizott elvtárs eltávozott és többé a székelyeknél efféle elvtársak nem mutatkoztak.

A székelyek elvonulása

odrogkereszturon julius 29-én jött hirül, hogy az oláhok Tokajnál átjöttek a Tiszán. Erre dandárunk Szerencsen át Zsolcára ment. A tokaji Tisza-szakasz teljesen védetlen maradt, mert az I. hadosztály egy vasutas rémhirére begyulladt és 29-én este fejvesztetten megfutamodva, meg sem állott Miskolcig. Egyes részeit onnan kergették vissza a gesztely—taktaharkány—szerencsi vonalra.

Julius 30-án az oláhok már Tokajtól Tiszalucig átjöttek a Tiszán és ellenállás nélkül nyomultak előre. Ismét a székelyeket akarták eléjük vetni annál is inkább, mert a Miskolc körül székelő III. hadtest teljes felbomlásban volt. A székelyek azonban ujra kijelentették, hogy többé nem harcolnak.

A várható uj front egyik körletében táborozott a V. zászlóalj. Ez a leghatározottabban kijelentette, hogy nemcsak, hogy nem harcol többé a vörösekkel egy vonalban, hanem — ahol éri, szét is veri őket.

*

Julius 31-én jött a hir, hogy az oláhok már Tiszafürednél is átkeltek a Tiszán.

Erre a dandár csapatai Kaálkápolna felé utnak indultak. A dandártörzs egy része augusztus 1-én reggel a kápolnai állomásra érkezett. Itt közölte telefonon a hadvezetőség,

hogy a vörös csapatkötelékek felbomlottak s csupán a székely dandár áll még fenn. Rezignáltan mondta be, hogy nem tudja, mi lesz, de csak jőjjenek a székelyek, mert előreláthatólag, rendfentartás szempontjából szükség lesz reájuk.

A dandártörzs el is indult Hatvanba, hova megérkezett a 21. II. zászlóalj és a V... üteg is. *A többi csapat már nem jöhetett, mert időközben az oláhok Kápolnánál elérték és megrongálták a vasuti fővonalat.*

Augusztus 1-én estefelé a hatvani állomáson jött meg az örömhir, hogy a kommunistarendszer megbukott. Az ott lévő székely tisztek és katonák mámoros örömmel fogadták a régen várt fordulatot. Olyan hazafias tüntetést csaptunk az állomáson, hogy az egész Hatvan kifutott. Vége-hossza nem volt a Himnusznak és a Kossuth-nótának, felkerültek a háromszinü jelvények, kokárdák. Este a székelyek vonatai szakaszonkint meggyujtott telefondrótokkal ki voltak világítva. Mikor kérdezték, miért történik ez, katonáink gúnyosan kiáltották oda:

— Kun Béla temetésére!

A dandártörzs és a fentemlített csapatok vonatai másnap reggel elindultak Budapest felé, hogy a fővárosban, ahol semmiféle katonaság nem volt, a fegyelmezett, abszolut megbizható és nemzeti érzésü székelyek tartsák fenn a rendet.

A székely katonaság és a dandárparancsnokság az Aréna-uti kaszárnyákban volt elhelyezve, ahol augusztus 6—7-én az oláhok min-

denkit elfogtak. A tisztikart azon a cimen csalták be, hogy egyenruha és fegyverviselésre igazolványt kap és amikor az iratok ki voltak állítva, egyszerüen lefogták. Kormány, antant, hiába tudta meg a gyalázatos eljárást, vagy nem tudott, vagy nem akart segíteni. A foglyok pár nap mulva részben az abonyi, részben a maglódi fogolytáborba kerültek, majd az oláhok kitakarodása után Kolozsvárra, Brassóba vitték őket s onnan 1920 elején szabadultak ki.

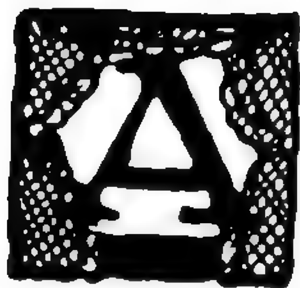
Amint az oláhok Budapesten ártalmatlanná tették a reájuk nézve veszedelmes székelyeket, megkezdődött fővárosi garázdálkodásuk.

Végig az országon és Erdélyben azt hirdették hivatalosan, hogy ostrommal vették be Budapestet és mindenfelé erőszakkal rendeztek és rendeltek ünnepségeket a nagy győzelem tiszteletére.

Csak hosszú idő mulva tudták meg, hogy az oláh hadsereg ártatlan semlegességet hazudva, csak tartózkodásra kérezkedett be a fővárosba, de amikor már benn volt, játszotta a győztest, fricskázta a tehetetlen antantot és annak örök szégyenére szabad folyást engedett rabló hajlamainak. — Amint ismeretes, november közepéig tartott a balkáni harácsolás.

Magyarország fővárosa ezer év alatt a két legnagyobb szégyent és csapást érte meg: a bolsevista rablók uralmát és a rabló oláhok bolsevizmusát . . .

A székely hadosztály és dandár ellenforradalmi tevékenysége

székelység és vele az erdélyi magyarság fegyveres szervezkedésének és küzdelmének határozott és egyetlen célja volt a haza védelme, illetve az elrablott és kicsalt országrészek visszaszerzése. Ez tüzelte és késztette minden véráldozatra, szakadatlan nyomoruságok elviselésére és a tragikus viszonyok folytán bujdosásra.

Azonban az 1918 őszén bekövetkezett forradalom, annak végzetes és hazaárulássá sülyedt iránya folytán a honvédelem egyben ellenforradalmat is jelentett. A mikor az őszirózsás forradalom túlhajtott pacifizmusával semmitől sem iszonyodott annyira, mint — a honvédelemtől, akkor az erdélyi fegyveres mozgalom már akaratlanul is ellenforradalmi ténnyé vált.

A forradalmi kormány kiadta a jelszót: nem akarok katonát látni. Az erdélyi toborzás pedig azt mondta: fegyverre az ősi haza, a szülőföld, az otthon védelmére!

Károlyiék a legesztelenebb és legbünösebb parancsokkal azt követelték. hogy nem szabad ellentállani az oláhoknak, nem szabad reájuk fegyverrel támadni s még akkor is csak puszta tiltakozás mellett kell maradni, ha lefegyvereznek bennünket! A székely csapatok pedig szivök, igaz hazafias érzésük parancs-

szavára megesküdtek, hogy utolsó csepp vérig védik a hazát és nem teszik le a fegyvert addig, amig vissza nem szerzik az elrablott területeket.

Ez az elhatározás és a kialakult székely hadosztály egész léte, minden küzdelme, áldozata a legtisztább és legfenségesebb ellenforradalom ténye volt.

Ha nyomon kisérjük a hadosztály és a később keletkezett dandár ténykedéseit és minden lépését, akkor tisztán áll előttünk a legnemesebb magyar ellenforradalom.

A székely hadosztály és dandár honvédelmi harca, ellenforradalmi ténykedése 1918 őszétől kezdve 1919 őszéig históriánknak csaknem az egyetlen vigasztaló, felemelő és ezeréves multunkhoz méltó mozzanata. Azért kell ezt minden részletében, összefüggően megörökiteni, hadd lássa a mai nemzedék és az utókor, mit tettek azok, akiket sem vesztett háboru, sem mocsárgőzös forradalom meg nem széditett és akik érezték és teljesitették is a történelmi kötelességet és akik tétovázás nélkül feláldoztak a hazáért mindent, a mi ember előtt drága és szent lehet.

— *Sebeinket nem mutogatjuk, keserves szenvedéseinket fel nem panaszoljuk, de a székelyek és erdélyiek nagy áldozata elé tetemre hivjuk az országot: hadd lássa és ismerje meg Erdély példaadását.*

*

A székely hadosztály a Kolozsvárról való kényszerü elvonulás után a kormánytól azt a

rendelkezést kapta, hogy adja fel az egész Erdélyt és vonuljon az Alföldre.

A hadosztályparancsnokság és csapatai nem teljesítették ezt a parancsot, hanem egy önvédelmi tekintetben teljesen közömbös ország szeme láttára és a kormány lehető bénítása mellett is védték a hazát, feltartóztatták a rablásra éhes ellenséget.

Már februártól kezdve a közhangulat a nép szélesebb rétegeiben észrevehetően balra fordult és előre vetette árnyékát a közelgető vörös forradalom. Ekkor már a székely hadosztálynak két frontja van: egyik a betörő ellenség, a másik a belső hidra ellen. Csapzott hajjal, tépett homlokkal, rongyruhában, hiányos felszereléssel, pihenő nélkül áll és küzd a hadosztály.

Elkövetkezett a kommunizmus, a kicsiny sereg elszántan küzd tovább. Az oláhoknál besorozás, állati kegyetlenség vár reá, a vörösöknél gyalázat és akasztófa.

Jönnek az ellenforradalmi mozgalmak falun, városon. Az erdélyi sereg érzi és tudja, hogy az ellenforradalom pajzsa és kardja egyedül csak ő lehet. Tehát az. Belényesen. közvetlenül az oláhokkal szemben tobzódik a vörös rémuralom. A kolozsvári nemzetőri zászlóalj diadalra viszi az ellenforradalmat.

Nagyváradon tombol a vörös őrület. Boros Gyula őrnagy, Barényi Ferenc csendőrszázados, Paksi Kiss Tibor csendőrfőhadnagy kapják a megbizatást Kratochwiltől az ellenforradalom megszervezésére.

Dr. Tódor Árpád határrendőrtanácsos,

Dr. Jánossy Gyula, rendőrfőkapitány, Brunner százados, nemes Stachó Szevér, Réz István, necpáli Justh, Kermeszky, Pajor, Máté, Oláry főhadnagyok, Karácsonyi hadnagy, Vály zászlós, az ellenforradalmi terv keresztülvitelében a hősiességnek legszebb példáit mutatják.

A hadapródiskola fiatal hősei, akik el nem vesztek a belényesi harcokban, a nagyváradi mozgalom erősségei. Akiket elfognak közülök, gyötrik, *ágyuhoz kötözve* hurcolják végig a városon. Megmentik őket a székelyek. A pályaudvar egy székely tiszt, Jancsó főhadnagy védelme alatt áll, a IV. A. páncélvonat ágyuja mered a városra, benn pedig a derék csendőrök és „fehérek" küzdelmét diadalra viszik Verbőczy és vitézei...

Szatmáron és a megyében nagyon vörös az ég. De ott a székely parancsnokság és rendelkezése alatt egy elszánt zászlóalj. Jöhetett oda Károlyi tébolyult pacifizmusával, Pogány a világot felforditó bolsevizmussal: a székelyek hátat forditanak, beszédeiket meg sem hallgatják. Böhm, a vörös főparancsnok kimegy a székelyek frontjára: csillogó rangjelzéseket, büszke nemzeti szineket lát mindenfelé... Ahol a székelyek küzdenek, ott csak a vérük piros, amit — a hazáért ontanak!

A megyében összefogdossák a „fehéreket." Behurcolják Szatmárra. De forradalmi törvényszék elé nem kerülnek, — megmentik, kiszabaditják őket a székelyek.

Távoleső falvakban, kisebb városokban egy-egy pár emberből álló székely őrség van.

Ott szervezkedik az ellenforradalom, onnan fut a vörös apostol és a hajaszála sem görbülhet meg a fehéreknek.

Toborzottunk katonákat a székelyeknek, fehéreket az ezeréves ország szeretetére és nyiltan, tüntetően hirdettük templomokban a drága, magyar igét: a haza minden előtt!

— Közeledett husvét, megindult az oláh, futni készültek a vörösek, — a magyarok vagyonával.

A mi parancsnokságunk lefogatta őket, megmentette a polgárság javait és nyomban visszaültette helyére a törvényes megyei közigazgatást.

Véres napok következtek. Minden talpalatnyi föld harctérré változott és éjjel-nappal folyt a küzdelem. A vörösek hátbatámadtak, mert — ellenforradalmárak voltunk, az oláh halálra keresett, mert székelyek voltunk...

A két tűz közé szorult székelység megegyezett — jóhiszemüleg — az ellenséggel, de vörössé nem vált.

*

A székely hadosztály egyes részei a visszavonulás és az oláhok Debrecen—Nyiregyháza vonalára való előnyomulása folytán nem voltak ott a nyirségi megegyezésnél és fegyverletételnél. Ezek fegyveresen elvonultak és belesodródtak a vörös áradatba.

Folytatták a küzdelmet a két ellenséggel, a vörössel és az oláhval. Aki csapatától elmaradt, vagy valahogyan kézre került, azt a vörösek kiméletlenül lőtték le. A Tisza-vidék, a

tiszai átkelőhelyek körlete telve volt székely mártirok elfeledett sírjaival.

A megmaradt székely csapatok átjutottak a Tiszán és összpontosultak a jobbparton. Nem kellett senkit felvilágosítani. Tudta mindenki, hogy mi a kötelessége.

Megjelentek a terror századok. Idegfeszítő, folytonos harci készenlétben állott tiszt és katona. Védte magát és védte a fehér vidéket. Akkor Poroszló lett a vörösek és székelyek ütközőpontja. Amott egy megtévelyedett tiszt állott, emitt a hires V. százados.

Május elején már rosszul állott a vörös ügy. A politikai megbizottak becsomagolva készen álltak a szökésre, tudták, hogy a vidék nem az övék, katonaságuk pedig — nem katonaság.

Május 3-án kitört a hatvani és egri ellenforradalom. Megindult a vérpatak. Mészöly Géza honvédőrnagyot felesége szemei előtt gyilkolták meg a bosszuálló vörösek.

A székelyek ott termettek a hatvani ellenforradalom segítségére. Május 4-én már ostrom alatt álltak a csendőrökkel együtt a Grassalkovich-kastélyban. De a tisztek már végigverekedték a nagyváradi ellenforradalmat s most is kivágták magukat a végén.

Az egri ellenforradalom erősségei is erdélyi tisztek voltak, Ba.., Pé.., Ji.. hadnagyok, valamennyien csucsai harcosok. Ezek is kivágták magukat: a cseheken át menekültek meg.

Ezalatt Poroszlón is folyt a küzdelem. A B.. század az összegyűjtött túszokat kimentette a terroristák kezéből. A poroszlói ellenforra-

dalom vezetését két hőslelkü magyar uriasszony: özv. Bobory Györgyné és leánya, özv. Prónay ezredesné ragadták magukhoz.

A borsodivánkai nagyasszonyok Poroszló és környéke ellenforradalmi szálait fogták öszsze és példátlan bátorsággal vezették a mozgalmat.

Megtudta ezt a V. zászlóalj.

— Meg kell őket menteni bármi áron!

A csapatok fegyverbe léptek, a kiválasztott tisztek pedig — elsősorban Ba.. főhadnagy hol lovon, hol autón száguldoztak, vitték a parancsokat, hozták a hireket.

A fogoly uriasszonyok börtönébe leveleket csempésztek be és biztosították őket, hogy mindenáron megmentik. Ezenkivül ételt és ruhákat is juttattak be hozzájuk.

Ugyanakkor ellenforradalmárságért Graeffl Jenő földbirtokos, (most országgyűlési képviselő) és fia, Károly fogságba voltak vetve.

A forradalmi törvényszék özv. Boborynét előbb halálra, majd ezt az itéletet megváltoztatva, életfogytiglani fegyházra itélte. Özvegy Prónay ezredesnét egyelőre — megfigyelés alatt — szabadlábra helyezték. Az ellenforradalom többi részesét szabadon engedték.

A poroszlói ellenforradalom többi hőse közé tartozik Török Dezső poroszlói plébános és Korom Lajos poroszlói orvos, aki később sógorával együtt rejtegette és halálos fenyegetés dacára sem adta ki az oláhoknak Cs... székely hadnagyot és öccsét, akik náluk, a Jánosi-tanyán rejtőzködtek, mikor csapattestüktől elmaradtak.

Az, hogy a poroszlói ellenforradalom vezetőit ki nem végezték, egyenesen a nemzetőri zászlóalj elszánt magatartásának köszönhető, amely teljes erejével védte őket. A budapesti terroristák, akik Poroszlóra és környékére voltak rendelve, semmit sem tehettek a székelyek miatt, mindössze lázongtak és követelték a vörös kormánytól a fő-ellenforradalmár, V. százados kivégzését...

Mikor a székely dandár kialakult, a V. csoport részére Szombathely, majd Vasvár lett a pótkeret. Meg is látszott ez, mert a dunántúli ellenforradalomban Vasvár fontos szerepet vitt. Ahol a székelyek megjelentek, ott — meg volt az alap az ellenforradalomra.

Május 27-én a zászlóalj és a Cs.. üteg több más üteggel együtt Borsod—Nyék—Ládháza és Hév-keresztur körzetébe került, majd május 30-án átkelt a Hernádon és a májusi napfény ott csókolgatta a székely csapatok és ütegek táborhelyén a szent magyar lobogót...

*

Május 31-én előkelő vendége volt a székely csapatoknak. Böhm, a vörös főparancsnok látogatta meg őket Landler elvtárs kiséretében.

Akkor ütközet kezdődött az oláhokkal s a székely tüzérségi megfigyelők — megadott jelre, — tűz alá vétették Böhm és vörös hősei állását.

Varga, Cseh és Kozma főhadnagyok ütegei kegyetlenül dolgoztak, a bőrkabátos vörösök hullottak és — futott, aki futhatott. — Jellemző Böhmre, a főparancsnokra, hogy még

azt sem tudta megállapítani, hogy — honnan jöttek a lövések...?

A nemzetőri zászlóaljat és a Sz. százados parancsnoksága alatt álló 38-as tüzérezred ütegeit ez a nap forrasztotta össze elválaszthatatlan egységbe a — vörösök gyűlöletében. Ha a vörösek árulóknak nevezték őket, büszkén viselték a jelzőt és várva várták az alkalmakat, hogy megfizessenek érette.

— Amikor az oláh megfutott a Hernád mellől, V. B... főhadnaggyal, K...hadapróddal, K. és M. őrmesterekkel Hernád-Németiből előre vágtatott, ugy, mint a csapatok fehér virágosan....

Nyargalás közben — bizonyára felsőbb parancsból — három lesben álló vörös katona lőtt reájuk. V. lovát nyakszirten találták, ő maga agyrázkódással eszméletlenül bukott le lováról. Kisérői a vöröseket elriasztották, azután bevitték a községbe, ahol a falu birája rejtette el. Majd a most már néhai espereslelkész, Tóth Kálmán átvitette a paplakra.

Mikor V. magához tért, leghívebb katonáit látta maga körül. A vörösek ilyen állapotban is el akarták cipelni, de a székelyek szétverték őket.

Másnap a budapesti munkásezred támadt a székelyekre, de az erdélyi csapatok szétszórták.

Tóth Kálmán és családja önfeláldozóan ápolták a szerencsétlenül járt „fehér tisztet," akit katonái állandóan őriztek. A vörösek számon tartották és folyton lesték, hol tehetnének

kezet V.-re, az ellenforradalmak lelkére, de hiába.

Tóth Kálmán és felesége neve méltán tündöklik Boboryné, Prónayné, a Graeffl-család és a bodrogszegi br. Sennyey-család mellett, akik együtt szenvedtek, aggódtak a székelyekkel — a feltámadó Magyarországért és minden áldozattal támogatták a székelyek nehéz, kettős küzdelmét.

Mikor V. és katonái junius közepén bucsút vettek a hernádnémeti fehér vártól, a falu népe, — akár a templomban, — áhitatosan énekelte a Hymnuszt...

Mikor a székelyek Mezőzomborba kerültek, ez a lelkes kis község már tudta, kik a székelyek: kitörő örömmel fogadták őket s a mindenütt ékeskedő fehér virágok mutatták, hogy a vörös áradatban ismét fehér szigetre jutottak.

*

Junius közepén Szerencsen toborzás volt: „be a vörös hadseregbe."

A környék jegyzői és tanitói egyezségre léptek a székelyekkel s az összes besorozottakat, — megbizható, harcteret járt katona volt mind — a zászlóalj nevére irták. Behivásuk függőben maradt, amig a zászlóalj nem ad erre parancsot.

Igy egy egész kis hadsereg volt készenlétben, hogyha a fővárosban készülő ellenforradalom kitör, a Tisza mellől előre vonulva, támogassa. Takta Szada, T. Harkány, Mezőzombor, Mád és környéke nemzeti zászlóval várták a jeladást.

A budapesti juniusi ellenforradalomban egyébképen is szerepeltek az erdélyiek: a kolozsvári tengerészosztag kipróbált hősei, K. S. Sa.. Sz. Ko.. G. és mások a Komárom őrnaszádon együtt harcoltak a Duna-flottila ellenforradalmában és junius 26-án Csicsery László sorhajóhadnagy mellettük esett el. Közülök is jó nehányan sebesültek meg. A sikertelen forradalom után az őrnaszád a kolozsváriakkal áttörte a paksi aknazáró vonalat és szerb fogságba jutott.

A nemzetőri zászlóalj junius végén Eperjesen volt s ott tudta meg a budapesti ellenforradalom balsikerét. A szerencs-vidékiekkel közölték, hogy várniok kell. Maga a zászlóalj junius 30-án, amikor Kun Béláék és az antant különös megegyezésével a Felvidék elveszett, — az Eperjesen összeverődött szovjet kiválóságok tanulságára, diszmenetet tartott. Hadd lássák, hogy ez a csoport a nemzeti ellenállás erős csoportja és minden fegyveres akcióra készen áll.

A székelyeknek ezen időtájban ismételten vörös hadikitüntetéseket akartak adni, de felháborodva utasitották vissza a merényletet.

— Nekünk nem ez az ambiciónk, nekünk a nemzeti szinek kellenek!

A Felvidék elhagyása után a Monostorbélen megbeszélt ellenforradalmi szervezkedés abbamaradt. De folytatódott az akció a Tisza vidékén.

A legtöbb csoportnál julius elején az ütegállásokban ott lobogott a magyar zászló. A Hymnusz és Szózat minden este felhangzott

Br.. főhadnagy csapatához tévedt egy politikai megbizott. Arra a kijelentésére, hogy ő csak elvtársakat ismer, de urakat nem, Br.. tüzéreivel világgá kergette... A kipróbált, bátor ellenforradalmár ütegével együtt erős ostora volt a vörösöknek.

Az ellenforradalmi mozgalmak főfészke ekkor Takta-Harkány lett. Esténként, — most már néhai — Székely Imre református espereslelkész paróchiájában gyült össze a feltámadásban erősen hivő magyarság, s reménykedve várta a jobb jövőt. A derék házigazda és családja lelkes megértéssel támogatta a székelyek ügyét, — hiszen vérbeli székelyek voltak, — egyik ősük pedig Rákóczi kuruckapitánya volt.

*

Julius 11-én a székely dandár és egyéb, a Tisza vidékén álló csoportok parancsnokai Bodrogkereszturra gyültek össze. Egy sereg politikai megbizott is jelen volt a III. vörös hadtest politikai megbizottaival együtt.

A parancsnokokat felhivták, nyilatkozzanak a Tisza tulsó partjára való átkelés ügyében.

Legelőször dr. V.. tüzérfőhadnagy, az 1918. évi Maros-vonal és a branyiszkói hires oláh-verés legendás hőse szólalt fel.

Nyiltan felelőssé tette a vörösöket gr. Tisza meggyilkolásáért.

— Ha ő ma élne, — szólt, — ma nem lennénk ilyen szörnyü, lezüllött helyzetben és kirabolt állapotban!

— Nem bizom a mai rendszerben. A ha-

zát csak a nemzeti őserő és harci készség feltámadása mentheti meg!

Utána Verbőczy százados nyilatkozott:

Vegyék tudomásul, hogy mi becsületes nemzeti érzésünkből semmit nem engedünk! Tudják meg, hogy mi csak kibontott nemzeti lobogó alatt akarunk harcolni. És értsék meg azt is, hogy fehér gárdisták, ellenforradalmárok és a szegedi hadsereg ellen nem harcolunk, ellenben velük szivesen!

A többi felszólalás is ugyanebben a hangnemben történt.

A meglepett politikai megbizottak azonnal közölték az értekezlet lefolyását a népbizbiztosokkal.

Ekkor határozták el végleg a vörösek, hogy dr. V. és Cs.. tüzérfőhadnagyot és Verbőczy századost bármi uton kézrekeritik és ha előbb nem, az augusztus elején tartandó tömeges kivégzések alkalmával akasztófára juttatják őket.

— Pár nappal az „értekezlet" után a taktaharkányi állomáson megjelent Szamuelly hóhér vonata... A falu közeli bejáratai géppfegyverekkel voltak megszállva, mellettük pedig teljes készenlétben ott állott a kolozsvári nemzetőri székely-magyar zászlóalj.

Samuelly idegesen kérdezte a vasuti őrségtől.

— Kik maguk?

A székelyek büszkén feleltek.

— Verbőczy százados ur katonái!

Samuelly ingerülten kiabálta.

— Hát itt még mindig „urak" vannak?

A székelyek felkészültsége miatt ezzel könnyitett a lelkén és minden további próbálkozás nélkül elment.

Másnap egy sereg budapesti nyomozó jött, de a székelyek felszereléseit látva, — abbahagyta a nyomozást.

*

A julius 11-én tartott megbeszélés következménye volt az, hogy a Tisza mentén beosztott politikai megbizottak a III. hadtestnél bizalmas értekezletet tartottak. Ezen egyhangulag kijelentették, hogyha a csapatok továbbra is nemzeti lobogót használnak, mint öntudatos proletárok, azonnal lemondanak.

Ezzel a harcias kijelentéssel leplezték a valóságot, hogy tudniillik odább akarnak állani, mert félnek a székelyektől és főképen „ellenforradalmár“ parancsnokaiktól.

*

Egyik napon a székelyek megtudták, hogy Tóth Kálmán hernád-németii református lelkészt elfogták. Egy csapat másnap már ott termett, mire a hőslelkü lelkészt szabadon bocsátották.

*

Az ellenforradalmi értekezlet egyik eredménye volt, hogy a tiszai átkelést elhalasztották...

Az igy megnyert pihenőnapok alatt pedig a vidéki és budapesti ellenforradalmárok, — köztük a legelszántabb, D.. főhadnagy, — tömegesen gyültek a székely csapatokhoz.

A csendes gyülekezést és szervezkedést csak egy epizód zavarta meg: egyik éjjel Gesz-

telyen ágyából akarták elragadni V. századost, hogy Budapestre hurcolják.

Őrtálló vitézei, továbbá K. hadapród és S. azonban fegyverrel intézték el az éjjeli támadókat.

*

A tiszai átkelés és a julius 22—23-án lefolyt harcok után a nemzetőri zászlóalj elhatározta, hogy többé nem harcol, mert látja, hogy végre is a Tiszánál ok nélkül áldozza fel magát és a jobb sorsra érdemes vitézeket.

Julius 25-én a III. hadtest székhelyén V. százados Ba., főhadnagy kiséretében B.-Nyék-Ládházán megjelent és egyenesen kijelentette, hogy a székely csoportok többé nem harcolnak.

Bokányi megijedt. A székelyeknek székely jelvényeket és cimeres kék zászlót igért.

— Nagyon szép, de nekünk a nemzeti zászló kell!

Bokányi kifakadt.

— Tehát a székely csapatok ellenforradalmárok és az ön csapatai ebben előljárnak.!

A százados ezt válaszolta:

— Az ellenforradalmi vezető én vagyok. Tessék, felajánlom magam csapatom helyett, de elhatározásomból nem engedek!

A sok tanu jelenlétében lefolyt tárgyalás végén a vörösek semmit sem mertek tenni. Számoltak a fácántollas székelyek és ütegeik erejével . . .

Julius 26-án a székely dandár teljes fegyelemben visszavonult a Tisza jobbpartjára.

A vörös csapatok minden rend nélkül menekültek.

A felső-tiszai frontnak vége volt.

*

Julius 26-án estére a székely csapatok már a Bodrog-völgyében voltak. A bodrogszegi báró Sennyey-család meleg szeretettel fogadta a székelyeket s velök együtt lelkesedve ünnepelte a közeli nemzeti feltámadás reménységét.

A következő napokban forrongott az egész Bodrogmente s ellenforradalmi elszántságban összeforrott a székelyekkel.

Julius 30-án, mire a székely csapatok Miskolcz felé huzódtak, — Garbai vállalkozott, hogy a tisztek teljes kikapcsolásával próbál beszélni a legénységgel. A 39. ezred minden itézkedést megtett Garbai — elfogatására, de erre nem került sor, mert a 21-es ezred ugy megijesztette, hogy többé a székely katonákkal nem kiváut tárgyalni.

— Másnap a vörösek még egy próbát tettek. Felhivták a székely csapatokat, hogy nyomuljanak előre.

A válasz ez volt:

— Az erdélyi csapatok többé nem harcolnak! Ha az oláh előnyomul, — hadd jöjjön.

Ugyanakkor székely lovasok mentek szét a falvakba éjszaka, hogy mindenfelé tűzzék ki a nemzeti lobogót és gyujtsanak jelzőtüzeket.

Az örömtüzek fel is gyulladtak mindenfelé, jelezve, hogy ott magyarok laknak, akiknek nagy öröm a vörös bukás...

— Julius 31-én a székelyek elindultak Gesztelyből, Miskolc felé.

Ott már teljes volt a felfordulás. Felbomlottak a vörös csapatkötelékek, amelyik pedig elkeseredésében lövöldözött, erőszakoskodott, azt a székely gépfegyverek csendesitették le.

Augusztus 1-én Nyékládházán még ott volt a III. vörös hadtest törzse és parancsnoksága.

Aznap gyalogmentben érkezett oda két székely zászlóalj s minden további nélkül szétverte a maradék vörösöket, az oda szivárgó vörös csapatokkal együtt.

Ezzel levitézlett a Tisza feletti vidéken az utolsó vörös alakulat is.

A vörös patkányuralom visszasülyedt a mocsárba, amelyből felkapaszkodott...

Sorsát a székelyek pecsételték meg...

A székely csapatok anabázisa

iskolcon, julius 31-én teljes volt a felfordulás. A vörös összeomlás hire már a levegőben szállt, rémhirek, mesék, óhajtások való tényekké váltak az izgatott és hiszékeny emberek előtt. A városba egyre jöttek minden irányból a szétbomlott vörös csapatok s nagy kavarodásban keresték az egérutat...

— Persze, mert már jöttek a vészjelentések:

— Az oláhok Kaál-Kápolna előtt lövöldöznek.

— Szerencs felől is jönnek!

— A csehek is mozognak. Uj megszállás előtt áll Miskolc!

Minden ilyen hir után hevesebb lett a miskolci pályaudvarokon az ostrom. Mint egy láthatatlan polip, ragadta meg a lelkeket a pánik.

— Menekülni, menekülni!

A székely dandár fölött Verbőczy százados vette át a parancsnokságot.

Székelyeit be akarta vaggoniroztatni, hogy Budapestre vigye rendfentartónak a kommün összeomlása után.

A vörösek megtámadták ugy, hogy géppuskákkal kellett őket szétszórni.

Ekkor két zászlóalj gyalogmenetben indult el Nyék-Ládházára.

Itt huzódott meg a III. vörös hadtest pa-

rancsnoksága s ide gyülekeztek a politikai megbizottak.

A székelyek nem tétováztak, — egy-kettőre szétverték mind a két társaságot.

A székely csapatok még mindig remélték, hogy vasuton el lehet jutni Budapestre, hogy nemzetiszinü katonaság vehesse kezébe a rend fentartását.

Nem sikerült. A pálya bejárására kifutó páncélvonat augusztus 2-án megállapitotta, hogy a vasutvonal el van vágva.

A székelyek erre előhozták a nemzetiszinü lobogókat és sorakoztak. Alig indult meg a kis sereg, egy budapesti vörös csapat — a zászló miatt megtámadta!

Ezek igazán nem tudták, mit cselekeszszenek. Hiszen ekkor már végérvényesen meg volt bukva a kommün s a vörös rongy lehullott a sárba, amelyből kiemelték...

A góbék egy pillanat alatt lehütötték a vörös haragot: müködésbe hozták a géppuskákat és szabad lett az út.

Erőltetett menetben, a Bükk-hegység déli lábánál Eger felé vonultak a székely csapatok. A parancs igy szólt:

— Egeren át Vácra!

A székelyek büszkén, bátran vitték Verbőczy mellett a drága nemzeti lobogót. Aranyos, Saly, Szomolya ámuló szemekkel, mint egy gyönyörü álmot nézte a harcedzett székely atyafiak háromszinü zászlaját. Hát mégis lesz ujra magyar világ...!

Alig hagyták el Szomolyát, megtudta Verbőczy, hogy Eger már meg van szállva... Ott

vannak az oláhok Dobó városában!

Szeme felcsillant. No, öreg Eger vára, láttál már török futást, most megláthatod, hogyan fut az oláh bocskor!

A Cs... és Br... ütegek azonnal állásba vonultak. Egy pár perc mulva a pályaudvaron, egy épen kirakodó oláh zászlóalj közé bevágott a gránát... A másik a pályaudvar épületeit csapta meg.

Holt-halálos ijedelemmel futottak az oláhok, ugy, hogy mire a székely csapatok szóba állhattak volna velük, már Füzesabony felé repültek. Ugy kellett utánuk küldözni ágyuval az üzenetet...

A székely csapatok észak felé megkerülték Egert és Bakta irányában meneteltek.

Éjjel, — az 50 kilométeres menet után, — a Bakta körüli erdőkben pihentek meg.

Ime egy nehéz nap története:

Reggel szét kellett verni a kótyagos vöröseket, menetközben a hegyes vidékeken egész századok vontatták a tüzérséget, mert a lovak már nem bírták. — Utközben tót kommunistákat, fosztogató vörös csapatokat kellett lefegyverezni, vagy ágyuval szétverni. Eger megszálló oláh csapatait ugyanezen a napon lőtték ki. És mindezek mellett a megtett ut 50 kilométer!

A Bodrog völgyéből gyalogoló csapatokat kimerítette az erőltetett menet. A kocsikon hozott sebesültek szenvedtek mégis a legtöbbet, de nem lehetett szegényeket valamelyik faluban elhelyezni, sem a vörösek, sem a közelgető oláhok miatt.

Az erőltetett menet alatt az összes parancsnokok, tisztek gyalog mentek, hogy a lovakat is kiméljék. A katonák pedig hallgattak, tűrtek, hiszen látták, hogy a tisztek velük poroszkálnak...

Jellemző az egykori feljegyzés:

„Podgyászunk, vonatunk megmentése emberfeletti erőt igényelt. A tüzérséget állandóan segítenünk kellett.

Az oláhok közelsége nem számít! De erőltetni kellett a menetet, hogy megelőzhessük őket, mert ők vonaton haladnak, mi pedig gyalog. (!)

Do. főhadnagy, K.. alhadnagy, L.. és L.. tiszthelyettesek emberfeletti munkával mentették meg vonatunkat...

Augusztus 2-án, — egész napi éhezés után, — mély álomba merült a tábor. Az erdő lombsátora volt a takaró, harmatos fű, száraz avar a derékalj. Sastollas vitézeink biztosították pihenésünket.

A segélyhely személyzete I. hadapród vezetésével, miután a csapat menetvonaláról lemaradt, oláh kézbe jutott. Mérhetetlen szenvedések között, az összes vallató fórumokon át őket, a *vöröskereszteseket!* — Bukarestbe hurcolták. Érthetetlen csoda, hogy a góbék egy része a Dunántúlra hogyan került vissza."

A következő éjjelen beszélte meg Verbőczy — hagyma-vacsora mellett a tisztikarral a további terveket, hajnalban pedig felkerekedett a tábor és gyalogmenetben haladt Pétervásáráig. A gyalogság halálosan kimerült, a

lovasság is, hiszen a veszélyes elvonulás alatt folyton felderítő szolgálatban volt.

Pétervásárán táviró és telefon utján megbizható hirek közölték, hogy az oláhok Verpelétet, Gyöngyöst már megszállották.

Tovább kellett tehát menni, nehogy az oláhok elvágják továbbvonulásuk amugy is szűk útvonalát. Hol gyalog, hol előfogatokkal Nádujfalun, Kisterennén, Tar. — Pásztón át Ecseg—Buják körletébe jutottak, tehát megint vagy 50 kilométert hagyott maga után a székely sereg.

Másnap, Béren, Gután át Rád községhez érkeztek székelyeink és fél nap mulva, augusztus 6-án reggel már meglátták Vácz tornyait..

A lovasság előre ment és nyomban felderítette Vácz környékén a Duna átkelőhelyeit s — nagyobb biztonság okáért a tótfalusi és nagymarosi kompot nyomban megszállotta.

Még aznap délben a 39. ezred B.. zászlóalja, a Cseh-üteg és a 21. ezred egy zászlóalja már a tulsó parton volt. Ugyanakkor Sz.. és P.. főhadnagyok zászlóaljai Ba.. főhadnagy zászlóaljával együtt Visegrádnál keltek át a Duna nyugati partjára.

Egy teljes napi munka után 7-én délben a székelyek, — akik a kidőlt kompszemélyzet helyett már maguk kezelték a kompokat. — Dunántúlra jutottak.

A nehéz és fontos célt tehát a székely dandár csapatai elérték. Ami lehetetlennek látszott, — sikerült: az oláh és cseh vonalak között erőltetett menetelésel és bravuros ügyes-

séggel biztos talajra érkeztek a székely dandár csapatai.

A küzdelmes anabázis ideje alatt Verbőczy a Távirati Iroda és a hadügyminiszterium utján pontosan tájékozva volt az oláh sereg helyzetéről és a budapesti viszonyokról, de ezeken kivül a derék vasutasok is közvetítették és adták az értesítéseket. Igy pontosan tudhatta, hogy melyik állomást mikor érte el az oláh, melyik gócpontokat, városokat szállta meg. Szomoruan vették hirül, hogy az oláh a magyar fővárosba bekérezkedett, azután brutálisan megszállta ... Még szomorúbb volt az a közlés, hogy Budapest kendőlobogtatással üdvözölte őket ...

Az oláhok jól tudták, hogy a székely csapatok az oldalukban vannak, iparkodtak is őket megtalálni, de nem sikerült. Verbőczy tudta, mit kell tenni: a menetvonalon levő telefon gócpontokat megszakította, a menetvonalat pedig ötletszerüen és folyton változtatta. Igy az oláh egyszer csak arra ébredt, hogy a székelyek kisiklottak a körme közül és már Váchoz jutottak.

Vác mellett a székelyek másfél hadosztálynyi erőt gyűjthettek volna össze. Ugyanis a Felvidékről jövő csapatok tisztjei és a tüzértisztek vállalkoztak arra, hogy Verbőczy vezetése alatt az oláhokat hátbatámadják; — *kibontott nemzeti zászlóval*. Az itt összeverődött nem székely csapatok legénységének háromnegyed-része nemzeti érzésü volt s a sastollas csapatok és az előttük lobogó háromszinü zászló lelkesítette őket. Tisztjeink azonban, —

kellő puhatolódzás után megállapították, hogy bizonyos demoralizáltság miatt olyan elszánt és kuruc akcióra nem képesek és balsiker esetén az ország helyzetén végtelen sokat ronthattak volna.

— Voltak olyan hangok is, hogy a székely csapatok Vácról menjenek Budapestre és karhatalom gyanánt müködjenek, Verbőczy azonban átlátta, hogy ez a jóhiszemü bevonulás egyenlő lett volna a fegyverletétellel és katonái meggyalázásával. A demecseri tanulság alapján tehát ezt a kivánságot elutasitotta és kiadta a parancsot:

— *Át a Dunántulra! Egyesülés a Szegedről megindult Horthy-sereggel!*

— A fentebb emlitett és Vácnál gyülekezett vörös csapatok Verbőczy javára lerakták fegyvereiket, otthagyták ágyuikat és fegyvertelenül, egyesével és csoportokban távoztak el Budapest felé.

*

Mikor minden székely csapat és az összes megmentett felszerelés és hadianyag a Duna jobbpartján volt, égig zendülő Hymnusz köszöntötte a Dunántul ekkor még szabad földjét.

Valósággal bizarr hatást keltett, hogy erre Vácról az Internacionale dühös akkordjaival feleltek, — pedig hol volt már akkor az elvtársak véres uralma!

— Mig a dandár Visegrádon megpihent, váratlanul támadást kapott: a soproni vörösezred ütött rajtuk. De a gépfegyverek hamar

rendet teremtettek s ez a géppuska-tüz zavarta meg utoljára Visegrád csendjét.

In memoriam-ünnepi vacsora is volt, a Magyar Nemzeti Hadsereg tiszteletére s a vendéglátó gazda Kunz fővárosi fehérnemü gyáros volt.

*

A székely dandárparancsnokság Bischitz Endre ügyvéd házában talált otthonra, aki rajongásig lelkesedett a hontalan, de a poklok tüzében is nemzetéért küzdő székelyekért.

— Visegrádon a 39. ezred a 22. székely-ezred nevet választotta magának.

A székely dandárparancsnokság Verbőczy százados vezérlete alatt 31 tarack-hegyi és tábori ágyuval rendelkezett. (Sz... százados vezetése alatt a Csch üteg, Csi.. üteg, K.. üteg, L.. üteg és Br.. üteg). A J. százados parancsnoksága alatti 21. ezredből egy utász-század H.. főhadnagy, egy roham-század Sz.. tiszthelyettes vezetése alatt, — a már 22. sz. ezredből B.. főhadnagy parancsnoksága alatt a B.., T. és P. zászlóaljak állottak. Ütegenként 2—4 géppuskájuk volt. A törzshöz B. főhadnagy segédtiszt, Sz. százados és K. alhadnagy élelmezők, K. őrmester, B. tizedes, K. hadapród, L. L. tiszthelyettesek, G. lovász, stb. tartoztak.

— Az összes géppuskák száma 120 drb, a lovak száma 1200 drb, az élelmezési létszám pedig körülbelöl 3500 ember volt. A trén kórházzá volt alakitva és ez hozta el tüzön, vizen a sebesülteket, hogy oláh kézbe ne kerüljenek.

(Mint adalékot jegyezzük fel, hogy az er-

délyi páncélvonatok O.. F.. H.. századosok és D.. főhadnagy vonatai ekkorra már az erdélyi kórházvonattal együtt túl a Dunán voltak.)

*

Mialatt Verbőczy megmentette és elvezette a székelyeket Dunántulra, azalatt Monoron egy vad oláh őrnagy 33(32) erdélyi magyar és székely katonát, (köztük Kovács főhadnagyot és Őz hadnagyot) lövetett agyon, azon cimen, hogy ezek még a demarkácionális vonalon ő ellenük harcoltak!

A két tisztet utoljára lőtték agyon, — végig kellett nézniök szegény katonáik kivégzését...

— Ma is a monori temetőben feküsznek mind a harminckettten...

Aranyfogaikat a barbár gyilkosok *fogóval tördelték ki* és hadizsákmányul vitték Nagy-Romániába ...

— A székely vértanuk közül egyet nem értek halálosan a golyók. Ez éjjel elvánszorgott és szerencsésen megmenekült. Ő lett a hirmondó, — egy derék magyar mozdonyvezető, — a ki ma is él.

— Ugyanilyen sors érte volna a miskolci, szerencsi és budapesti kórházakban fekvő sebesült erdélyieket is, ha idejében meg nem szöknek. Ezeket részben a tiszamenti magyarok rejtegették, részben oláhmentes területre bujdostak.

De azért, hogy mennyi gyilkosságot követtek el az oláhok, arról az utánok vonult nemzeti hadsereg jegyzőkönyvei tanuskodnak!

Sok erdélyi fiut, akit vörös érzelmü elemek elárultak, rejtekhelyükről elővonszoltak és nyomban agyonlőttek.

— Budapesten sem volt különb a helyzet. Amint erdélyi ember került a kezükbe, ráfogták, hogy kommunista, mert akár a világháboru alatt (!) ellenük harcolt és kivégezték.

Jól mondja a hadinapló:

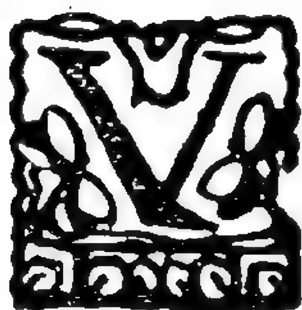
„Budapest pályaudvarain vaggonokban tanyázott az oláh tartalék, teljesen kiképzetlen és felszerelés nélküli emberekből. A kinek puskája volt, cukorspárgával aggatta a vállára. A hány puska, annyiféle volt, de kezelni sem tudták. Az ilyen sereg csak terrorral leplezhette gyengeségét és lépten-nyomon gyilkolt, rabolt."

— Mondja meg ezek után bárki, — mi a különbség a vörös és az oláh között? Semmi, mert mindkettő rabolt és gyilkolt, — az entente nagyobb dicsőségére...

A dandártörzs egyrésze, mint más helyen említettük, G. százados zászlóalja és dr. V.. ütege már közvetlenül a kommun bukása után beérkezett Budapestre. A zászlóalj az entente felhivására karhatalmi szolgálatra volt beosztva, ezért egyenruha- és fegyverviselési joga volt.

Amint az oláhok nagy ravaszul bekérezkedtek Budapestre, (amit Erdélyben ostrom utáni fényes győzelemnek hazudtak és ünnepeltettek), első dolguk volt, hogy ezt a zászlóaljat az Aréna-uti laktanyában elfogják. Dr. V.. tüzérfőhadnagy az erdélyi magyar nemzetőrség büszkesége azonban, ütegével kisiklott a barbárok kezei közül.

Horthy serege felé

erbőczy, mint a megmentett székely dandár parancsnoka, már augusztus 7-én érintkezésbe lépett a hadügyminiszteriummal s bejelentette, hogy a teljesen harcképes dandár túl a Dunán áll. A miniszterium azt javasolta, hogy a dandár az összeütközést kerülje el. (Br. főhadnagy töltötte be a hivatalos parlamentair szerepét).

Az oláhok, ugyan irányítottak egy csapatot Visegrád felé, de a dandár pihenőjét ez nem merte megzavarni. Az északra álló csehek garanciát adtak, hogyha a székelyek a Duna mentén nyugat felé vonulnak, — nem tüzelnek rájuk.

Igy tehát a nyugodt elvonulás lehetősége meg volt annál is inkább, mert az oláhoknak nem volt erejük ahhoz, hogy túl a Duaára is erős csapattesteket küldjenek és számolniok kellett egy esetleges magyar felkeléssel is.

— A dandár sastollas és az eredeti V. csoport fácántollas vitézei kellő felderítés után elhagyták Visegrádot és augusztus 8-án bevonultak Esztergomba.

Ezen a napon vette a dandár a hadügyminiszterium távirati rendeletét, amellyel a székesfehérvári kerületi parancsnok, Sréter ezredes alá rendelték.

Mivel az oláhok már átkeltek a Dunán és

Győr felé igyekeztek, a győri karhatalmi parancsnokság kérte, hogy a dandár Pápa—Győr környékére meneteljen. Ugyanakkor a hadügyminiszterium táviratozott, hogy a székelyek ne ütközzenek össze az oláhokkal, hanem huzódjanak Kisbér felé.

Tehát Dunántúl is harctérré lett; a dandárparancsnok ehhez képest osztotta el csapatait. A 21. székely ezred három üteggel Nyergesujfalu, a 22. ezred pedig két üteggel Süttő környékére ment. Mindegyik büszkén viselte a „Székely dandár" felirásu kék selyem szalagot, amelyeket Esztergomban tűztek fel s ezzel is hirdették, hogy a székely dandár mindenhol ott van és az első, ahol a hazáért harcolni kell!

Augusztus 9-én Ba.. főhadnagy parancsnoksága alatt egy zászlóalj Kisbérre indult, hogy ott rendet teremtsen, de Tatabányán lázongtak a munkások és ezért két századnak ott kellett rendet tartani.

A dandár többi csapatának másnap már irányt kellett változtatni, mert az oláhok előrenyomultak. Alig, hogy Szőny, Komárom-ujváros és Naszály környékére jutottak, a kisbéri és tatai karhatalmat is bevonva, az egész dandár Győr környékén összpontosult.

Augusztus 11-én Győrbe és Magyaróvárra vonult a székely dandár fele-felerésze.

Mindkét város lelkes örömmel fogadta a székelyeket, hiszen rajtok kivül nem volt harcképes csapattest a Dunántúl, sőt az egész meg nem szállott országrészben s az ellenségekkel szemben egyetlen reményük a székely dandár

lehetett. Érthető tehát, ha a csapatokat virágesővel borították el.

A szíves vendéglátást hamarosan meghálálták a székelyek. Augusztus 14-én jött a hír, hogy Pozsonynál, illetve Ligetujfalunál előnyomulást kezdenek a csehek. A Magyaróvár környéki dandárcsoport nyomban menetkészen állott, de nem az elvonulásra, hanem a harcra! A legénységgel alig lehetett bírni, türelmetlenül várta az „Előre!" parancsot.

Minden székely megértette, miről volt szó: ha a csehek előnyomulnak, Nyugatmagyarországnak vége és a cseh-jugoszláv korridor megnyílik...

A dandárparancsnok még a városban kitartásra hívta fel a székelyeket.

— Fiúk, ez az utolsó csata! Minden rajtunk áll! Ezzel áll, vagy bukik az ország!

A csehek hírül vették a székelyek felvonulását és — megállottak, sőt meg is izenték, hogy nem akarnak előrenyomulni...

— Csendes, vérnélküli diadal volt és mégis egy országrésznek sorsdöntő pillanatot jelentett!

Mialatt ezek történtek, parancs érkezett Sréter ezredes, fővezérhelyettestől, hogy a 22. székely ezred két üteggel a nyugatmagyarországi, — a 21. székely ezred pedig három üteggel a győri katonai parancsnokság alá van rendelve.

Ezzel a dandár két csoportra lett volna osztva, de az események ujra egyesítették. Ugyanis egyik csoport Csorna felé vett irányt, a másik csoport pedig az oláhok Győr felé

való előnyomulása folytán szintén Csorna felé vonult.

Igy aztán Verbőczy augusztus 15-én jelentette a Magyar Fővezérségnek, hogy a dandár ujra együtt van. A 21. ezred Csornán a 22. ezred Mosonszentpéteren, a tüzérség egy része pedig Mosonszentjánoson van elhelyezve.

— Jellemző a kommünt követő időkre, hogy amint a székelyek odébb vonultak, Mosonban munkászavargás történt, ugy hogy a géppuskás századot azonnal vissza kellett oda rendelni.

Augusztus 17-én a dandár Sopron körül csoportosult. (Sopron, Széplak-Hegykő és Eszterháza.) *Itt érte az a nevezetes nap, augusztus 19, amelyen Horthy Miklós fővezér az egész dunántuli magyar nemzeti haderő felett és a székely csapatok felett is átvette a vezérletet.*

Az ezernyi veszély között összetartott és megmentett székely dandár, amely egész létével, minden tettével mérhetetlen szolgálatot tett az országnak és túl a Dunán is egyedül szállt szembe az ellenséggel, — beleolvadt a magyar nemzeti hadseregbe.

Augusztus 19-től kezdve a dandár csapatai Petőházán őrizték a Győrből megmentett tüzérségi felszerelést, a lőszervonatokat, kórházvonatot, a katonák egyrésze pedig minden szabad idejében lovaival együtt mezei munkában segített a környék lakosságának, amelyre az hálával is emlékezik vissza.

A székely pótkeret, amely Vasváron működött és amelynek tisztikara, legénysége a legnehezebb napokban karhatalmi szolgálatot

teljesített Vasváron és környékén, — részben a székely dandárba vonult be, részben a katonai rendőrséghez nyert beosztást. H. és Bo. főhadnagyok komoly és derék szolgálatokat tettek és a távoli túl a dunai lakosságot megtanitották a székelyek megbecsülésére.

A beolvadás nemcsak számokat jelentett, hanem erőt és kvalitást is. Háromezerötszáz, folytonos harcban megedzett, nemzeti érzésében egytől-egyig feltétlenül megbizható és utolsó lehelletéig hűséges magyar katonát jelentett, akik túl a dunai háromhetes felvonulásuk alatt is a hazát védték, sőt a nyugati országrészt megmentették. A beolvadásukkal átadott 31 ágyu, 120 gépfegyver, pompás trén, többezer ló és sok egyéb hadianyag egy vörösek, oláhok által teljesen kipusztitott és kirabolt országban és emiatt hiányosan felszerelt nemzeti hadseregben a harcképesség fundamentumát jelentette.

— A székelyek valóban *„a nemzeti hadsereg alapvető kövei lettek.“*

*

A történeti teljesség miatt meg kell emlékeznünk a székely dandár túl a dunai utolsó önálló felvonulásairól is. Több ilyen esetről van szó.

Az első esetben az oláhok, akik Győrbe eljutottak, az ottani példátlan zsákmányolással nem érték be, hanem Csornára és Kapuvárra is ki akartak rándulni nemzeti erényeik gyakorlása végett. Amint ezt a dandárparancsnok meghallotta, azonnal kiadta a parancsot:

a különítmények és a Cs.., valamint a Br.. üteg megindult Csorna felé.

Az oláhok még körül sem nézhettek jól Csornán, amikor már közeledtek az ő rémeik, a székelyek...

Erre olyan sietve, hanyatt-homlok elmenekültek, hogy még a számláikat is fizetetlenül hagyták.

Most már minden székely csapat Győrbe akart menni, hogy alaposan elverhesse a port az oláhokon. Csornára ugyan hivták őket a magyarok, de ugy gondolták, a győriek sem fognak megharagudni, ha az oláhokat kikergetik.

A csornai eset ismétlődött: a hős megszállók eszük nélkül elfutottak Győrből...

Augusztus 28-án már elterjedt a hir, hogy a vörös zászlóaljak meg akarják támadni Nyugat-Magyarországot. A hir igaz volt, — másnap egy főképen magyarországi elmenekült kommunistákból álló zászlóalj egy üteggel és hat géppuskával Lajtaujfalunál állott. A magyar határt mindössze 58 határrendőr és csendőr védte...

Amint azonban az egyik hires páncélvonat kifutott Lajtaujfaluba és erős tüzérséggel követték a székelyek, a vörös próbálkozás abbamaradt.

E napokban az oláh ujra mozgolódott.

Mindenképen szerettek volna eljutni Sopronba. Mint uj vadászterületen, micsoda fényes zsákmányolásra volt kilátás.

Sopron tervezett megszállásának az volt az ürügye, hogy ott székely csapatok vannak,

— azok kommunisták (!) és nekik az entente nevében le kell őket fegyverezni.

Mikor a székelyek ezt — épen az osztrák és magyar kommunisták visszariasztása közben, — meghallották, halálosan elkeseredtek. Hát már sohasem lesz vége a balkáni hiénák rablóhadjáratának? És még ők, az entente notorius kommunistái, hivatalos rablói és gyilkosai merik a hazájukért harcoló, mindent feláldozó székelyeket kommunistáknak nevezni?

Elfogyott a türelmük, le akartak már számolni velük. A tisztek feltárták a székelyek előtt a helyzetet.

— Fiuk, — a mi áldozataink, becsületes küzdelmeink koronája az lesz, ha ezekkel leszámolunk. Ha elpusztulunk is mind egy szálig, a hosszu mártiromság után illő halálunk lesz!

— Egy sziv, egy lélek volt az egész székely tábor, tiszt és legénység össze volt forrva és minden szemben halálos elszántság villogott...

De az oláh nem jött el. Inkább lemondott Sopron megszállásáról, kifosztásáról, minthogy a székelyekkel párviadalra álljon ki!...

Nyugat-Magyarország és Sopron megmenekült a vörös és oláh inváziótól, mert elriasztotta őket a székelyek vasökle.

*

Szeptember első napjaiban a 22. székely ezred Kiscenk—Nagycenk, Német-Pereszteg községekben volt elszállásolva.

Pihenője közben Harkára vonult, ahol

Horthy Miklós fővezér szeptember 16-án szemlét tartott a székely csapatok felett.

A fővezér a székelyek mámoros lelkesedése közben nagyszerű beszédet mondott, a melyet igy fejezett be:

— *Pihenjetek, ti harcban megacélozott székely karok! Reátok még szükségem lesz!*

Szeptember 24-én az eredeti kolozsvári nemzetőri zászlóalj (1919-ben már a 22. ezred I. zászlóalja) a vasi ezredbe, a 22. ezred II. zászlóalja pedig határszolgálatokra rendeltetett. A 21. ezred egyik zászlóalja a zalai, a másik a soproni ezredbe osztatott be, a tüzérség és a páncélvonat és egyéb csapat a Nemzeti Hadsereg megfelelő alakulataiban nyert beosztást. Ugyancsak székelyekből alakult meg a határcsendőr zászlóalj.

Ez az elosztás mutatja a célt is: minden alakulatban legyen egy székely csoport, amely katonai erényekben, hazafias hüségben példát ad . . .

A dandár mérlege

ogy milyen történelmi jelentősége van a székely dandár dunántúli felvonulásának és, hogy milyen szolgálatot tettek Magyarországnak, annak megértésére rá kell mutatnunk az ország 1919. augusztusi helyzetére.

Az ellenséges csapatok megszállva tartották a Barcs—Pécs—Baja—szegedi vonalat (szerbek és franciák.) Ettől északra Kalocsa—Halas—Majsa vonalától felfelé, a Duna-Tisza közén és a nagy Alföldön garázdálkodtak az oláhok. Ezenkivül az oláh csapatok éle elérte már Adony—Székesfehérvár—Veszprém—Pápateszér—Győr vonalát. A csehek kezén volt a Felvidéken kivül a Kis-Alföld.

Ellenség által meg nem szállt terület maradt a Miskolc felett, nyugatra Balassagyarmatig huzódó sáv, továbbá Dunántúl a Csorna-Sopron, Szombathely, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Gyékényes, Kaposvár, Szegszárd, Siófok, Pápa közötti terület, a mostani trianoni Magyarországnak mintegy egyötödrésze.

Ha ellenségeink még egy etappal előrenyomulnak, ugy a Balaton zalai vonalán, Keszthely környékén megszünt volna Magyarország s egyetlen szabad rög nem maradt volna...

A nemzeti hadsereg ezernyi nehézség kö-

zött küzdött gyenge keretei kitöltéséért, de még egyáltalában nem volt harcképes.

Kipróbált, utolsó emberéig, halálig megbizható, jelentékeny fegyveres erő csak egy volt: a székely dandár. Ez fedezte a nemzeti hadsereg szervezkedését, fejlődését s ez tartotta sakkban a befelé kivánkozó oláhokat. cseheket.

A helyzet teljes vázolására idézzük Pilch ezredes Horthy Miklósról irott könyvének vonatkozó részeit, amelyek számszerü adatokat is tartalmaznak. Ezek szerint 1919 augusztus 12. körül 11 vármegyében a karhatalmi szolgálatra beosztottakkal együtt mintegy tizezer ember, — „más források szerint augusztus 9-én 33 helyőrségben összesen 10.687 karhatalmi ember volt, *részben* fegyverekkel." (169—170. oldal.)

A csapatok létszáma azonban „a románok előnyomulása folytán csakhamar csökkent. minthogy a román megszálló csapatok a kezük ügyébe került karhatalmakat lefegyverezték (Győr, Esztergom, Fejér és Veszprém-vármegyékben.)" (169. oldal.)

És ha még a megmaradt csekély erő nyugodt viszonyok között szervezkedhetett volna. De amint ugyancsak Pilch ezredes idézett munkájában irja, a helyzetjelentések szerint a kommunt követő időben általában nagy felfordulás volt mindenfelé. A vörös terror utólagos gaztettei, az ellenhatásul fellángolt fehér terror népitéletei, a fehér pénz devalvációja, a sok gazdasági nehézség, a szétesett társada-

lom ideges kilengései együtt eredményezték az általános felfordulást.

Jellemző eset volt az, hogy a „komlói bányászok (mintegy 1500) fegyvereikkel együtt a szerbekhez szöktek át; Tatabányán mintegy 40.000 munkás fenyegető állást foglalt mind a polgárság, mind a bányatelepek ellen; fenyegetőztek, hogy a bányákat felrobbantják és üzemképtelenné teszik." — „Győrmegye alispánja jelentette: ha az állapotok igy tartanak, akkor Győr vármegyében egy-két héten belül ujra a tanácsrendszer kerekedik felül. Eleinte még azokra is rátámadtak, kik felvarrták a katonai rendfokozatokat."

Az akkori állapotokra legjellemzőbb ez a Pilch ezredes könyvéből való idézet:

„A katonailag és politikailag tornyosuló nehézségek az egész Dunántulon a megujhodásba vetett hitet kezdik megingatni, — jelentette augusztus 12-én a dunántuli katonai főparancsnokság. Majd pedig igy folytatta: A katonai szervezkedés valahogyan csak halad, de a nehézségek itt is alig küzdhetők le. A tisztikar nagy része kimenekült Szegedre és az, a mi fölött ma az egyes állomásokon rendelkezünk, vajmi kevés, alig néhány száz főre tehető... A sorozás intézményes elrendelése nélkül hadseregre ne számitsunk... A vidék politikailag teljesen tájékozatlan és tanácstalan... Megye, város és falu rendeleteket várnak és ölbetett kézzel, megfélemlitve nézik, történik-e valami magától? Sehol önfeláldozás, tettrekészség nem látható. A vidék letargiája és nemtörődömsége a legszomorubb ké-

pet nyujtja... A román és joguszláv előrenyomulás a fejetlenséget növeli." (Pilch i. m. 172. old.)

E jelentésre a hadügyminiszterium ráirta, hogy „ha a vázolt állapotok folytán a Dunántulon anarchia lesz, a további szervezkedéshez Magyarország a talajt tökéletesen elveszti!" (Pilch i. m. 173. o.)

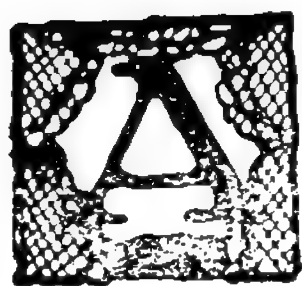
Az itt feltárt válságos körülmények közt két végzetes eshetőség fenyegetett: vagy ujra fellobban a vörös forradalom, — amelyre kisérletek történtek, — vagy a Dunántulra betört ellenség kiszoritja a szervezkedő nemzeti hadsereg gyenge kereteit Ausztriába. Mindkét esetben vége lett volna Magyarországnak.

Hogy ez be nem következett, hogy a sorsdöntő órákban volt ütőerő és védőpaizs a Dunántulra átkelt székely csapatokban, — ez az egyszerü százados, Verbőczy Kálmán elvitázhatatlan, ország- és nemzetmentő érdeme.

A történelem meg fogja állapitani azt az igazságot, amelyet az akkori tényezők közül *egyedül Horthy Miklós ismert el: a nemzeti hadsereget és Magyarországot a teljes megsemmisüléstől 1919. augusztusában a Verbőczy Kálmán százados által összetartott és vezérelt székely dandár mentette meg!*

Adalékok

kolozsvári nemzetőri zászlóalj, a melynek alakulása, sok-sok vitézi tette az előző fejezetekben már meg van örökitve, elejétől fogva végig, a nemzeti hadseregbe történt beosztásáig Erdélyért küzdött, akár Kolozsváron, akár a csucsai fronton, vagy a Tisza partján vitézkedett, — sőt akkor is, amikor messze túl a Dunán viaskodott osztrákkal, vörössel, oláhval.

— Az „Erdélyért“ cimü feliràst, jelvényt ebben a fájdalmasan dicsőséges szóban Verbőczy százados, a zászlóalj megteremtője, mindvégig hősi vezére adta meg. Mikor 1919. januárjában Salgótarjánban tartott rendet és viaskodott Kun Bélával és leplezetlenül már kommunizmust hirdető bandájával, akkor készültek a hires kékselyem-szalagok és Salgótarjánból egyenesen Csucsára már ezzel ékesitve sietett a zászlóalj. Ezt a drága ereklyét hüséggel, büszkén hordták a kommun alatt is, végig.

E hires zászlóalj, amely 1919-ben *minden fronton és minden belső és külső* ellenséggel haláltmegvető bátorsággal, bámulatot keltő vitézséggel harcolt, — 1918. novembertől 1919. augusztus végéig körülbelül *4500 főnyi állománnyal* rendelkezett, azaz, ennyi ember teljesített benne szolgálatot.

Az eredeti zászlóalj háromnegyed része székelyekből állott. Legjobban volt benne képviselve Kolozsvár magyarsága, sok volt az egyetemi hallgató és az enyedi diák is... Egyébként ugyszólván Erdély minden megyéje, vidéke, városa adott hozzá harcosokat. Arad-, Biharmegye és Nagyvárad szintén sok vitézzel volt képviselve.

A kommun alatt a Tiszamente, Heves- és Zemplénmegye a nagyszerü székely alakulat varázserejétől vonzatva, szintén sok fiával szerepelt a zászlóaljban. Néha sulyos veszteségei voltak, de Kossuth népe, Rákóczi katonáinak az utódai az elesettek helyébe léptek.

Verbőczy és ez a zászlóalj vonzotta magához és egyesitette 1919. julius végén a székely dandár csapatait s vezette át két ellenség tüzvonala között a Dunántulra, ahol a nemzeti hadseregbe olvadt.

A Tiszamentén 1919. nyarának első felében a 39. ezred kötelékében négy, a 21. ezredben pedig 3 zászlóalj és két üteg harcolt — Erdélyért...

Ezt az izig-vérig nemzeti és — hónapokon át *egyetlen* nemzeti haderőt és vitézi tábort elvitathatatlanul ennek a zászlóaljnak hirneve, fegyelme hazaszeretete tartotta össze!

*

Volt egy kis csapata a zászlóaljnak, a melyről szintén meg kell emlékeznünk.

— Hogyan is volt? Mikor a kommun bitorló uralma megbukott, az egri árvaház szegény árva gyerekei teljesen elhagyottan ma-

radtak. Az árvaház vezetősége megszökött, sorsukra bizva őket.

Szegények elhagyták az árvaházat s az Eger környéki erdőkben kóboroltak és napokig tengődtek étlenül. Mikor a kolozsvári nemzetőri zászlóalj Eger felett átvonult, az erdőkben bukkant rá a fiukra...

Meg kell őket menteni minden áron, — mondogatták a székelyek akkor, amikor reájuk nézve is élet-halál kérdése volt, hagyan küzdhetik át magukat a leskődő ellenségek között, — legalább a Dunáig.

Tehát meg is mentették. Magukhoz vették az éhhalálnak kitett fiukat és beosztották, mint csatlósokat a géppuskás lovak mellé.

Ők voltak az árva, hontalan székelyek legárvább bajtársai...

Hüséggel meneteltek velük annyi vergődés között Vácig, ők is átkeltek a Dunán és a dunántuli izgalmas felvonulás és a nemzeti hadseregbe való beolvadás után Horthy Miklós seregében ők is bevonultak novemberben Budapestre...

— *Ezek az árva gyerekek voltak Magyarország legelső leventéi...*

Hőskölteményt lehetne irni róluk!

*

A hosszú és folytonos küzdelmek alatt bizony sok székely fiu ontotta vérét a hazáért. Igy csak egyetlen ütközetben, julius 24-én Nagyfalu mellett az oláhokkal vivott harcban a nemzetőri zászlóaljnak negyven halottja volt...

*

A szabaddá vált magyar földön az utolsó két halott volt: augusztus 11-én Komáromnál Töviskés Imre, aki lovastól a Dunába fulladt és Duma Dénes, akit szeptember 8-án temettek el Kis-Cenken.

*

A volt kolozsvári nemzetőri zászlóaljnak — most már a vasi gyalogezred I. zászlóaljának emlékezetes karácsonya volt 1919-ben.

Egy évvel azelőtt épen ezen a napon kellett elhagyniok Kolozsvárt s ezzel vált előttük bizonyossá, hogy Magyarország végzetszerüen eljátszotta Erdélyt. Most, egy év mulva, az ország tulsó szélén vannak, beolvasztva egy dunántúli ezredbe...

A teljes elhagyatottság fájó érzése töltötte el a lelküket. Ki törődik velük, hol van egy őket megértő lélek...?

Egyszerre riadalom támadt.

— Fiuk, ma itt lesz nálunk a Fővezér ur a családjával! Értitek, nem a vasi I. zászlóaljnál, hanem a székely zászlóaljnál!

Hát mégis, van, aki reájuk, a honvédelmi küzdelem hőseire gondol! És épen a Fővezér...

Leszállt az este. Ott állott már a karácsonyfa... körülötte a sok harcedzett, szülőföldjétől elszakított székely vitéz... Mind hazagondoltak, — fenyvesekkel borított drága bércek közé szállt a gondolatuk. Lelkük végigsuhant Kolozsvár felett, a Maros völgyén, a Székelyföldön... A szemükbe könny szökött — Erdélyért...

Hirtelen feltárult az ajtó. Belépett a Fővezér, nejével és leányával.

Erre előlépett a zászlóalj egyik legvitézebb hőse, Borbáth Lajos arany vitézségi érmes törzsőrmester. Nem szónokolt, csak a becsületes őszinte székely szive szerint beszélt a Nagyasszonyhoz.

— Megkérjük alázattal, gyújtsa fel kegyelmes kezével az első gyertya lángját és — fogadja jóságáért az egyszerű székely fiuk igaz hálaját.

Aztán átnyújtotta a virágcsokrot a Nagyasszonynak, aki könnyes szemmel hallgatta végig az ünnepély műsorát.

A fiuk lelkes reménységgel néztek a Fővezérre s elgondolták:

— Az ő zászlaja alatt hazamegyünk . . .!

Horthy Miklós is elgondolkozott.

— Ilyen vitézekkel lehet az álomból valóság . . .!

*

Szegény jó vitéz Borbáth nemsokára hazament Erdélybe. Alig, hogy övéi közé telepedett, orvul, — oláh módra, — az ablakon át az oláhok agyonlőtték . . . Erdély vértanuja lett ő is.

Székely sors . . .

*

Ugyancsak 1919. decemberben Friedrich István is meglátogatta a székelyeket.

Minden székely tudja, hogy Friedrich azon kevesek közé tartozik, aki mindig megértette őket és mindent megtett érettük, aki nem nézett azzal a különös, ideges félénkséggel reájuk, mint annyian mások . . . Nem csoda tehát, ha nagy örömmel fogadta a legénység.

Friedrich barátságos beszélgetésbe elegyedett a fiukkal és a sok kérdezgetés, őszinte felelet közben előrajzottak egy küzdelmes esztendő eseményei a Maros-vonaltól a Tiszáig, Dunáig, sőt — a Lajtáig.

*

Egy ember van még, aki hüséggel kitartott a székelyek mellett s a hol csak tehette, felkereste a székely csapatokat.

1919. karácsonyának ünnepjait is velük töltötte és fájdalmasan idézte fel 1918. siralmas kolozsvári karácsonyját. Ez a férfiu Barabás Samu lelkész...

Verbőczy azt mondja róla:

— Ő, egyedül ő az, aki mindig velünk érzett és bujdosásában csak közöttünk volt otthon. A nemzeti feltámadás miatti nagy örömben, mámorban, mindenki elfeledkezett a székelyekről és nemzeti szolgálatukról, — egyedül ő nem. Egyedül ő, aki épen ugy mindent elvesztett Erdéllyel, mint mi...

Barabás Samu pedig azt mondja Verbőczy Kálmánról és katonáiról:

— Mikor megirják Magyarország és Erdély történetének legsiralmasabb fejezetét, — akkor az egyik legfényesebb lap Verbőczyé és zászlóaljáé lesz!

Ez a vezetésre csodálatosan rátermett vitéz tiszt, aki soha nem látott energiával védte Magyarország minden göröngyét, aki sereget teremtett és mentett meg a hazának, aki bravuros hősiességgel vezette tul a Dunára is seregét akkor, amikor az övén kivül, ott harcképes katonaság még nem volt, aki védte és megerő-

sitette a nemzeti hadsereget, — országrészt mentett meg Csonka-Magyarországnak.

Szeretem és csodálom katonáival együtt. Ők a székelység fényes csillagai... A Verbőczy-zászlóalj neve fogalom és örökké buzditó példa a jövendőre!

*

1919. őszén, a székely csapatoknak a nemzeti hadseregbe való beosztása után Verbőczy a csóti fogolytáborba ment, ahol az olasz fogságból hazatérő erdélyi katonákat felvilágositotta Erdély és Magyarország helyzetéről és toborozta a nemzeti hadseregbe, a nagy és szent cél szolgálatára.

Mintha a kolozsvári nemzetőri zászlóalj toborzása és szervezése ismétlődött volna meg: ezerháromszáz embert állitott Horthy Miklós zászlója alá!

Kiváló, lelkes altisztjei, P. tiszthelyettes, M. és B. törzsőrmesterek szintén érdemesek arra, hogy lelkes, hazafias toborzó ténykedésükről bár egy sorral megemlékezzünk. Példát adtak arra, hogy az önfeláldozó erdélyi lélek sohasem tagadja meg magát.

A székely hadosztály és dandár történetében külön fejezetet érdemel dr. Varga Jenő tüzérfőhadnagy, a legderekabb székely hősök egyike.

Neve először 1918. decemberében lett ismeretes, amikor december 14-én éjjel a Déva melletti Branyicskánál, mint a hunyadmegyei magyar nemzetőrség parancsnoka, feltartóz-

tatta és szétverte a mindenfelől összesereglett és garázdálkodó oláhokat. A Maros északi oldalát tartotta és az emlékezetes branyicskai géppuskákkal vivta meg az éjjeli harcot. Rengeteg oláh sebesült és hetven halott boritotta a Maros partját.

A hunyadmegyei nemzetőrség egytől-egyig válogatott életre-halálra megbizható hősből állott. Amikor a csapat, — mely a legvégsőkig kitartott a Maros vonalon, — onnan elvonult, a kolozsvári nemzetőri zászlóaljhoz csatlakozott, mint annak egyik különitménye, a hires V. üteggel.

— 1919. husvét hetében a visszavonulásnál dr. V. maga vezetett egy 156 tengelyes magyar nemzetőr vonatot Nagyváradról Püspökladányba. Itt a vörösek le akarták fogni, mert egy kommunista lázitót letartóztattak, de kisiklott a kezük közül.

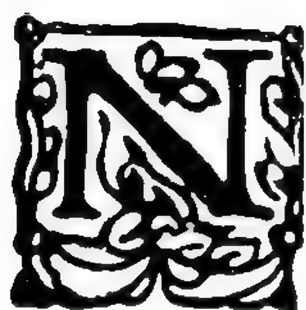
Az eset után ütegét dr. V. Szolnok—Füzesabony—Hatvan—Aszód vonalán át gyalogmenetben Ikladra vezette, ahol Székely csapatok voltak gyülekezőben.

A Tisza körüli harcokban ütegével, — a melyen magyar nemzeti lobogó lengett, — tevékeny részt vett, — neve és ütege valósággal legendás fogalommá vált. A Rakamaz körüli harcokban nagyszerü találataival az oláh tüzérséget és gépfegyver-fészkeket megbénitotta. A dandár ellenforradalmi tevékenységében is vezető szerepet vitt és ezekben legbátrabb leghivebb fegyvertársa volt a többi székely tisztnek.

A kommunizmus bukásakor ütege nagyobb részével Budapestre vonult, de ismerve az oláhokat, idejében túl a Dunára vitte azt át és hosszas gyalogmenet után október elején Szombathelyre, kerületéhez vonult be.

A nők
és a székely hadosztály

em volna teljes a székely hadosztály és dandár története, ha elfeledkeznénk arról a lelkes, megértő, hazafias támogatásról, melylyel küzdelmüket a nők támogatták. Álljon mindenkor dicsőséges példa gyanánt az utókor előtt is az erdélyi és magyar nő lelkes magyar érzelme!

Még 1918-ban Kolozsváron történt, hogy az „Erdélyi Magyar és Székely Leányok Társasága“, amint a kolozsvári magyar nemzetőri zászlóalj megalakult, ennek az Erdély ügyéért önként és legkitartóbban küzdő csoportnak zászlót varrt. Felirata: „Istenért, — Erdélyért, — Szabadságért!“ A hazafias mozgalmat Cs., M., G., K., K., M. vezették.

A vörös uralom alatt a zászlót Budapesten rejtegette *Cs.* urhölgy, később pedig Dobos László ceglédi földbirtokos őrizta és mentette meg.

A zászló átvevői Verbőczy százados, zászlóaljparancsnok, B. főhadnagy, Sz. hadnagy, D. alhadnagy, D. hadapródőrmester, Sz., A., D. és G. altisztek voltak. Borbáth Lajos arany vitézségi érmes törzsőrmester is köztük volt, a kit 1919-ben az oláhok a lakásán orvul agyonlőttek.

Az erdélyi magyar és székely lányok egyesületének jellemző működése az is, hogy

saját kezdeményezésükből a francia nőkkel is felvették az érintkezést, hogy a Magyarországgal történt brutális igazságtalanságot feltárják. Ugyanez az egyesület a küzdelmek idejében, Cs. székely honleány elnöklete alatt tőle telhetőleg anyagilag is támogatta a székely csapatokat.

— *Bornemissza Adél* bárónő, aki a háboru alatt is lelkesen szolgálta a vöröskereszt ügyét, a székely hadosztálynál is fáradhatatlan buzgósággal működött s a csapatokkal volt a demecseri szomoru napig.

— *Nagy Margit* székely leány a IV. a. páncélvonaton, mint géppuskás tizedes szolgált. Ő volt az egyetlen nő, aki a harcoló csapatok állományába tartozott és hihetetlen bátorsággal küzdött.

— Mikor a székely hadosztály tisztjeit és katonáit, a feltételek rút megszegésével, mint foglyokat, mindenükből kifosztva vitték 1919. április végén Brassó felé, a kolozsvári nők az állomáson várták méltatlanul megalázott hőseinket és szeretetadományaikkal, gyöngéd figyelmükkel igyekeztek enyhíteni nehéz megpróbáltatásukat.

Hiradásuk révén a többi magyar városok asszonyai is könnyes szemmel, de lelkes szivvel várták az állomásokon a székely foglyokat.

— A *brassói* brutális fogság ideje alatt Brassó asszonyai, leányai — még szász nők is — nagyobb mozgalmat indítottak, s amint más helyen megemlékeztünk, ruha és élelmiszer adományokkal tették elviselhetővé az oláh fogságot.

A brassói magyar nők más hazafias akcióban is, — amelyről ma még nem lehet részleteket közölni, — mindent kockáztatva, durva házkutatásokat elviselve, — támogatták a magyar ügyet. Hazafias bátorságának sok dicsőséges példáját adta *D. A.*, — jelenleg H. K. vezérkari ezredes felesége, aki az egyik házkutatásnál homlokára mutatva mondta az oláhoknak:

— Itt van, amit keresnek, nem a szekrényekben és fiókokban.

N. M. székely urileány nem egyszer fehérnemüjébe varrva, élete kockáztatásával vitt le fontos értesítéseket, iratokat Erdélybe.

Mikor aggódva intettük vakmerősége esetleges következményeire, csak annyit mondott:

— Székely leány vagyok, — nekem a hazám az első ...

Sajnos, név szerint nem sorolhatjuk fel azt a számtalan magyar nőt, aki Kolozsvártól kezdve, az Alföldön, Tiszavidéken, Visegrádon és túl a Dunán megértette és lelkesen támogatta a székelyek küzdelmét és kivált a legnehezebb időkben, a vörös uralom alatt, — ellenforradalmi tevékenységüket.

Mikor a székely dandár csapatai már túl a Dunán voltak s birkóztak vörösökkel, oláhokkal, csehekkel, osztrákokkal, az entente isszonyodva a „székely" névtől és harcedzett kartól, azt követelte, hogy székely alakulatok, csoportok többé ne legyenek.

Ennek folytán a székely dandár és minden egyéb székely katonai alakulat megszünt.

Fiaink szétszórva, bús árvaságban érték meg 1919. karácsonyát.

Egyetlen egy magyar nő volt, aki gondolt a hontalan hősök karácsony estéjére, felkereste és vigasztalta őket:

Horthy Miklósné, a fővezér neje...

Sohasem felejtjük el!

Epilogus.

háboru összeomlása után fölényes itélkezéssel, kicsinylő gúnnyal azt mondták a magyarra a franciák: c'est une nation morte.

Sajnos, az 1918. évi forradalom és szörnyű hullámverései, az ország bágyadt közömbössége, a véres patkányuralom adott némi alapot erre a lesujtó megállapításra. Mikor a magyarság épen akkor és csak akkor dobta el a fegyvert, amikor az entente martalócai, mint az éhes hiénák vetették magukat a védtelenül maradt Magyarország testére, ez kétségtelenül arra vallott, hogy a nemzeti öntudat kialvóban van.

A pacifizmus igéi röpködtek a levegőben s minden képtelen ötlet és terv hitelre talált s bizony kevesen érezték meg a veszedelmet, hogy a katonai védelem nélkül maradt országot a saját puskáival fogják szétszaggatni s a magyarságot ellenséges, irtó imperiumok alá kényszerítik.

A „halott nemzetben" *egyedül az erdélyi magyarság fogta fel, mit jelent és mily végzetes következményekkel jár a belgrádi bárgyu Canossa-járás.* Azért nem sokat tanácskozott, ankéteket sem tartott, hanem cselekedett és áldozott vagyont, egzisztenciát, vért, életet.

— A tiz év előtti események mostani krónikásai mind azt rójják betükbe, hogy akkor mindenki elvesztette a fejét és nem szánta el

magát cselekvésre senki. Milyen tévedés és milyen gyors felejtés! 1918. őszén Erdélyben tisztek és civilek, vállvetve teremtettek honvédő sereget! Nagy Pál ezredes, Berde őrnagy, Verbőczy százados, Vén Zoltán főhadnagy, Mester zászlós és velük sok fiatal főhadnagy, hadnagy, továbbá ügyvédek, szolgabirák, papok toboroztak városon, falun.

Alapjában egyéni akció volt és — történelmi aktus lett belőle. Magyarországon szétzüllött 25—30 hadosztály, — Erdély magyarsága hadsereget teremt: pár hét alatt összeszedi, fegyverbe állítja a székely hadosztályt!

Mesterkedhetett Károlyi Mihály, gáncsoskodhatott a „történelmet csináló“ Fényes László, — a *ma* megalakult székely csapatok másnap már harcoltak.

Ezért Erdélynek és a székelységnek örök dicsősége, történelmi érdeme, hogy a züllés első órájában megteremtette, harcba indította a *legelső* nemzeti hadsereget!

A székely hadosztály védte Erdélyt és Magyarországot, hogy az oláh kéz, — amelynek legfőbb célja volt az ország teljes kifosztása és végleges tönkretétele — célt ne érhessen. Vissza is tartotta addig, amig végzetes fordulatok, — amelyeknek áldozata lett — meg nem bénították.

A hatszáz emberrel megkezdett, aztán megerősödött hadosztály küzdött magára hagyatva, a saját erejéből. Nem kapott segítséget sem kormánytól, sem nemzettől, — mégis harcolt, mint első zászlaja hirdette: ... Istenért, Erdélyért, Szabadságért!“

— Mikor 1918. utolsó napjaiban Károlyi és erdélyi főkormányzósága feladta Erdélyt és erőnek erejével elvonultatta a székely csapattesteket, azok megállottak Erdély nyugati kapuinál és a legnyomoruságosabb viszonyok között, téli ruházat, felszerelés nélkül állották a frontot, mert ezt parancsolta a történelmi lélek!

Mikor és ki tett ehhez hasonlót?

1919 tavaszán, mikor a vörös és oláh áradat összecsapott az Alföldön, a székely hadosztály *megmaradt csapataiból kialakult a székely dandár és az egész vörös uralom alatt ez volt a külső-belső ellenséggel harcoló nemzeti katonaság.*

Akkor a szegedi fehér sereg még csak szervezkedett és inkább keretet jelentett, mint haderőt, — a székelység pedig már régen küzdött oláhokkal, csehekkel, — vörösekkel.

E könyv vonatkozó részei megörökítik a székely csapatok ellenforradalmi tevékenységét és harcát, amelyekből kitünik, hogy a vörös időkben minden „fehér" magyart, foglyot, ellenforradalmárt oltalmazott és ha csak tehette, kiszabadította őket.

Amint a vörös uralom zülleni kezdett, a székely tisztek és csapatok ellenforradalmi magatartása és ténykedése adta meg ennek a végső döfést.

Egyik alakulata ott vérzett a dunai ellenforradalomban, a másik pedig julius végén szétverte a Tisza fölötti vidéken a vörös parancsnokságokat, kereteket...

A Miskolc—Eger—váci kalandos anabázis

hőse, a hadosztály és a dandár legendás hirü századosa, zászlóalj és később dandárparancsnoka Verbőczy összeszedi, megmenti az átvonulás utján az összes található hadianyagot, Vácnál elszedi a züllött vörös alakulatok minden fegyverét és átmenti túl a Dunára. Ott is vörös maradékfészkeket ver szét, a nyugati országrészt megmenti, a korridort meghiusitja és végül csapataiban igazi harcedzett, kipróbált, jól felszerelt haderőt ad át Horthy fővezérnek.

Az ezen időkről szóló emlékiratok minden apró mozzanatot megörökítenek, megirják, hogy innen-onnan 20—40 ember állott a nemzeti hadsereg zászlója alá, *de a székely dandárról, amely két ezredet, 120 gépfegyvert és 31 ágyut ad át, — csak fél sorban emlékeznek meg. Pedig maga Horthy Miklós fővezér ismerte el azt a nagy szolgálatot, amit a székelység tett az országnak és a nemzeti hadseregnek 1918—1919-ben.*

A honvédelemben való elsőséget és hazafias kötelességteljesítést semmi cimen, senki el nem vitathatja a székelységtől. Töviskoronát hordozva is emelt fővel állhat a történelem elé: elejétől végig, az 1918. októberi forradalomtól a nemzeti ujjászületésig *egyedül* ő harcolt, vérzett, áldozott. *Egyedül* ő adott példát arra, hogy *mit kellett volna tenni* a válságos időkben az *egész Magyarországnak!*

Az erdélyiek, a székelyek pedig reménykednek, hogy a mindennapi fohász: csak még egyszer tudnék hazamenni! — drága, beteljesedett valóság legyen.

A történelmi igazságnak be kell teljesedni!

Mi otthon maradt véreinkkel együtt várjuk, hogy a hadosztály költőjének jóslata betelik:

„Magyar leventék egyszer még eljönnek,
Mosollyá válnak mind a székely könnyek,
Lelkünkben majd csak boldog vágyak élnek,
Mikor megfizet a győztes Erdélynek
Sok szenvedő fia, —
Virúlj ki Hargita!"

(Vége)

Szerző utószava

E könyv megirásával nemcsak az volt a célom, hogy az erdélyi magyarság és székelység áldozatos kötelességteljesítésének történetét megörökítsem, hanem az is, hogy emléket állítsak az erdélyi géniusznak!

Hadd ismerje meg a világ az erdélyi lelket, hadd lássa meg, hogy sem Bethlen Gábor, sem Bem apó katonái nem haltak ki.

Hadd döbbenjen meg mindenki, aki az „erdélyit", a „menekültet" kellemetlen idegennek tekinti és lekicsinyli...

Mindezek felett pedig kegyeletes és szent kötelességet akartam teljesíteni, hogy

ezerötszáz erdélyi és székely ellenforradalmár és névtelen hősi halott bajtársunk véres emlékéhez

tetemre hívjam a magyarságot!

Amennyire tiszteletreméltó, hogy a budapesti és vidéki ellenforradalmár hősi halottak kis csapatának emlékét kegyelettel megőrizzék, — épenugy nemzeti kötelesség, hogy a székely hadosztály és dandár ezerötszáz ellenforradalmár hősi halottjának emléke is a magyar Pantheonban ragyogjon!

— Büszke öntudattal hivatkozunk a székely hadosztály és dandár történetére, amely

minden erdélyinek drága, szent ereklyéje, — melynek minden betüjét apánk, anyánk, testvérünk kiomló vére keltette életre, — azokkal szemben, akik még nem tudják, hogy a nemzet lelke — Erdély...

Értünk mi már sok veszedelmet, átéltünk már itéletidőket, voltunk már sokszor elvettetett állapotban, de az erdélyi lélek mindig fennen ragyogó csillaga volt a hazaszeretetnek és példaadója a közönyösöknek, csüggedőknek!

*

A hadosztály és dandár történetének sok dicsőséges epizódja nincs megörökítve e könyvben, mert azok szereplői nem adták át adalékaikat. Azért ezen uton is kérek mindenkit, akinek seregünkkel kapcsolatos kisebb-nagyobb jelentőségü eseményről tudomása van, vagy azokban résztvett, — küldje be adatait a szerkesztőségbe. (Budapest, VII. ker., Rákóczi-ut 8/b.)

Az első két kötet teljesen befejezett mű ugyan, de azt szeretném, ha minden adatot megmenthetnénk a történelem számára. Tartsa tehát minden erdélyi becsületbelī kötelességének, hogy a maga részéről is elősegítse magasztos munkánkat. Amint a kötet megírása óta gyűlt adatokhoz még elegendő adalék jön össze, a harmadik kötet is meg fog jelenni.

KORÉH ENDRE
a székely hadosztály és dandár tábori lelkésze

TARTALOMJEGYZÉK.